לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: פ כב חמישי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כג דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ
יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה
מִקְרָא־קֹדֶשׁ: כד כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה
לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה: ס
ד ← כה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כו אַךְ

תִּשְׁבּוֹק יְתְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:
כג וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:
כד מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר
בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּחַד לְיַרְחָא יְהֵי
לְכוֹן נַיְחָא רוּכְרָן יַבָּבָא מְעָרַע
קַדִּישׁ: כה כָּל עֲבִידַת פָּלְחָנָא לָא
תַעְבְּדוּן וּתְקָרְבוּן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ:
כו וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:
כז בְּרַם בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה

לקט בהיר

לח) אין זה כ׳ דרשות, אלא פירושו הנה אותו שם, את הפלאה הנה במתוכר, ואת הלקט הנה שם במקומו במקום שנפל, והטעם שאין לך נפייע לא׳ מהם, שאין במתנות עניים טובת הנאה לבעלים כמו במרומה שנותן לכהן שירלה, ורש״ל בת״כ אלקוהו לב׳ משום יגדיל תורה ויאדיר (ב״ב), ומה דעטר רבינו לומר זאת כאן ולא פירשה בפ׳ קדושים, הוא משום שרק מיתורא אמרו כן, שצריך פעם אחד לומר מעזוב אותם שאם עבר וקצר את הפאה או לקט את הלקט לעצמו צריך ליתנו אח״כ לאילו כבר טמנו ואפאו, והוא כמו לאו הניתק לעשה (והשיב את הגזילה) כדאיתא בב״ק ל״ד ופסקו ר״מ במז״ל, ומאומרו כאן מעזוב אותם פעם ב׳ דרשו בו דרשה זו (מ״ל): טל) נעיל בפ׳ קדושים אני ה׳ שאחר מתנות אביונים פירש רבינו דיין ליפרע ואיני גונבה וכו׳ (והוא מת״כ), וכאן אמר להפך, לפי דרכינו באות הקודם שהוא כמו והשיב את הגזילה, נכון הוא כפתור ופרח, למי שגזלו ולוקחו אמר הכתוב שם אני ה׳ דיין ליפרע, ולמי שמקיים העשה להחזירו אמר כאן אני ה׳ לשלם שכר (ב״ב): מ) הגם שצריך לומר גם פסוקי מלכיות, אבל לא מפסוק זה למדו אותו חז״ל, אלא מפסוק (במד׳ י׳ י׳) והיה לכם לזכרון וגו׳ אני ה׳ אלקיכם, ורבינו לא נמנה להביא כל ההלכות, רק מה שנתון לו לפרש פשטי הכתובים, וכאן קשה לו מה זה זכרון תרועה, ולא אמר יום תרועה כמו בפ׳ פנחס, והגם שכבר דרשו בו יום תרועה בתוך זכרון תרועה בשבת, זו אסמכתא היא שסמכו חז״ל גזירתם על הכתוב, ואינו פשוטו, שהרי במקדש היו תוקעין אפילו בשבת, רק גזירת חכמים בגבולין משום שבות, והאמת שגם לומר מלכיות זכרונות שופרות הוא ג״כ חיובא דרבנן והפסוק רק אסמכתא, אבל טרם לדחוק ולומר ולפרש הכתוב זכרון תרועה שעל ידי שאתם מריעין בשופר של איל אתם נזכרים לפני לעוב, ולזה תקנו חז״ל פסוקי זכרונות ושופרות (ג״א), ובספה״ק דברי דוד כתב שלהזכיר מלכיות זכרונות ושופרות היא חיובא דאוריתא, והם שאמרו חז״ל שהכמים תקנום הוא הוספת, אבל עצם הדבר הוא מן התורה: מא) כן הוא בגמ׳, אמר ר׳ אבהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב״ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק וכו׳, אבל בת״כ שדרשו פסוק זה לא נזכר דרוש זה אלא זה לשונם: זכרון אלו הזכרונות תרועה אלו השופרות עכ״ל, מכל מקום בהכרח שעל דרוש זה סמכו דרשתם, שאל״כ היאך יצא להם מתיבת תרועה פסוקי שופרות (רא״ם): מב) כבר כתב רבינו זאת ביום א׳ דפסח, וחזר לכותבו כאן, לפי שהפסיק שבועות באמצע ושם לא הזכיר הכתוב המוספין כלל אלא קרבנות הלחם שתוך למוספין, אל תאמר שגם בר״ה הוא כן והקרבתם אשה לכבוד המקיעות תוך למוספין (ב״ב): מג) למדך שפעמים שאין יוה״כ מכפר (לשון רש״י), כי באחד לחדש יהיה לכולכם יום זכרון תרועה שתהיו כולכם נידונים לפני, אך יהיה למקצתכם בעשור לחדש הזה יום הכפורים

רש״י

בתוכו (ת״כ): **תעזב.** הגם לפייכם והם ילקטו, ואין לך לסייע(לח) לאחד* מהם (ת״כ רש״ע ע׳ - פאה כ׳ ז׳): **אני ה׳ אלהיכם.** נאמן לשלם שכר(טל): (כד) **זכרון תרועה.** (זכרון) פסוקי זכרונות* ופסוקי שופרות(מ) (ת״כ), לזכור לכם עקידת יצחק(מא) שקרב תחתיו איל (ר״ה ט״ז.): (כה) **והקרבתם אשה.** המוספים האמורים בחומש הפקודים(מב) (במד׳ כ״ט): (כז) **אך.** כל אכין ורקין שבתורה מיעוטין (הן)(מג) (ב״ר ל׳ י״ד),

שינוי נוסחאות * את אחד. * זכרון.

R. Simon

(1)

בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם
הַכִּפֻּרִים הוּא מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם
וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם
אִשֶּׁה לַיהוָה: כח וְכָל־מְלָאכָה לֹא
תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם
כִּפֻּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: כט כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־
תְעֹנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה
מֵעַמֶּיהָ: ל וְכָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל־
מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהַאֲבַדְתִּי

בעשור לחדש השביעי הזה יום
הכפרים הוא מקרא־קדש יהיה לכם
ועניתם את־נפשתיכם והקרבתם
אשה ליהוה: כח וכל־מלאכה לא
תעשו בעצם היום הזה כי יום
כפרים הוא לכפר עליכם לפני יהוה
אלהיכם: כט כי כל־הנפש אשר לא־
תענה בעצם היום הזה ונכרתה
מעמיה: ל וכל־הנפש אשר תעשה כל־
מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי

רש״י

מכפר הוא לשבים ואינו מכפר לשאינם* שבים (ת״כ - שבועות י״ג): **מקרא קדש.** קדשהו בבכות בקיר ובתפלה(מי), ובשאר ימים טובים במאכל ובמשתה ובבכות בקיר ובתפלה (ת״כ): (ל) **והאבדתי.** לפי

שינוי נוסחאות * על שאינם.

לקט בהיר

(רמב״ן): מד) שפי׳ מיצה קדש מיוחד ומקודש לדבר מה, ואם לא נכתב לאיזה דבר אתה מקדשו, א״כ פירושו לכל דבר שאתה יכול לקדשו, לזה בהכרח שמשותה פירושו ביוה״כ משאר ימים טובים, וכל זה מיובא דרבנן שאסמכוהו אקרא, אבל עיקר פירושו קדשהו למנותה ולשביתה מן עובדא דחול, וקצת מפרשים היה לפייהם מאמר זה מצוין על פסוק נ״ה על מקרא קדש הנאמר בסכות, ונדחקו בטעמים למה איחר רבינו לפרש אותו שם, ומלשון רבינו נראה בעליל שאמר מאמרו על יוה״כ, הגם שבת״כ דרשוהו חז״ל על מקרא קדש שבסכות (ואפשר שזה היה טעות המדפיסים והמעתיקים לכתבו בסכות), והא דלא פירשו רבינו בהזדמנות ראשון אצל פסח, משום דבכל מקום אמר הכתוב מקרא קדש אצל לא תעשה מלאכה, א״כ אין שום הכרח, וגראה פשוט שצייך על השביתה,

אור החיים

להעירך שנתכוין גם כן לדרך שכתבתי:
כז. יום ככפורים וגו׳ מקרא קודש וגו׳.(קיג)
פירוש בלא אמצעות קריאתם אותו קודש ובלא עיונו שמתעניים בו הוא יום כיפורים מצד עצמו, ומעתה יש שכר למצות קריאת קודש ועיונו בו מלבד ריוח הכפרה(קיד):
כח. וכל מלאכה וגו׳ כי יום כיפורים. נתינת טעם זה(קטו) הוא על דרך מה שאמרו בסוטה דף מ׳ שאין אומרים פסוקים כשהכהנים מברכין העם, והטעם אמרו וזה לשונם כלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מאזין עד כאן, ולדרך זה אמר וכל מלאכה לא תעשו והטעם כי יום כיפורים הוא פירוש כי עיצומו של יום מכפר ויש לך אדם שהזמן מכפר עליו והוא עסוק במלאכתו, והמשכיל על דבר עיצומו של יום לבבו יבין המכפר כי הוא(קטז)

אור בהיר

קיג) בא לתרץ השינוי שאצל יוה״כ אמר מיצה הוא ואצל מקרא קודש אמר יהיה. כדי שיהיה לנו כפרה, שהרי מכפר בלא קריאה, אלא מצוה בפני עצמה. בתלאכה. קטז) ואם כן כל שכן הוא, שבביטול עומד כל היום ומכפר עליו והיאך נניח אותו ונלך למלאכתו. קיד) שאין זה עצה טובה לקרא מקרא קודש קטו) פי׳ מה טעם בשביל שמכפר אסור

אֶת־הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ: לא כָּל־
מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם
לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם: לב שַׁבַּת
שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־
נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב
מֵעֶרֶב עַד־עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם: פ
ששי לג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
לד דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי
הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַיהוָה:
לה בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־
מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: לו שִׁבְעַת
יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַיהוָה בַּיּוֹם
הַשְּׁמִינִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם
וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה עֲצֶרֶת הִוא

אונקלוס

מִגּוֹ עַמַּהּ: לא כָּל עֲבִידָא לָא
תַעְבְּדוּן קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן בְּכֹל
מוֹתְבָנְיֵכוֹן: לב שְׁבֻת שְׁבָתָא הִוא
לְכוֹן וּתְעַנּוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן
בְּתִשְׁעָה לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא
מֵרַמְשָׁא עַד רַמְשָׁא תְּנוּחוּן
נִיחֲכוֹן: לג וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימָר: לד מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְמֵימָר בְּחַמְשָׁא עַשְׂרָא יוֹמָא
לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה הָדֵין חַגָּא
דְּמַטַּלְיָא שַׁבְעַת יוֹמִין קֳדָם יְיָ:
לה בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ
כָּל עֲבִידַת פֻּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן:
לו שַׁבְעָא יוֹמִין תְּקָרְבוּן קֻרְבָּנָא
קֳדָם יְיָ בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה מְעָרַע
קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְקָרְבוּן קֻרְבָּנָא
קֳדָם יְיָ כְּנַשׁ תְּהוֹן כָּל עֲבִידַת

לקט בהיר

משל"כ כאן ביוה"כ (ג"א), ומה שאמר רבינו „בתפלה" בת"כ אינו, אבל התנא ר' עקיבא סבר כן בר"ה ל"ב, ופירושו שמברך מקדש ישראל ויום הכפורים (צל"ד): מה) שאפשר שפירושו גלות, נכרת ממקום זה למקום זה, וכמו שכתב רבינו לעיל כ"ב ג': מו) יש גורסים „וכל" מלאכה בוא"ו, ואז שייך על פסוק כ"ח, והיומר קרוב בלא וא"ו: מז) ד' לאוין כתובים במלאכת יוה"כ, ה) פ' אחרי ט"ז כ"ט וכל מלאכה לא תעשו, ו) כאן פסוק כ"ח כל מלאכה לא תעשו, ז) כפ' פנחס כ"ט ז' כל מלאכה לא תעשו: מח) ולריך קרא ימירה על מלאכת לילה, משום דכתיב „יום" וכל מקום דכתיב יום בין במלות עשה ובין במלות לא תעשה (אם אין קרא לרבות לילה) אינו שייך רק ביום, וכן הוא בעינוי יוה"כ שלריך קרא, וכן בשבת, ובכל מקום (ב"ב), ובפרט כאן דכתיב „בעצם" היום הזה בין באזהרה ובין בעונש, שפירושו בעצומו של יום, כלומר יום ממש (ולריך לכתוב בעצם כדי למעט מוספפת יוה"כ מלאו וכרת) ודאי שיש לטעות שאין איסור מלאכה בלילה ולריך לרבותה (רא"ם), ואחר שנתרבה נתברר שפי' מיכת יום יום שגם דהיינו מעת לעת: מט) הגה בפ'

אור החיים

אדון המאיר היום לסגל דבר זה: לד. הזה חג הסוכות. בתורת כהנים דרשו יתור

(2)

פֻּלְחָן לָא תַעְבְּדוּן: לז אִלֵּין
מוֹעֲדַיָּא דַיְיָ דִּי תְּקָרְעוּן יָתְהוֹן
מְעָרַעֵי קַדִּישׁ לְקָרְבָּא קֻרְבָּנָא
קֳדָם יְיָ עֲלָתָא וּמִנְחָתָא נִכְסַת
קוּדְשִׁין וְנִסּוכִין פִּתְגַם יוֹם בְּיוֹמֵהּ:
לח בַּר שַׁבָּיָא דַיְיָ וּבַר מַתְּנָתֵיכוֹן
וּבַר כָּל נִדְרֵיכוֹן וּבַר כָּל

בָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: לז אֵלֶּה
מוֹעֲדֵי יְהוָה אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם
מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשֶּׁה לַיהוָה
עֹלָה וּמִנְחָה זֶבַח וּנְסָכִים דְּבַר־יוֹם
בְּיוֹמוֹ: לח מִלְּבַד שַׁבְּתֹת יְהוָה וּמִלְּבַד
מַתְּנֹתֵיכֶם וּמִלְּבַד כָּל־נִדְרֵיכֶם וּמִלְּבַד

רש"י

וכך ימים כיון שהגיע זמנן להפער* אמר בני בנקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד קשה* עלי פרידתכם* (חגא' פנחס - סוכה ל"ב): כל מלאכת עבודה. אפילו מלאכה שהיא עבודה לכם[נ], שאם לא תעשוה יש חסרון כיס בדבר: לא תעשו. יכול אף חולו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה, ת"ל היא (ת"כ): (לז) עולה ומנחה. מנחת נסכים[נא] הקריבה עם העולה (מנחות מ"ד:): דבר יום ביומו. חוק הקלוב[נב] בתומש הפקודים (במד' כ"ח כ"ט): דבר יום ביומו. הא אם עבר יומו בטל קרבנו[נג] (ת"כ):

שיני משחשת • לפער. • שקשה. • פרישתכם.

פנחס שקשה להם לח"ל למה עצרת של פסח (דהיינו שבועות) רחוק ל' יום ולא עצרת של סכות, ומילו במשל שבנים היושבים בקרוב אל המלך אין על המלך קשה פרידתם לפי שיודע שבמהרה יבאו עוד הפעם, משא"כ הרחוקים, כן הוא אחר הפסח שבאים ימי הקיץ וגוף ובאים אחר ל' יום, אבל אחר סכות בימי המורף קשה לבא והם רחוקים עכב אותם עתה כל עוד שהם עדיין אצלו: נ) כבר נתפרש דבר זה לעיל אצל פסח בפסוק ז' עיי"ש, והא דלריך רש"י להביאו עוד הפעם משום דיבור הממוך שדורש שם חיבת עצרת „היא" המיותר הוכרח להביא כל הדרוש (ב"ב): נא) ג' עשרונים לפר, ב' עשרונים לאיל, עשרון לכבש כמשפט כל עולה, ונקראת מנחת נסכים, אבל אין לומר שחוץ ממנחת נסכים היו קרבים מנחות כדמשמע לכאורה מלשון הכתוב שלא אמר עולה ומנחתה, שהלא כתיב דבר יום ביומו בכל יום מה שקבוע ומצווה, ולא מצינו שום מנחה בכתוב חוץ ממנחת נסכים (ג"א): נב) פי' שיעור ומספר הקבוע לכל יום, וכמה שיעורם ומספרם, מפורש בפ' פנחס, ואמר כל זה היה די לומר דבר יום, מאי ביומו, שרק ביומו יכול להקריב, ולא כמו עולת ראיה ושלמי חגיגה שיש להם משלומין כל שנעה (רא"ם): נג) דוקא קרבנו, אבל אם הקריב המוספין בזמנם ולא הקריב נסכיה יכול ליקרב למחר כדאיתא בת"כ (נח"י):

אור החיים

הזה, ופירשתי הברייתא בפרשת מצורע (י"ד ז'): לז. מועדי ה'. אמר רבי עקיבא (תורת כהנים פסוק ל"ה) אלו ימי מועד[ז"] שאסורין במלאכה ע"כ, ונראה כי לזה גמר אומר ומלבד מתנותיכם וגו' כל נדריכם וגו' כל נדבותיכם אשר תתנו לה' שמעמע אפילו עולות ז"ח) ואין עולות באין ביום טוב כאומרם (ביצה י"ט.) לכם ולא לגבוה, אלא

אור בהיר

קיז) פי' חולו של מועד. קיח) מאומרו וכל.

שהפלילין חייבין בגמרא. אין להקשות כמו שחייבין בגמרא חייבין נמי בתמצאי וכיון שחייבין בתמצאי תמצאי מומחה אוכלין בהתנן בפרק בא סימן (דף קפ ב.) כל שחייב בתמצאי מומחה אוכלין דאלמה קשיא לן דלמה תקמלין מומחה אוכלין ר"ל הא כרבינא דא"ר ביבא אמר מר אמר מר אמר מר

מטו: נערה שנתפתתה פרק רביעי כתובות

כשהם קמנים. אבל קטני קטנים לגיא מיד כדאמר. כסף מ"ש (נקמן דף סה: הסס): **הא** כחוורי לא כחוורי. שני מיני טורכים יש לחוד לבן ולחוד אחור כדמוכח בפרק לא מרפאין (מגין דף ס"ב). נבי סימני טושת דמרבה טורב סמוך דמכלה

אבסיידה רבא ס'. חלים כיון בכעבל לדקה וכמיכה מתן שכרה בלוה דכתיב ("לאמון) ובכל ואמרי' בס' לבן הבכר (מגין דף: הסס) כל מלות שעבר שמתן שכרה בלוה אין בים דין על מה מוהרין עליה ויש לומר דלכסייה בדברים לא קלבו כיבס כבי הטיר נאמר בפרק קמא דבבא בתרא (דף ה: הסס) ודקאמר בבי הטיר לכסיים מל קלמן ומות דבלוקה לוכל מרמי לאי לא מאמן ולא מקבון **נעא** ותקנו מוים חס. מעמא הא לאחר לון מוין דמחבה הוים בחכר כדמי' בקומרים דלי לא דמבר ליה ויחן שלוחן לחוון בלוה ובכעת מבכסים מבשובדים לפי מלין קוכין לי לפי מלין כמוכין כדמיכר בהמקין (מגין דף כ:) ומיהו מהבא יש לדחות דלחבה לחוכר דמקבל בבי מקום דלחיי דמוכן דלפי מלין מבמלמלין לבל לאחר לא לה מוין ממבמלמלין כמו מלין לאמרה מוכן ממבמלמלין דוכקבון לי מי מבים הוא דלי מבל לאחר לא הה מוין לבל לבי : בך הוים מבבי מל דבר בחלבים לבל לבי : בלי בחלבים לבל לבי : בלי בחלבים לבל לבי : בלי

משום ספסר קרוסים. שלם יפר לה קודם ריקה וזולת לאיסור לקרבנות שלו אחסור לדקן דש ומרקן לאלוה אחסר ספסר יפר לה ומרקן דש שלא נשמו ואיחר הכהר מלבלה לאיסור לה ואיסור שד מיתה

ר"מן הכהנים שנטמא עלה נשמן דכיון שב לן שמתן לא מתעלי ירקן ומן סחם כסמרן דסחמה [שלא] נשמן קיימי ומלין ירקן ומן הכהנים שלא נשמן קיימי אלא נשם שלמי מדרש כיון דאזרה שד מיתה: **בבשר** שנרם שחטן. שלא נשם שנרם לא שחטן לפי שנרם לא לאחר עכרה: הוא ירקן. בגיים שלמן ומקוה אינה מלין (לא) נשם שלמי מדרש ר"ל כן הוא הכהר בתחילה: דאי לא ליה מדרים ומדמה קרבן דאיכ לא יקריב אלמים מד הכהר ולא יאכל הכהר מן הכהר [דכל המה] דלא מיקרבי אלמים מד הכהר מיפחרי בתחילה ומלים כי נמי אין מדרים ומדמה קרבן בגיים שחר מחלן הכהר: אלם היה שכח לא יחיר. הכי כמו הקוים מדרבנן אלא לאסור אלמא [שוכר] נחלן הכהר אבל לא נשמן הלא לא נשמן הלא לא נשמן הלא לא מיחר אלא לאסור אלמא לאחר לא מיחר [כגל דף מ"ר]. שלה לאם שלמי מקרב אלה הכהר אלא אלמים ומקרבו [ר"ל] לאם לאחר אבל לא לאחר לא מיחר [כגל דף מ"ר]. מלה הכהר אלמים ומקרבו

סוכה פרק ראשון סוכה

כרבי וירא דלא אמרי · הא דלא קאמר משום קושיא דאביי דקאמר על רבא משום דרבי וירא שני לאביי שפיר : **וכיון** דדפנות מגיעות לסכך מישלם שלמא ביה מיעוטא · ולא דמי לגבי חנוכה וקורים מטי דלא תשיב היכי למעבד מעשרים לתא"ש שהקורה על גבי כתלים דהתם קורה מפת לא שייכא בה מיעוטא כמו בסוכה דרחבה טובא : **יש** בה יותר מארבע אמות אפילו למעלה מעשרים כשירה · נכסף מסיק דרב הונא סבר מרתתו ורובו ושולחנו עד ד' אמות פליגי יותר מד' אמות כשירה ופיתה וכי נכשיר ברחבה משום יותר מד' אמות אם היתה נטוה מעשרים אפילו מוכח הא ודאי אין כאן לא סוכה וי"ל דלעולם צריך הרחוב לפי הגובה *לפי חשבון ד' אמות לעשרים לא נמי קיים לה לרבנן דאפילו בגובה אלף לא אפשר שלא יהא כאן לא סך פורתא אם היתה רחבה יותר מד' אמות כדאמרינן בפרק יוה"כ (יומא דף פ:) נני סוכתא הנסה דמייתבא דעתא דאמריגן כולי עלמא מוכח שוב מלך הכשן פורתא : **ברבי** וירא דאמר משום לא · אבל כרבה דאמר משום מישלם עיגא לא אפילו רחבה מוכח לא שלמא בה עיגא :

כמאן דלא כתב · ודברי רב חנן בר רבה לריבה מעמא ויש מפרשים משום דהוה ליה טול של מרגעולין כיון דגביהה וקרוינה טולי הלא אבל מחזקת שפי מכדי דאמר נפקא מכלל טול של מרגעולין לאקרויי סוכה · הכי גרס : **בשלמא** דר' יהושע דרב חנן ודרב הונא לא פליגי אדרב הונא ורב חנן בר רבה דאינהו קא יהבי שעורא במשבא ואיהו לא קא יהיב שעורא במשבא אלא רב הונא ורב חנן בר רבה נימא בהכשר סוכה קמיפלגי דמר סבר הכשר סוכה בארבע אמות ומר סבר הכשר סוכה במחזקת ראשו ורובו ושולחנו לא דטולי עלמא הכשר סוכה ראשו ורובו ושולחנו והבא בהא קמיפלגי דמר סבר במחזקת ראשו ורובו ושולחנו פליגי אבל יותר מראשו ורובו ושולחנו ד"ה כשרה ומר סבר מראשו ורובו ושולחנו עד ד' אמות פליגי אבל יותר מד' אמות דברי הכל כשרה מיתיבי סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ורבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה ר"אמר רבי יהודה *מעשה בחילני המלכה בלוד שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה והיו זקנים נכנסין ויוצאין לשם ולא אמרו לה דבר אמרו לו *משם ראייה אשה היתה ופטורה מן הסוכה אמר להן והלא שבעה בנים הוו לה ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים למה לי למיתני ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים בנים קטנים הוו קאמר להו כי תאמרו בנים קטנים הוו וקטנים פטורין מן הסוכה כיון דשבעה הוו אי אפשר דלא הוי בהו חד שאינו צריך לאמו וכי תימרו קטן שאינו צריך לאמו *מדרבנן הוא דמיחייב ואיהי בדרבנן לא משגחה"ק"ת"ש ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא ע"פ חכמים בשלמא למ"ד בשאין דפנות מגיעות לסכך מחלוקת הדכה של מלכה לישב בסוכה שאין דפנות מגיעות לסכך משלם

כולהו כרבה לא אמרי ההוא ידיעה לדורות היא כרבי וירא נמי לא אמרי ההוא לימות המשיח הוא דכתיב ור' וירא א"כ לימא קרא ורופה תהיה לצל יומם ומאי וסוכה תהיה לצל יומם שמעת מינה תרתי כרבא נמי לא אמרי משום קושיא דאביי כמאן אלא הא דאמר ר' יאשיה אמר רב מחלוקת בשאין דפנות מגיעות לסכך אבל דפנות מגיעות לסכך אפילו למעלה מעשרים אמה כשרה כמאן כרבה דאמר משום דלא שלטא בה עיגא וכיון דדפנות מגיעות לסכך משלם שלטא בה עיגא כמאן אלא הא דאמר רב הונא אמר רב מחלוקת בשאין בה אלא ארבע אמות על ארבע אמות אבל יש בה יותר מארבע אמות על ארבע אמות אפי' למעלה מעשרים אמה כשרה כמאן כרבי וירא דאמר משום צל הוא וכיון דרויחא איכא צל סוכה כמאן אלא הא דאמר רב חנן בר רבה אמר רב מחלוקת בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו ורובו ושולחנו אבל מחזקת יותר מכדי ראשו ורובו ושולחנו אפי' למעלה מעשרים אמה כשרה כמאן דלא כחד בשלמא דדבי יאשיה פליגא אדרב הונא ורב חנן בר רבה דאינהו קא יהבי שעורא במשבא ואיהו לא קא יהיב שעורא במשבא אלא רב הונא ורב חנן בר רבה נימא בהכשר סוכה קמיפלגי דמר סבר הכשר סוכה בארבע אמות ומר סבר הכשר סוכה במחזקת ראשו ורובו ושולחנו לא דטולי עלמא הכשר סוכה ראשו ורובו ושולחנו והבא בהא קמיפלגי דמר סבר במחזקת ראשו ורובו ושולחנו פליגי אבל יותר מראשו ורובו ושולחנו ד"ה כשרה ומר סבר מראשו ורובו ושולחנו עד ד' אמות פליגי אבל יותר מד' אמות דברי הכל כשרה מיתיבי סוכה שהיא גבוהה מעשרים אמה פסולה ורבי יהודה מכשיר עד ארבעים וחמשים אמה ר"אמר רבי יהודה *מעשה בחילני המלכה בלוד שהיתה סוכתה גבוהה מעשרים אמה והיו זקנים נכנסין ויוצאין לשם ולא אמרו לה דבר אמרו לו *משם ראייה אשה היתה ופטורה מן הסוכה אמר להן והלא שבעה בנים הוו לה ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים למה לי למיתני ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא על פי חכמים בנים קטנים הוו קאמר להו כי תאמרו בנים קטנים הוו וקטנים פטורין מן הסוכה כיון דשבעה הוו אי אפשר דלא הוי בהו חד שאינו צריך לאמו וכי תימרו קטן שאינו צריך לאמו *מדרבנן הוא דמיחייב ואיהי בדרבנן לא משגחה"ק"ת"ש ועוד כל מעשיה לא עשתה אלא ע"פ חכמים בשלמא למ"ד בשאין דפנות מגיעות לסכך מחלוקת הדכה של מלכה לישב בסוכה שאין דפנות מגיעות לסכך

משום

טולהו · הכי אמורלי : כרבה לא אמרי · דילוף מלמטן ידעו : ההוא · לא בידיעה דיסיבת סוכה קא אמר אלא בידיעת דורות הבאין היקף סוכה מעני כבוד הנעשה לאבות : לימות המשיח · לאותם סוכות יהיו לצל לעתיד ולמסתור לבל סוכת מלה תהיה לצל : תרתי · דאין סם סוכה אלא העשויה לצל דהמיא דימות המשיח משום דעשויה לצל קרויה סוכה : משום קושיא דאביי · דעשה מחיצות של ברזל וטיטיא לא משמע להו אוהל וקרא לאו דוקא ערלא נקט לא יצפין מיניה שיטורא : כמאן · מהכי אמורלי דלעולם אזלא הך כי' : מחלוקת · דר' יהודה וכרבן : משלם שלטא ביה עיגא · דרך דפנות דלא שעמא משום ערלא הוא לו משום לצל בדפנות מגיעות לסכך אמאי מודו רבנן : הא"ג מחלוקת בשאין בה אלא אלבע אמות על אלבע אמות יש בה יותר מכדי יותר כי' : משום לצל · דלא משום משלם עיגא בעפי מד' אמות *שורתא לא שלטא בה עיגא : הכי גרסינן מחלוקת בשאינה מחזקת אלא כדי ראשו כי' · ואם תאמר קשיא הרב אחרב ומאי : (ח) כמאן דלא כחד · מהכי דלעיל דמפרשי שעמא דעשרים אמה דלא משום משלם עיגא בשיטורא דיותר מכדי ראשו ורובו ושולחנו(נמי)לא שלטא ולא נמי ליכא ומתיתה קבע נמי בעיגא: ראשו ורובו · דרך סטודתן בהסיבה היתה על מטות ומסובין על לד שמאלם ואין אוכלין וזקופין ויושבין כמנהג לפיכך הוצרך אמר ראשו ורובו לאפוקי קטנה שראשו נכנס בה ושלחנו ולא רובו לא ראשו ורובו ולא שלחנו : למשכא · למשך הסוכה דאמר בין גדולה בין קטנה לא מחלקו אלא בשאין דפנות מגיעות : אלא רב הונא ורב חנן · דאמרי עעמא דרבנן בשיטורא דמשכא הוא ומר אמר ד"א ומר אמר ראשו ורובו ושולחנו : עיגא בהכשר סוכה · בתרכה ובריחבה פליגי דתרוויהו אית להו הכי פליגי רבנן בסוכה המטומנת בשיטור הכשר אורך סוכה פליגי ובמפי מיהא מכשרי אפילו הא נטוה דבין דרויחא איכא לא סבר לא מעמא אחריבא להכשירה דרב הונא סבר לי אפשר להעמיד מחלוקתן בפחותה מד' אמות דהם כן בלא נטוה מעשרים אמה פסולה דהכשר סוכה בתרכא אמות כרבי דאמר נקמן הכי (דף נ.) : אבל יותר מכדי ראשו ורובו · כשירה · ומעמא דפסול למעלה מעשרים לא ידיע לן מדאמרן נמי הך לא כחד : ומר סבר בכדי ראשו ורובו ושלחנו · וכן ביותר עד ד' אמות פליגי בגובה ומעמא משום לא אבל ביותר מד' לא פליגי דבין דרויחא ליכא לא: מיתיבי · להך אמורלי דפרשו דפלוגתא דמאמרי דמפרש ואזיל : קמן שאינו צריך לאמו · אמרינן לקמן (דף סח.) דמייב לאמו במות סוכה: מדרבנן · שהקיקין להרגיל אם הקמן למטה שהא ראשו לה מי שיהא מאוך ורגיל לאמות :

[תיכת פורתא אין לו מזון ואלו ל"ל נמי לא שלטא בה]

(ח) רש"י ד"ה כמאן דלא בה"ל עם ד"ה ראשו ורובו ·

תוספות הב"ח

[תוספ' פ"ל]

[שנת כמ : הם כמון]

גליון השי"ס

גבי אריי מעשה בטילי סוכה · עיין מיזוכין דף ט ע"א תריס מיכל ופיין בראשין סימן ס"ז : שם מדרבנן הוא דמחייב · עיין יומא דף פב ע"ב בתי ד"ה בן שמנה ובמ"ם שם סיבה מתבטלת לגמרה בטלה ולא ויקיל ולא

[ובע"ש פוס' שבת כב ד"ה בשבת ובמיזוכין כב ד"ה עד ובכתובות מ. ד"ה שמים ודף ס. ד"ה ריש ובגיטין מט. ד"ה בשבת]

אמרי' בסנהד' ובע"ש קמן שאינו נאמנו מדרבנן הוא דמחייב ואיהי בדרבנן לא משגחה מ"ש ועוד וכו' · הא אמרי' מדרבנן לא מיחייבה איהי נאמר לאמה ומגיע : תוס' ד"ה יש בה וכו' · לפי שבמן ד"ל לעבדים · עי' תוספות הבא"ן ח"ל סימן קכו :

*) [עי' בריש סב' ואיכא ע"ב סוכתא דרבה דבו מילי דבר עבדיך ומשמע שכיוון על ריבוי בר"מ ע"ל]. **) [נראה דיש"ל אלא בהכשר דשמת אבל בשיטור מהך הסוכה לא איירי] :

מעצמו דפליג אפירושא דאידך, אלא שמועתו כמו ששמעה מרבו היא לדבריו, ולא הוסיף ולא גרע ולא פירש בה כלום. אבל ר"ה ורב חנן בר רבא אפשר דלא פליגי אהדדי אליבא דרב, אלא תרווייהו מודו דרב ה"ק, מחלוקת בשיש בה הכשר סוכה, אבל יש בה יותר מכדי הכשר סוכה ד"ה כשרה, אלא דאינהו פליגי אליבא דנפשייהו, דמר סבר הכשר סוכה בארבע אמות כר' [111], ומר סבר הכשר סוכה בכדי ראשו ורובו כרבנן [111], וכל חד פירש דברי רב לפי דעתו. ומהדרינן דלכ"ע הכשר סוכה בכדי ראשו ורובו ושולחנו כרבנן, ובמימריה גופיה דרב הוא דפליגי מר אמר הכי אמר רב ומר אמר הכי אמר רב.

מיתיבי סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה ור' יהודה מכשיר אפילו ''' עד ארבעים וחמשים אמה. פי' וה"ה יותר, אלא דנקט חד מניינא, והיינו דלא שיילינן מאי איריא מ' ונ' אמה [112].

א"ר יהודה מעשה בהילני כו' עד כל מעשיה לא היתה עושה אלא ע"פ חכמים. מהא שמעינן דקטן שמחנכין אותו במצות [113] לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול, דהא מייתי' ראיה בשמעתין מסוכה של הילני, משום דלא סגיא דליכא בבניה חד שהגיע לחנוך דבעי סוכה מעלייתא, מקרא [114] מלא דבר הכתוב [115] חנוך לנער על פי דרכו [116], וגדולה מזו אמרו במס' עירובין [117] גבי זמן בי"ה, ליטעמיה לינוקא, דלמא אתי למיסרך. והוצרכתי לכתוב זה לפי שראיתי חכמים טועים בזה.

בשלמא למ"ד בשאין דפנות מגיעות לסכך מחלוקת. דרכה של הילני כעין סוכה שנחלקו בה היא, הלכך בשלמא למ"ד דפלוגתייהו בשאין דפנות מגיעות לסכך שדרכה של מלכה בכך משום אוירא, ומייתי ראיה שהיא כשרה, דסבר דבניה גבה הוו יתבי, ורבנן סברי דבניה בסוכה מעלייתא יתבי, ולרבא [118] נמי מוקים לה כפשטה בכל סוכה, ורבנן סברי דבניה לאו גבה הוו יתבי אלא בסוכה מעלייתא, דלכולי עלמא היינו טעמא דרבנן, אלא למאן דאמר בסוכה קטנה פליגי, א"כ סוכה של הילני שמביא ר' יהודה ראיה סוכה קטנה היתה, וזה היאך אפשר, וכי דרכה של מלכה לישב בסוכה קטנה. ופריק רב אשי אליבא דהאי לא נצרכא אלא לקיטונית [119] שבה, דאיהי יתבה בקיטונית משום צניעותא. וכי תימא א"כ מאי ראיה מייתי ר' יהודה מינה, בשלמא לר' זירא [120] דמוקי לה בסוכה של ד' אמות מינה, בשלמא קסבר רבי יהודה דבניה גבה הוו יתבי, דאפשר לכלהו למיתב בתוך ד' אמות על ד' אמות, אלא לרב חנן דאמר בסוכה קטנה שאינה מחזקת אלא ראשו ורובו ושלחנו פליגי, א"כ סוכתה של הילני לא היתה מחזקת יותר, שאלו מחזקת יותר אפי' רבנן מודו בה, ומאי ראיה מייתי מינה, דבהא לא מצי למימר בניה גבה הוה יתבי, שאין בה אלא כדי ראשה ורובה ושולחנה [121]. וכמה שבושים נאמרו בתירוץ קושיא זו, והנכון [122] דהאי פירוקא אליבא דר"ה הוא, וקרי לה סוכה קטנה משום דלגבי הילני שהיתה מלכה חשובה סוכה של ד' אמות קטנה היא, אבל אליבא דרב חנן ליכא ראיה לר' יהודה מסוכתה של הילני, ומתנית' היא תיובתיה, ולא חש תלמודא לאותובי מינה בהדיא, משום דבר מיהא לית ביה מששא דמימריה דלא כחד. אבל לאידך כולהו מתניתא אתיא שפיר לר' יהודה ולרבנן, ולר' יהודה בניה גבה הוו יתבי, ולרבנן בניה לאו גבה הוו

111 לקמן ג, א. 111* וכ"ה בכי"ב בדקדוקי סופרים. ולפנינו ליתא לתיבת: אפילו. 112 עי' תוס' ד"ה עד. 113 נראה שחסר כאן: צריך. 114 צ"ל ומקרא. 115 משלי כב, ו. 116 יפי' רש"י בקדושין ל, א: דרך שכל ימיו יהא מתנהג בו חנוך לו בנערותו. ועי' משנה ברורה סי' תרנח ס"ק כח שמביא מחלוקת אם האב מקיים מצות חנוך כשהקטן מנענע בלולב שאול ביום הראשון, ועיי"ש בשער הציון ס"ק לו. ועי' בספר המאיר לעולם ח"א סי' יח. 117 מ, ב. 118 וכ"כ הרא"ה. 119 כן גורס גם הרא"ה, וכתב שם: פי' דסוכה גדולה הואי, והואי בה חדא קיטונית פחותה מארבע על ארבע. ולפנינו הגירסא: קיטוניות. ועי' דק"ס. 120 אליבא דרב הונא. 121 והערוך לנר כתב: אולי י"ל כיון דפשיטא לר"י דבניה גבה הוו יתבי, והיינו או משום דאין כבוד לבנים לאכול עם המשרתים, או בשביל שהיא תשגיח עליהם, א"כ י"ל דהבנים היו יושבים ג"כ כל אחד בקטונית לבד הסמוכים לקטונית אמם, באופן שהיא תוכל לראות אותם ולדבר אליהם, וכן משמע גם מלשון הגמ' דנקט קיטוניות לשון רבים ולא קטונית לשון יחיד. ולגירסת רבנו והרא"ה דגרסו קטונית לשון יחיד וכמו שפי' הרא"ה שהבאנו בהערה הקודמת, א"א לתרץ כן. 122 כן תירץ

יתבי, אלא כל חד וחד מוקים לה אליבא דידיה דיתבי בסוכה מעלייתא אליבא דידיה, וזה נכון ועיקר.

[ג, א] איכא דאמרי אמר רבא [123] דאמר לך מני ב"ש היא ולא תזוז מינה. וכן [124] הלכה. ואסיקנא דב"ש וב"ה בתרתי פליגי, פליגי בסוכה קטנה ופליגי בסוכה גדולה, ודייקי דפליגי בסוכה גדולה מדקתני מי שהיה, דמשמע דאפשר למיקם בגוה הוא ושולחנו, אלא דאתרמי דהוה הכי [125] הוא מבפנים ושולחנו מבחוץ, ומדקא תני פוסלין דמשמע פסול בגוה, ולא קתני יצא ולא יצא, דייקי' דבסוכה קטנה נמי פליגי, ואלו בסוכה קטנה הא איפסיקא הלכתא בהדיא כב"ש ולא נזוז מינה, ובעינן שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו, והיינו ז' טפחים על ז' טפחים, ששיעור מקומו ששה טפחים ושיעור שולחנו טפח, וכן פירשו בירושלמי [126]. אבל בפלוגתא דסוכה גדולה צריך לדקדק כמאן פסקי', מי אמרי' כיון דאיפסקא הלכתא כב"ש בקטנה ה"ה בגדולה, או דלמא היכא דאתמר אתמר והיכא דלא אתמר לא אתמר, והדרי' לכללין [127] דב"ש במקום ב"ה אינה משנה. ומסתברא דהא תליא בטעמא דפלוגתייהו, דאי טעמא חדא הוא בתרתי פלוגתא, הא ודאי חדא מחתא הוא, והלכתא כב"ש בתרווייהו, ואי טעמי דפליגן נינהו, היכא דאיתמר הלכה כב"ש אתמר, ובאידך הלכתא כב"ה. ומשמע לפום סוגיא דפרקין דטעמי דפליגן נינהו, דהא בסוכה גדולה פריש תלמודא לעיל דטעמא דב"ש שמא ימשך אחר שלחנו, וב"ה סברי לא גזרינן, ולית לן אלא טעמא דפריש תלמודא, ואלו בסוכה קטנה אמרי' לקמן דטעמיה משום דבעי דירת קבע, דהא אביי מוקי לקמן [128] לב"ש בשיטה דסבירא להו דירת קבע בעינן מהא דפסלי בסוכה קטנה. ואע"ג דקי"ל [129] בסוכה דירת עראי בעי', ומשמע דלא פליג בה אביי, ובאידך קי"ל כב"ש כדפסק רבא לעיל. ל"ק הלכתא אהלכתא, דאפשר דאע"ג דבעי' דירת עראי, במילי אחרינא בעיא קביעותא קצת שתהא מחזקת ראשו ורובו ושולחנו, דאי לא דירה סרוחה היא [130]. הלכך קיי"ל מב"ש בסוכה קטנה דבעינן סוכת קבע בהא מיהא, וקי"ל כב"ה בסוכה גדולה דלא גזרי' שמא ימשך אחר שלחנו. וזו סברת הרינ"ג [131] והרב בעל המאור ז"ל [132] ומקצת הגאונים ז"ל [133]. אבל הרי"ף ז"ל פסק [134] כב"ש בתרווייהו, משמע דס"ל יותר לחוש כיון שאין מקום בסוכה לשולחנו, אבל בסוכה גדולה אדרבה ימשוך השולחן אצלו, עי' ר"ן דף יג, א ובמלחמות ד, א בדפי הרי"ף, אבל למש"כ בדעת הריצ"ג דבסוכה קטנה אין חשש שמא ימשך כיון דהשולחן נמצא בסוכה אין לשאול שאלה זו. שו"ר בצרור החיים ע' צט שכתב וז"ל: והר"י ז' גיאת כת' דדין זה דוקא בסוכה קטנה דאיכא טעמא שמא ימשך אחר שלחנו, ואין לומר שמא ימשוך שלחנו אצלו, (ואי) [ובהאי] פסיק הלכה בהדיא כב"ש דפסלי, אבל בסוכה גדולה דאיכא למימר שמא ימשיך שלחנו אצלו, לא. ולא פסק התלמוד בזה כב"ש והדרינן לכללין והלכה כב"ה דמכשיר. ולפי"ד צ"ע אמאי סוכה גדולה חשיבה עראי ולא סוכה קטנה. והריצ"ג שם הביא ראיה לדבריו מהגמ' בברכות וכ"כ תוס' בד"ה דאמר, ובעל העיטור. והראב"ד בהשגותיו על בעה"מ בדף ג, ב בדפי הרי"ף כתב דאין ראיה משם. וכטעם שכתב רבנו לעיל כ"כ הר"ן שם.

123 לפנינו הגירסא: רבי אבא וכ"ה ברי"ף דף יג, א בדפי הרי"ף, ובריצ"ג ע' צב. ולפנינו כתוב לקמן: [א"ל] ב"ש היא. וליתא בכי"מ בדק"ס ובעו"ר עי' דק"ס אות י. 124 בכ"י חסר רובו של קטע זה, ובסוף הקטע כתוב: והר"ן האריך בפ' כל הישן. 125 וכן פי' הרא"ה. 126 במסכתין פ"ב ה"ח. 127 כדאיתא בברכות לו, ב. 128 ז, ב. 129 דהלכה כרבנן אליבא דרבא. 130 והרא"ה כתב: וטעמא דב"ש דסוכה קטנה לאו משום שמא ימשך, אלא משום דלא חזיא לדירה כלל. 131 הריצ"ג בשערי שמחה ח"א ע' צב, ושם כתב דסוכה גדולה היא שהועמדה בשיטה, ועליה אמר אביי דלב"ש דירת קבע בעינן, ולא בסוכה קטנה, וטעם הדבר נראה דבסוכה גדולה ששולחנו בתוך הבית חיישנן שימשך אחר שולחנו, ומשו"ה לא הוי דירת קבע (וכעין שכתב רבנו לקמן, ועי' ראב"ה סי' תרס) ופסולה לב"ש, אבל בסוכה קטנה ששולחנו נמצא בסוכה לא חיישינן שימשך (וכ"כ בעה"מ והרא"ש סוף סי' א) והוי דירת קבע. ומש"כ הראשונים דיותר יש לחוש שימשך בסוכה קטנה ממה שנחוש בסוכה גדולה, הוא רק לדעת הרי"ף שכתב שהגזירה שמא ימשך היא בין בסוכה קטנה בין בסוכה גדולה, וע"ז שאלו דבסוכה קטנה יש יותר לחוש כיון שאין מקום בסוכה לשולחנו, אבל בסוכה גדולה אדרבה ימשוך השולחן אצלו, עי' ר"ן דף יג, א ובמלחמות ד, א בדפי הרי"ף, אבל למש"כ בדעת הריצ"ג דבסוכה קטנה אין חשש שמא ימשך כיון דהשולחן נמצא בסוכה אין לשאול שאלה זו. שו"ר בצרור החיים ע' צט שכתב וז"ל: והר"י ז' גיאת כת' דדין זה דוקא בסוכה קטנה דאיכא טעמא שמא ימשך אחר שלחנו, ואין לומר שמא ימשוך שלחנו אצלו, (ואי) [ובהאי] פסיק הלכה בהדיא כב"ש דפסלי, אבל בסוכה גדולה דאיכא למימר שמא ימשיך שלחנו אצלו, לא. ולא פסק התלמוד בזה כב"ש והדרינן לכללין והלכה כב"ה דמכשיר. ולפי"ד צ"ע אמאי סוכה גדולה חשיבה עראי ולא סוכה קטנה. והריצ"ג שם הביא ראיה לדבריו מהגמ' בברכות וכ"כ תוס' בד"ה דאמר, ובעל העיטור. והראב"ד בהשגותיו על בעה"מ בדף ג, ב בדפי הרי"ף כתב דאין ראיה משם. וכטעם שכתב רבנו לעיל כ"כ הר"ן שם. 132 בדף ג, ב בדפי הרי"ף, ועי' מש"כ במלחמות. 133 כן דעת בעל העיטור ובשם רב נחשון גאון, וכן דעת הרא"ה. וההשלמה לקמן ז, ב מסתפק בזה. 134 בדף יג, א בדפי הרי"ף, ועי' מש"כ בדף ד, א. וכן דעת ר"ח, והראב"ד בהשגותיו על בעה"מ ג, ב בדפי הרי"ף, וכן דעת הרמב"ן במלחמות שם, וכן כתב

ז **אכל** צלי בסלה וכו'. שם (דף פ"ו) אמר רב ששת אכל חוטא דמלאכת מלעתה וכו': ציר שלו. פי' פרשב"ל ליר שפ"ג יקח מלעתה נכסכיה בויה"ר פשיטא מהו דמימא משקה הוא קמ"ל כל אכשורי אוכלא חוטא הוא: היה שבע וכו'. שם אמר רב נחמן בר יצחק אוכלא בסלה נשה כיום הכפורים פטור מ"מ אסר לו תשובה ובמסתם לה כגון בסתלה הלילה שהוא שבע ומעטרת הענב:

ח חולה שיש בו סכנה וכו'. במשנה (דף פ"ב). סולה מאכילין אותו על פי פלגתו עד שיאמר דיי. ובגמרא (דף פ"ג.) אמר ר' יעקב סולה אומר נרין ורופא אומר אין מאכילין אותו נרין מאכילין אותו עפ"י פלגתו מ"מ לא יודע אם מ"מ לא יחיה אם לא יחיה מותרים נפשו דופא אומר נרין ומולה אומר אין נרין מאכילין אותו על פי הרופא מ"מ מוטבת הוא דעתו אבל מקילים ומאכילין אותו ואמר רב חמא בר גורי אמר רב אסי אמר כל הנרין לדברי אין מעמיד ולדעת מר בר רב אסי אמר לא נרין לדייה שמעתין ולדעת מר בר רב אסי לא עבדינן הכיל מוקמינא ולמה טוכר רבינו שהולכין אחר רוב דעות כמו שמבאר בסמוך ומ"ש כאן הוא כמו אמר בר רב אסי וקר"ל כמותה ר"ש ר"ל:

אמר חחולה אינו צריך וכו'. כבר מכר זה בדברי רבי יעקב. וכתב רבינו וכלבר שיהיה נקי לפי שהיו נמצאים בקפקין:

רופא אחר אומר צריך וכו'. זה מוסכם מבואר שם דפקין נפשות לנקל ופירוש דוקא בפלגי הסולה אומר אין נרין אבל סולה אומר אין נרין ורופא אומר אין מאכילין אותו על פי רופא אחר אבל אם אומר אין מבואר בגמרא אחר הרוב או אחר הבקיאין. ובלבד שלא יאמר החולה צריך אני. אבל אם אמר צריך אני [ח]מאכילין אותו. לא אמר החולה שהוא צריך ונחלקו הרופאים והיו כלם בקיאין ואלו שאמרו אינו צריך כמנין שאמרו צריך מאכילין אותו: ט עוברה ישהרירוה [ט]ולוחשין לה באזנה שיום הכפורים הוא. אם נתקררה דעתה בזכרון זה מוטב ואם לאו "מאכילין אותה עד "שתתישב נפשה. וכן מי שאחזו "בולמוס מאכילין אותו עד שיאורו עיניו. ואילו נבלות ושקצים

א טור סי' תרי"ח סע"א לשון ס"ע: ב טור סי' כטור שם כמיקוים שלו: ג טור סי' תרי"ז סע"א שם:

פטורות וכמן כמב מצמנמו שהיא כיום הכפורים כמנוהר שם:

קטן

לחם משנה

שם מחרמי שמוחר לכמלה לא מחרמי אלא בפורחת אבל כמוכת מי מחרמי אלכמלה מוחר ומפיני דכריהם שהמיני לי שמחרמי בין רב בין מעט לאיסור מי כן בין מעט אבל כמוכת מי מחרמי ולפי זה נקלה לן לאיסור בהרבה לרבנן אלא לכמלה אבל כמיבמר אים לה לרבנן דמוחר ולהני מחרמי דקלמר כמיבמר אחר לי מוריים דבעור דמעמם מוחרן לא ידלי דמעמם דלא כרבנן דאים לה לפפיני מוחר ומעוים הני קלמר מחרמי מחרמי מני רבי שיא ולא רבנן. ומקקן רבינו ז"ל כן דבהרבה כמיבמר מוחר כרבנן אבל לכמלה אפור ומוה שאמר אפיני אבל הני כמוכת אבל כמוכת מקקן רבינו ז"ל דאפיי כמיבמר אים מעוים דבעמם ליה דמעמי דקלמר נמוכת מוחר מוחר מי אמרי ר"ל דאפיי כמיבמר מוחר מעוים לא אים רבינו ז"ל כמוכתא ומוחר דעוים כמיבמר לרבנן מוחר אבל הקוראים דהיני קלמר מחרמי מי ר' יוסי כשם כהמיבר אבל כמוכת אפיני יכבור לין כלן קוראים נוקמא מחרמי כרבנן ואיתמא ליה לן מוריים אפור אבל מוקן מוחר מיב לדלי ומוריים לן שיקן ביום מוחר כדי אבלמר כמיבמר אפיני כמוכת אפיני אים לכן לא נקט מוקן ת"ל כן שאלן קוראים כלל כשנמים כמוכת מי אמרי דר"ל אפיני כמיבמר אפור לכן מיבמר ובמוכת אפיני אים לכן לא מוחר אבל

זמנים הלכות שביתת עשור פ"ג

רבינו מנוח

חולי הפוחז מחמת רעבון ועייפו כהות והוא מסוכן למות וכשרפ"ח מחרת ביזוע שמרפא והשם הה קרוב לגשון זה שקורין לחולי זה פלאמש ועדין נקרא כן בפי רופאי הגוליים ואומר שמשמעות הלשון גרונו של שור כלומר מוכל הרבה כלחוך השור. ואפילו בבלות כו' כלומר ופע"ג דעביד תרי מיסורי אפ"ה אין משהין אותו ומאכילין אותו מהגמלא יהיה מותר לו לאסור, אבל אם היו לפניו שני מיני מיסורין מאכילין אותו הקל תחלה ואם האירו עיניו דיו ואם לאו מאכילין אותו החמור כילד שבל ובביעית לו שבל ונבלה מאכילין אותו שביעית אחר זמן הביעור לו נבלה לפי שהשבל חמור מהם שהאוכלו במיתה בידי שמים וכן כל כיוצא בזה:

כ"ה קטן בן ט' שנים ובן עשר מחבכין אותו לשעות. פ"ה. כן ט' בגרים וכן עשר בחולה כלומר אפ"ם חלה בט' מחבכין אותו בי' דמי לא תימא הכי תקשי לך הא תא בן תשע מחבכין בן עשר מיבעיא כן גרמה מהגמרא (פב.) והר"מ גרמה שפסק כרב נחמן וכרב הונא, ופבירא ליה דלא פליגי אהדדי אלא רב נחמן פירש מילי דתיוקי ורב הונא פירש מילי דתיוקת מיהו תרוייהו חדא מלתא קאמרי. בן י"א שנה בין זכר בין נקבה מתענה ומשלים כו' דהא בשנת י"ח מודה רב הונא דתיוקת משלמת מדרבנן ורב נחמן מודה דתיוקת משלים משמע דתרוייהו מודו דבשנת י"ח משלימין בין תיוקת בין תיוקת. ומה שכתב הרב כאן כדי לחבבו במצות ונעיל נמי כתוב מחבכין אותו לשעות בא להודיענו דתרי תנוכי הוי כדאמרינן בגמרא (שם) אמר רבה תרי תנוכי הוי חד לעיניו וחד להשלמה, ותנוך השעות אינו חובה מדרבנן אלא חובה המוטלת על כל אדם מעצמו ללמד ולהרגיל בנין ללכת בדרכי יושר כדכתיב (משלי כב) חנוך לנער על פי דרכו וגומר וכדי להכניסם תחת כנפי השכינה כדאמרינן (פוסח מב.) יודע לדבר אבין מלמדו תורה נזה לנו, והתנוך הזה אינו מוטל אלא על הבנים לא על הבנות והיינו דאמרינן בנזיר שלהי פרק מי שאמר הריני נזיר (כפ.) בנו חייב לחבבו בתו אינו חייב לחבבה, ופע"ג דרש לקיש קאמר לה (מיר שם) אף הוא לא אמרה אלא (להאי) [בהאי] תנוך דאשון בלא השלמה אבל בתיוקת שני דהיינו כשהם בני י"א שנה שחייבין להשלים מדרבנן שוין בו תיוקת ותיוקת שהרי השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה וה"ה לענושין שהם מדברי סופרים שאין הדין נותן להיות התיוקת אפורה להתענות במקום שהתיוקת חייב להתענות וכי אפשי שהיא נקבה הרויחה להפסד מן התענית. וז"ש הרב כאן מתענה ומשלים מדברי סופרים ולמעלה כתב מחבכין אותו ולא כתב מחבכין אותו לשעות מד"ש, לפי שאין תנוך שעות מדרבנן כלל שאין מדרבנן חיוב תנוך אלא השלמה כלומר שיעשה המצוה כתקונה וכמשפטה בשלמות:

יא בת י"ב שנה ויום אחד ובן י"ג כו' פירוש דקיש להו לרבנן שהתיוקות דרכה להביא שתי שערות בתוך שנת י"ג ומפני זה

הגר"א

פני וכו' אבל לענין תיוך והשלמה אין הלכה כר"י אלא כר"ש. ולשיפה זו עש"ש אמן וכו' בשלמא וכו' לא כפירש"י לפני שנה קודם שנה שהוא שתים אלא שנה אמש וה"ק לפי שנה דדבריהן דהיינו שנת י' לר"ש ושנת י"ח לחולה ושנתיים לנרים, פ"ל ר"י וכו' לפירקן. היינו י"ב וג"כ לחולה ולנרים, אם, פ"ל רבנן אפי תנוך וכו' ולר"ש קודם י"ב כמו לר"י וג"כ לחולה ולנרים, דר"ה אמלא ג"כ בהשלמה לחולה ולנרים, כמ"ש בן עשר וכן י"ח, אבל ר"ש דאין אמלא, כתב הר"ן דה"ק לפי שנה בהשלמה ולפי שנתיים בתיוך לחולה, ולזוחק, ולי נראה דהכל בהשלמה ובשנת י"ח, וה"ק לפי שנה בתיוקת ולפי שנתיים בתיוקן, אבל לר"ש [נ"ל: לר"ה] ולר"י אפי הכל לפירקן דתיוקת.

הרישא. קטן שהגיע פחות מבן תשע אין מעניין אותו וכו' כדי שלא יבא לידי סכנה. [נשן הגהת גר"ש: אפילו אם רוצה להחמיר על עצמו מוחין בידו] ולא כפירש"י, ומש"ל כפי תרב"ד ס"ה בהג"ה אם ולין לנהוג וכו'. (תרפ"ז אות ד' וי"ב).

הרישא. אפילו אצבע קטנה. אפחים נד, ב. (תרי"ג אות מ').

והמלך והכלה רוחצין את פניהן וכו' ועד כמה נקראת כלה עד שלשים יום. דפוגים כר"מ, ופע"מ מקר"ש שכתב ופע"ג וכו' ובדפי כאן בגמרא משמע כפי הרמ"ם שם, וכ"כ בטר"ש יורה"ד [סי' שפ"ט ס"ו]. (תרי"ג אות כ"מ) (מ"ו.

לחם משנה

לפני חיוכו מן המורה ואם אנו פוסקים כר' יוחנן דתיוק לי"ג שנים משנים מדאורייתא וכרב הונא ור"ל דמשלימין מדרבנן בן י"א וכדכתב הרי"ף ז"ל פ"כ לא יתיבב המצוה דקאמרה שנה אחת או שתים בשום פנים דהא הוי שלא שנים לפני חיוכו שחיוב התיוק הוא מבן י"ג ויום אחד ושנת י"א וי"ב וי"ג משלימים מדרבנן פ"כ הרי שלא שנים. אלא ודאי שר"ל בן י"א שנשלמה שנת י"א והשתא הוי שתי שנים שהם י"ב וי"ג שמשלים מדרבנן ושנת י"ד מדאורייתא:

(כ) קטן בן תשע שנים ויום אחד וכו'. הרב רבינו נסים ז"ל כתב בפירוש ההלכות על דברי הרי"ף ורבינו ז"ל ורב הונא [פיבא] לפרושי דתמניתין דקתני מתבכין אותו וכו' אלא מיתון השלמה וכדאסקינן בסוגיין בגמרא ופרקן היינו שנת י"ג וכו'. וג"ל דהך פירוש דפירש הר"ן ז"ל לדברי הרי"ף ז"ל ורבינו ז"ל אינו אלא כפי האמת שאמרו אלא מיתון השלמה אבל לאלא דס"ד מעיקרא שאמרו אלא תנוקות וכו' ואמרו בשלמא לרב הונא ור"נ ניחא וכו' הוי הפירוש כדברי רש"י דלרב הונא ור"נ מוקמינן מתניתין דהוי לפני שנה דדבריהם וה"ק מתניתין לפני שנה דדבריהם דהוי לפני שתים דדברי תורה אלא דלדברי הרי"ף ורבינו ז"ל לר"נ מתניתין אייתי בברייא ולא בחולה כיון דלהרי"ף ורבינו בן י"ב הוי ההשלמה מדברי תורה לדידהו דהיינו שנת י"ג דסכירא להו דתוך זמן כלאחר זמן מ"כ התיוק של חולה שהוא בשנת י"א לא הוי לפני שתים דדברי תורה לגרוך שיהיה שלא שנים ואינו כן אלא י"ב י"ב לבד אבל שנת י"ג דהשלמה מדברי תורה בשלמא לרש"י ז"ל דלר"נ בהשלמה מדברי תורה בתיוק הוי בשנת י"ד ניחא אבל לרבינו מ"ש ליישב אלא בברייא (והוי שנת שהוא שנת תשע י"ב) והשתא עשר וי"א וי"ב שהם שלא קודם ההשלמה דדבר תורה דהיינו שנת י"ג שהיא ההשלמה מדברי תורה אבל לרב הונא אייתי בחולה כדברי רש"י ז"ל דבן תשע דהיינו שנת עשר הוי תיוך נמצא דאיכא שלא שנים שהם עשר ואחת עשרה ושתים עשרה קודם השלמת התורה שהיא שנת י"ג וקאמר שפיר לפני שתים. זה נראה לי בפירוש דברי הר"ן ז"ל שאפרש דברי ההלכות ורבינו ז"ל דאי אמלא דכתב הרב רבינו נסים ז"ל הוי לפי אמלא דס"ד מ"ש דהוה יודע דפירוש דתמניתין הוי תיוך השלמה אמלא מקשה כתב הכי מדרייתא דרבה בר שמואל התם נמי הוי תיוך השלמה

יודע מרת נפשו, קמ"ל לרופא שמעינן ליה, והא דקאמר חולה לא צריכנא, תונבא הוא דנקיט ליה ולא ידע, וכן הלכה. והיכא דאמר חד רופא צריך ,יושנים אומרים אינו צריך, אין דבריו של אחד במקום שנים, וכן שנים וכן שלשה במקום ארבעה. ודאי חד רופא אמר צריך וחד אמר אינו צריך, מחללינן עליה שבתא ומוכלינן לה ביומא דכיפורי, מפני שהוא ספק נפשות וספק נפשות דוחה את השבת, שנאמר (ויקרא יח, ה) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם.

ומיחייבינן למיכל ומישתי במעלי יומא דכיפורי, ,דתני חייא בר רב מדיפתי (יומא פח:) ועיניתם את נפשותיכם בתשעה, וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין, אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי.

מיחוגבי תינוקות, קיימא לן הלכה כרבי יוחנן דאמר (שם פב.) בת שתים עשרה שנה ויום אחד משלימין מדאוריתא בתינוקת, בן שלש עשרה שנה ויום אחד משלימין מדאוריתא בתינוק.

[פסק] אמר רבא (מנחות סד.) חולה שאמדוהו בגרוגרת אחת ורצו עשרה בני אדם והביאו לו עשר גרוגרות בבת אחת, כולן פטורין, ואפילו בזה אחר זה, ואפילו קדם והבריא בראשונה. והיכא דאיכא תרתי בשני עוקצין ותלת בעוקץ אחד, מייתינן תלתי מחד, ולא מייתינן תרתי משני עקצין, דקא מפיש בבצירה.

(יומא פג.) מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אפילו דברים טמאים עד שיאורו עיניו. תנו רבנן (יומא פג:) מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו דבש וכל מיני מתיקה, מפני שהדבש וכל מיני מתיקה מאירין את העינים. אמר רב נחמן אמר שמואל מי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אליה בדבש, רב הונא בריה דרב יהושע אמר סלת נקייה בדבש, רב פפא אמר אפילו קימחא דשערי בדבש.

תני רב יהודה בר גרוגרת (שם עח.) אסור לישב על גבי טינא ביום הכיפורים. אמר ר' יהושע בן לוי ובטינא המטפחת, אמר אביי בטופח להטפיח. אמר רב יהודה מותר להצטנן בפירות, רב יהודה מצטנן בקרא, רבה מצטנן בינוקא, רבא מצטנן בכסא דכספא. אמר רבא כסא דכספא, מלא אסיר, חסר שרי, דפחדא, אידי ואידי אסיר משום דשחיל. רב אשי אמר כסא דכספא נמי אסיר, משום דמודריב.

אמר רבי שמעון בן לקיש (שם פ:) ציר שעל הירק מצטרף לכזיתא ביום הכיפורים, אלמא אע"ג דמשקה הוא, כיון דמיתכשר ביה אוכלא כאוכלא דמי, וכן הלכה.

תנו רבנן (עירובין ל:) יש שאמרו הכל לפי מה שהוא אדם, קומץ מנחה וחפני קטרת והשותה מלא לוגמיו ביום הכיפורים, ותניא נמי במתניתא אחריתי (יומא פ.) כמה ישתה ויהא חייב, בית שמאי אומרים כדי רביעית, ובית הלל אומרים מלא לוגמיו, ואמרינן מאי מלא לוגמיו דקא אמרי בית הלל, מלא לוגמיו ממש, מתקיף לה רב הושעיא ליתנייה גבי קולי בית שמאי וחומרי בית הלל, אמר לו רבה כי איתשיל בעוג מלך הבשן איתשיל, דהוו להו בית שמאי לחומרא, אלמא מלא לוגמיו דקאמרינן כל חד וחד בדנפשיה, וכן הלכה.

מיסר קאמרינן דמיחייב איניש לענויי נפשיה בהני חמשה עינויי דאמרינן אכילה ושתיה רחיצה וסיכה

הגהות הרא"ש מרוב

יג. כ"ה בסמ"ק סי' ל"ם וע' מור מרי"ם. יד. ל"ע, דלעיל נקט הא' קרא לענין מוקפת כרי"ם ר"ה ט, ושם נאמר דדרשה דר"מ מדיפתי הוא לר"ע ואיהו ילף מוקפת מבמרים ונקיר, והרי"ף והרא"ש השמיטו להא דר"ם. גם הרמב"ם לא הביאו בהלי יו"כ, ול"ע גם בדעתו, דבהלי תענית משמע מדברי הרמב"ם דאכילת עיוהכ"פ דאורייתא, ע' שמ"מ קפ"ז הביא ג"כ שמי הדרשות מפסוק זה. טו. הובא במרדכי פ' מפנין ומסמ"ג ל"ת קמו. וע' ב"י פ"ם מרי"ו מש"כ בשם מרוה"ל וכש"ע סעיף ב.

הגהות בן אריה

ו. בגמרא (יומא דף פג) אמרינן היא דאמרינן בחומדנא בתר דעות אזלינן ה"מ בממונא אבל הכא ספק נפשות הוא. וז"ל הרא"ש (שם סי' י"ג) ובשאילתות דר"א כתוב דאזלינן בתר רוב דעות כו' וכתב הרמב"ן ז"ל ואע"ג כו' הכי דטומאה סברי דהך אוקימתא ליתא כו' וכיון דאתא מר בר ר"א ואמר דכל היכא דאמר חולה צריך כו' ע"ש היטב, מיהו להבה"ג שלא הביא הא דאמר בר ר"א משמע דלא ספק כוותיה [ע' תו'], א"כ היכא מתורץ, ול"ע.

ז. הבה"ג הביא הגהו תרי דרשות מקרא דועיניתם איסור מוקפת והאוכל נתעיני, ובגמרא שם דף פא. משמע מאן דדרים הא לא דרים הא. וכ"ה בשאילתות קס"ז.

ח. עיין גמרא ורי"ף (דף פב.) מילוף הגירסאות ובמלחמות שם. ובשאילתות פרשת וזאת הברכה סי' קס"ז, וט"ס שם ול"ל כמו הוא בבה"ג כאן, עיין בשאילת שלוס.

ט. תנו רבנן מוסגר, וע"ב: משנה בכליס פי"ז מי"א.

להפסיק לעניית אמן ולא קדיש וקדושה אלא כך אמור רבנן דלישהי וליכוין דעתיה וכן בין תפלין של יד לתפלין של ראש ובין גאולה לתפלה א).

ואני זאת עצתי שישתדל האדם בכל כחו להיות צדיק גמור במעשה מצורף למחשבה, ויתפלל לעולם עם הצבור שלא יפחתו לו הקדישים והקדושות, ומה טוב להנהיג ב) ששה"צ יברך ברכות השחר בקול רם והעונים יכוונו שלא לצאת י"ח ברכה, ולא זו בלבד אלא חברים הישנים בחדר אחד וכגון הני ציפי דבי רב ישכימו לברך כל אחד לעצמו וחבריו יענו אמן ואח"כ אל בית אלהים יהלכו ברגש, ומי שמברך לעצמו ואח"כ אשתו ובניו גדולים וקטנים מברכין לו כה"ג אין לך רעים אהובים יותר מאלה, וה"ה למברכים בבית הכנסת זה אחר זה לזכות את הרבים שיענו אמן בכנופיא, וכלן בכונה שלא לצאת, ועם זה ישוב ההרגל מן המפורסמות שגם המברך יכוין שלא להוציא. — ואין לחוש לדברי הר"ש די מדינ"ה שכתב ההפך מזה, כי נראין הדברים מתוך התשובה שבא לכלל כעס עב אחד מהעם שהיה מנהיג כך והוא מוחזק בעיניו שהיה עושה כן להתיהר ושלא לש"ש ומ"ש נכון וברור אמת כי אחר כונת הלב הם הדברים — ג).

עוד מההיא דאלכסנדריא של מצרים שהיו מניפים בסודרים למדנו כי סימן מלתא היא לענות אמן כאלו שמענו הברכה, ואין לך הנפת סודרין גדולה ומתמדת ומסתלקת מן הספק של אמן יתומה כמי שמשכים לבית הכנסת ומסתכל בכל הבאים אחריו כשהם מתעטפים בטלית של מצוה ועונה עמהם אמן.

עוד שאלת מהו לענות אמן אחר פרסי המברך, שיש מן הפוסקים המפורסמים והחשובים שאמר לענות אחריו אפילו לא שמענו כל הברכה.

תשובה. פשיטא לי שאין עונין אמן אחריו אפילו שמענו כל הברכה, ולא מרבינן ליה מדתניא אחר הכל עונין אמן דליתיה בכלל המברכים כל עיקר. ואם אי אתה אומר כן, השתא כותי קודם שגזרו עליהם לא היינו עונין אחריו עד שנשמע כל הברכה ואחר שגזרו עליהם נהא רשאין לענות אחריו בלי שמיעה זה הבל; וכ"ת לחומרא גזרו עליהם ולא לקולא, אף אתה אמור לעצמך דלעולם ודאי לא פלוג רבנן; מה תאמר נשמע ונענה, לא אמרו כן אלא על הכותי בזמן שהיה בכלל ישראל ופרסי ממילא אידחי.

ומ"ש בירושלמי פרסי שברך את ה' עונין אחריו אמן, פירושו כי

א) לא אמרינן שומע כעונה אלא בשעת הדחק, כגון מי שהיה עומד בתפלה ולא הרשוהו להפסיק לעניית אמן וקדיש וקדושה אז אמרו רבנן דישהה ויכון דעתו, וכן בין תפלה של יד לתפלה של ראש וכן בין גאולה לתפלה (אי"ג).

ב) עיין בש"ע סא"ח סימן ו' בסופו (אי"ג).

ג) עיין בתשובת הרב הגדול די מדינ"א ז"ל בסימן ע"א מדפוס מטושטש ח"ב על מה שכתב הרב המקובל המחבר זצק"ל כאן (אי"ג).

ההיא דנבוכדנצר דאמר בריך אלההון די שדרך מישך ועביד נגו וכל כגון זו שיש ידים מוכיחות שהוא מכוין לש"ש שרי, הא לאו הכי אסור לענות ודא ודאי ברירא דמלתא ומנה לא תזוע; ואתמרי נמי התם ברך בשם אין עונין אחריו ופירושו ברך שם בשם, [דהא] לישראל בלחוד מישרא שרי כגון הא דאמר דוד כי לך ה' הוחלתי אתה תענה ה' אלהי קדמאה ביו"ד ה"י תניינא באל"ף דל"ת ומשמעו כמו השמים יענו את הארץ, אבל היכא דאיכא לספוקי לשתוף שם שמים ודבר אחר אין לענות כלל, ותו לא מדי.

קי. לדיני טבילה.

[לשם]

עוד שאלת לפלוף יבש שבתוך החוטם מהו שיחוץ בטבילה כדרך שחוצץ אפי' בתוך העין אם הוא יבש.

תשובה, הכלל בחציצה שלא נתנה תורה למלאכי השרת, ומה שהוא חלל הגוף אפי' ראוי לביאת המים אינו צריך אלא במקום שדרכו להיות מתגלה לפעמים כגון תוך העין ובית הסתרים והקמטים, ונכון מאד ליזהר על שפת החוטם בפנים שלא יהא בו לפלוף יבש אבל בחלל הפנימי פשיטא שאינו מעכב, והמחמיר לא הקפיד אלא בצואת החוטם ואין צואה אלא יוצאה קצת לאפוקי הדבוקה בגובה החוטם או בחללו בפנים שאינה יוצאה עדיין, ובפ"ק דקדושין כ"ה ע"א ילפינן מדכתיב ורחץ בשרו במים מה בשרו מאבראי אף כל מאבראי, ובכל מקום שאין דרכו להגלות לעולם אפי' ראוי לא בעינן שאין שום אדם מקפיד עליו ועוד מה שהוא לגמרי מן החלל לאו בקפידה תליא מילתא אלא כל עיקר אינו טעון ביאת מים.

← ל קיא. חנוך התנוקות בענוי יום הכפורים ושאר הצומות.

[להר' נתן אודיר"ץ]

שאלה, נהגו העם לחנך את התנוקות בד' צומות ולא ידענא בהא מלתא שעורא דלא שמיע לן לאחמורי בהו כוליה האי כמו ביום הכפורים, ואת"ל דט' באב כמוהו כיון ששוה לו בה' ענויין בשאר צומות מאי איכא למימר.

תשובה, החנוך לתנוקות בד' צומות אם לשעות לבריאים בלבד מנהג יפה הוא וכן במעוט תענוג, אבל להשלמה אין חכמה ואין תבונה להביא התנוקות לידי סכנה, ובהא מלתא לא שני לן בין ת"ב לשאר צומות מידי, דהא קיימא לן כרבנן דר' יהודה בפ"ב דמגלה י"א ע"ב דסברי אין חנוך לקטן בדרבנן, לפיכך לא אמרינן בקריאת המגלה דאתי דרבנן ומפיק דרבנן כדאמרינן בברכת המזון, וכ"ש הכא דמן הדין אפי' גדולים בשאר צומות רצו מתענין לא רצו אין מתענין, ואף על גב דכבר רצו וקבלום אבותינו לחובה עליהם ועלינו דומיא דבני בישן

בפרק מקום שנהגו נ' ע"ב דלא הוו אזלי מצור לצידן במעלי שבתא ואסר להו לבנייהו ר' יוחנן אע"ג דדחיקא להו שעתא ומי שאינו מתענה פורץ גדר מ"מ ליכא חיובא לדרדקי כלל ואפי' סמוך לפרקן, ואי לאו דמסתפינא אמינא מצוה הבאה בעברה היא.

ודעדיפא מנה פסקו רב אחא משבחא בשאלתות ובה"ג ועמהם רבים וגדולים כדלקמן שאפי' ביום הכפורים אין השלמה לקטן כלל ואפילו לבריא מדרבנן עד שיביא שתי שערות, ואתיא כר' יוחנן דסבר תוך זמן כלפני זמן ומתני' דפרק בתרא דיומא פ"ב ע"א מוקי לה כרב חסדא בחנוך שעות לפני שנה לחולה ולפני שנתים לבריא ואיהו מסברא דנפשיה אקדמיה לחנוך שעות לבריא שנה אחת דהיינו בן י' וי"א, אבל רב הונא ורב נחמן תרווייהו ס"ל תוך זמן כלאחר זמן אלא דלרב הונא מתני' בהשלמה מדבריהם מיירי שנתים לבריא ושנה לחולה ומסברא דנפשיה חנוך שעות ולרב נחמן מתני' בחנוך שעות וחנוך השלמה לחולה ומסברא הוסיף חנוך שעות לבריא כמ"ש הר"ן.

והא איפסיקא הלכתא בהדיא בפרק מי שמת קנ"ה ע"ב ובמסכת נדה נ"ה ומייתי לה הרב התם בב"ב וביבמות פ' ב"ש שתוך זמן כלפני זמן, חוץ משנת כ' לסימני סריס ואילונית דבהני בלחוד תוך כ' כלאחר כ' ודוקא משעברו עליה ל' יום שהם ג"כ חשובים שנה לערלה ולשביעית ומכאן ואילך דייניגן להו כלאחר כ', אבל בשאר מילי תוך זמן כלפני זמן כסתם תנא דנדה וסתמא דערכין י"ח ע"א בין להקל בין להחמיר, הלכך הלכתא ודאי כר' יוחנן גם בחנוך תנוקות לענוי יום הכפורים כדברי הראשונים שזכרנו, וכן פסקו התוס' והר"י ן' גיאת והראב"ד ואחרים רבים.

ולא תימא דמשום דרב הונא ורב נחמן בתראי נינהו עבדינן כוותייהו — דלא אסתיים לאסוקי הלכתא כבתראי אלא מאביי ורבא ואילך אבל בדורות שלפניהם קמאי טפי עדיפי וליתי להאי כללא גבייהו, וטעמא דמלתא כי מאד עמקו הויות דרב ושמואל אפי' בשני דרב יהודה וכלהו תנויי בנזקין הוו, עד שנתחדשו לאחר זמן הויות דאביי ורבא דהוו מתנו תליסר מתיבתי בעוקצין ובכלהו סדרי לפיכך הוקבעה הלכה כמותם מפני שהיו גם הם מרי דגמרא כמו רב ושמואל וכיון ששמעו דברי הראשונים ולא קבלום מסתמא חזו בהו טעמא ודחאום; ואמנם גדולתם של רב ושמואל וכל חכמי אותו הדור שהעמידו תלמידים הרבה והצליחו, גרמה דלא נימא הלכה כבתראי לפסוק נגדם עד ג' דורות דהיינו דור א' שנתחדשה תורה על ידו בהויות דרב ושמואל ודור ב' רב הונא ורב יהודה ודור ג' רבה ורב יוסף, ע"כ לית הלכתא כבתראי לפי שרב היה רבן של כל בני גולה ושמואל גם הוא חכם גדול וראוי לסמיכה היה מימי רבי אלא שספרו של אדה"ר לא הכשירו לסמיכה מדכתיב בהו בסנהדרין ומום אין בך ושמואל בבטן לקה עם אמו בב"ד משום חשד אעפ"י שהוא כשר ואמו כשרה, יעויינו ה"ג דרב יהודאי גאון בסוף הלכות גטין. וכפ' המילה גבי נולד מהול לא שביק הרב

מלתייהו דרב ושמואל ונקטה לדרבה ורב יוסף אלא משום דרבה כשמואל ס"ל בהא דאמר ספק ערלה כבושה הוא ולא מחללינן שבתא עליה אבל בחול מטיפין ממנו דם ברית, ואי לאו מלתיה דרבה הוה הדרינן לכללין דכל רב ושמואל הלכה כרב באסורי; אבל אביי ורבא היו עמהם חברים רבים שקבלו מן הראשונים רבי זירא ורב אדא בר מתנא ורב ספרא וזולתם ולא היו כל בני גולה תלמידים לרבא, לפיכך כשהסכימו האמוראים האחרונים דלא כאביי ורבא אמרינן בהו נמי הלכתא כבתראי ורבא גופיה א"ל לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע בפרק יש נוחלין כי אתא פסקא דידי לקמייכו וחזיתו ביה פרכא לאחר מיתה לא תקרעוניה ולא תגמרון מניה.

ואע"ג דזמנין פסק הרב כרב נחמן ויהיב טעמא למלתיה דבתראי הוא — לא אמרה הרב לשמעתיה אלא כשרוצה להחמיר באסורי תורה או בסדר נזקין משום דהלכתא כוותיה בדיני נגד כל אדם, לא כשמואל דלא אתמר האי כללא גביה אלא נגד רב דהוא בר פלוגתיה א); והכא דאסור תורה הוא ופסק הרב כרב הונא ורב נחמן אין חבריו מודים לו, דחמירא סכנתא ואין רוב צבור יכולין לעמוד בה, ועוד דהא רב הונא ורב נחמן כי הדדי הוו בדורו של רבי יוחנן והא קי"ל דכל רב ורבי יוחנן וכן שמואל ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן והשתא זכנהו רבי יוחנן לרבוותא בכלה גמרא לרב הונא ור"נ דתלמידי רב ושמואל נינהו מיבעיא, וליכא למימר בהא מלתא דרבים נינהו אע"פ ששוים בהשלמה מדרבנן דהא ג' מחלוקות בדבר כדאמרן, ותו הא קאמינא דתוך זמן כלפני זמן הלכה פסוקה היא לכל התורה כלה ורבא אסקה הכי בפרק יוצא דופן וקם בשטתיה דרבי יוחנן ומ"ש הכא.

וליכא למימר דמשום חומר יום הכפורים מחמרינן בהא מלתא, שהרי בדינא דאורייתא מודה הרב וכל הפוסקים דהלכתא כרבי יוחנן שאין השלמה מן התורה אלא לתנוקת בת י"ב שנה ויום א' ולתנוק בן י"ג שנה ויום א', ומקמי הכי ליתיה אלא מדרבנן ובשל סופרים הלך אחר המקל, — וכ"ת ה"מ במדי דעקרו מדבריהם כגון ערובין ונטילת ידים אבל במה שיש לו עיקר מן התורה לא אמרינן הכי אף אנו נאמר דחמירא סכנתא מאסורא —, לפיכך אין השלמה לקטן אפילו מדרבנן כלל כרבי יוחנן, וכן הורו הגאונים הראשונים ומגדולי הפוסקים ועיקר.

ואתיא נמי כאביי דבתרא הוא דאמר בפרק נערה שנתפתתה בת תריסר לתעניתא מצת לעת ובתינוקות, לא כמו שפירש בה רש"י אלא כפירוש הראב"ד והוא הנכון באמת דאביי כרבי יוחנן סבירא ליה ותו לא מידי.

מיהו ישראל קדושים הם ומאן דעביד עובדא כרב הונא ורב נחמן וקים

א) אע"ג דלפעמים פסק הר"ף כרב נחמן ונתן טעם לדבריו משום דבתרא הוא מ"מ לא אמר כן אלא כשרוצה להחמיר באיסורי תורה או בסדר נזיקין משום שהלכה כמותו בדיני נגד כל אדם — לא כשמואל דלא איתמר כלל זה אלא נגד רב שהיה בר פלוגתיה — (אי"ג).

ליה בבריה דמצי לצעוריה נפשיה ויהיב דעתיה עלויה כוליה יומא שלא יבא לידי סכנה, עלייהו כתיב וקווי ה' יחליפו כח בלבד ביום הכפורים ובהשגחה מתמדת ושלא יהא צדיק הרבה כדאמרן, אבל בשאר הצומות יאכלו תנוקות לחם ומים אפי' קטני קטנים להתאבל בהם עם הצבור ודי להם בחנוך זה עד שיגדילו או עד יהיו לששון ולשמחה במהרה בימינו ב).

קיב. תפלה זמון ושבת.

[לויאדנה]

שאלה, יחיד הנכנס לב"ה ומצא צבור שכבר התחילו לענות קדושה או איש"ר אם מותר לו לענות עמהם.

תשובה, מסתברא דכל כה"ג בצרוף כל דהו סגי, מדאמר רבא בפרק לולב הגזול ל"ט ע"א לא לימא אינש יש"ר והדר מברך אלא ישר"מ בהדדי א"ל רב ספרא משה שפיר קאמרת אלא אסוקי מלתא הוא ולית לן בה ורבא קבלה מניה ואסיק כותיה בפרק מצות חליצה, אף כאן כל שלא השלימו הצבור לענות היחיד מצטרף עמהם דאסוקי מלתא הוא וצבור נמי במלתא קמייתא קיימי ואיהו עני בהדייהו.

שנית, ש"צ שטעה בתפלת תענית ולא אמר עננו בין גואל לרופא מאי תקנתיה.

תשובה, מסתברא לן דמיבעי ליה למימר עננו ברכה בפני עצמה מקמי שומע תפלה אחר מצמיח קרן ישועה, ולא מיבעיא לסברת הגאון דקאמר שמי ששכח ברכה מן האמצעיות אומרה במקום שזוכרה ודיו, אלא אפי' לדעת הרב וכמו שהסכימו עמו כל האחרונים דהא דקאמר רב אסי בפרק אין עומדין ל"ד ע"א אמצעיות אין להן סדר היינו דוקא שא"צ לשוב להתחיל אתה חונן אלא חוזר למקום שטעה ומשם ואילך גומר על הסדר הכא שאני שאין לעננו סדר קבוע דליהוי כמתפלל למפרע, תדע דיחיד אומרה בשומע תפלה, ודמי קצת להבדלה שתקנוה בחונן הדעת ואמר ר"ע אומרה ברכה רביעית בפני עצמה ועד כאן לא פליגי רבנן עליה התם אלא משום שאין ש"צ יורד לפני התיבה ערבית ואין יחיד קובע ברכה לעצמו אבל הכא אפי' תימא לרבנן כיון שיחיד אומרה בשומע תפלה ש"צ נמי רשאי בדיעבד לאומרה ברכה בפני עצמה מקמי שומע תפלה, ותו הם תקנוה בתר גאולה ואנן בכה"ג סמכינן לה בתר ישועה דבר הלמד מעניינו

ב) כל מי שירצה לעשות מעשה שהקטן יתענה כל היום כולו כרב הונא ורב נחמן ויחמיר בזה כאשר ידע שבנו יכול להצטער עצמו בתענית ואביו ישים עיניו עליו כל יום התענית שלא יבוא לידי סכנה עליו הכתוב אומר וקוי ה' יחליפו כח ובלבד ביום הכפורים ובהשגחה מתמדת, אבל בשאר הצומות יאכלו הקטנים לחם ומים ואפילו שיהיו קטני קטנים כדי שיתאבלו גם הם עם הצבור וזה די להם בחינוך זה עד שיגדילו (אי"ג).

ומקמי הכי לא ידענו לה סמיכות ענין; ואי אידכר מקמי דחתם ברפואה אע"ג דפתח בה מצי למיהדר ולמפתח בעננו כיון שאין לברכת הרפואה פתיחה בברוך; וש"צ שאינו נמלך ואמרה בשומע תפלה כמו שהיחיד אומר או לא אמרה כל עיקר לא מהדרינן ליה א).

שלישית, שלשה שאכלו דגן ורביעי שתה כוס אחד מהו לענות אחר ברכת זמון כמו שהם עונים.

תשובה, בפרק בתרא דיומא ע"ו פשיט לן דשתייה בכלל אכילה ובמס' שבועות כ"ג ע"א ה"נ וילפינן לה מקרא, לפיכך אע"פ שאינו מצטרף לג' מ"מ עונה אחר זמון שלהם כמו שהם עונים, ועוד הרי הוא מצטרף לי' ועונה עמהם ב).

רביעית, בהמת ישראל והחלב שלה מחצה לבעליה ומחצה לאריס נכרי מהו להניח לחלוב בשבת.

תשובה, החולב מפרק הוא דהויא מלאכה גמורה בגופה של בהמה, לפיכך אם הפקירה בעליה או התנה עם האריס שיתחייב באחריות כל שבת ושבת מותר ואם לאו אסור.

חמישית, על דבר האכסדרה שלפני הבתים שהחכם דר באחד מהם, כמדומה לנו שראינוה ויש לה צורת פתח משלש רוחותיה וברוח רביעית כותל הכניסה לבתים ויש בהם עליות על גג האכסדרה ואין צורך לשום הכשר אחר להתיר הטלטול בה אלא רשות היחיד גמורה היא ואולי אינדרונא מעליא נמי הוא — הא לאו הכי פשיטא שדלת נעול לעולם כלחוץ ואם אסור לטלטל באכסדרה אסור גם כן ממנה לבית — ואם כדברנו בצורת האכסדרה ויסמוך דעת החכם בהוראתו לעצמו שלא יצטרך לשכור מן השכנים נכרים את רשותם כמאן דליתינהו להיותו יחידי אצלם, אף אנו נאמר כבר הורה זקן, וכ"ש אם בהעלמת עין בלבד יסבול מנהג הנשים שהן עומדות תחת המשקוף בחלל הפתח להצניע המפתח תוך הפתח אעפ"י שהדלת נעול והמשקוף הוי כלחוץ, ואפילו אם נאמר שאין מורין כן אפשר שאין צורך למחות דלא חמיר טלטול כי האי גוונא אף כי בעיר שדלתותיה נעולות בלילה יותר מתוספת יום הכפורים שהוא מדאורייתא והתירו בו ההעלמה משום הנח להם לישראל ק"ו לזה שיש בו מן הדין צדדי היתר ג).

קיג. שבע בעיי.

מנקיטנא חומריהון דשבע בעיי דשדר לן מר בהני מלי מעלייתא דאתמרו קמיה משמי והשתא קא מהדר למיקם על בורייהון שפיר.

א) ראב"ה הורה לאמרה בשומע תפלה.

ב) עיין תוספות ברכות מ"ח ע"א ד"ה תשעה (הערת המו"ל).

ג) עיין בטא"ח סימן תכ"ח סעיף ב' ובהגהת מהרמא"י שם ובסימן של"ח סעיף ה' בשם התוספות וסיעתם בדברי הרב המגיה ז"ל הנ"ל (אי"ג).

ונראה להביא ראייה קצת דאין לחלק, מהא דאיתא בתוס׳ פ׳ ע״פ[10] דפסקו הלכה כמ״ד עד רביעי ואיתי ראייה ממאי דרגילין להבדיל בליל ב׳ כשחל ט׳ באב במוצ״ש. והשתא אי הוי סברא לומר היכא דלא אפשר עבדינן כאידך מ״ד, א״כ לא הוי ראייה כלל, דקי״ל כמ״ד עד רביעי, ואין סברא שיחלקו ה״ג ותוס׳ בהא אי סמכינן אאידך מ״ד היכא דלא אפשר או לא. אלא ע״כ ה״ג סבר דבין להך מ״ד בין לאידך, השיעור שנתנו חכמים לזמן הבדלה כל חד כדאית ליה, היינו דווקא כדאפשר לו מקודם. ואהא פליגי התוס׳ וסברי כיון דעבר זמנו בטיל מצותו, בין אפשר בין לא אפשר, ולכך מייתי ראייה מט׳ באב דהלכה כמ״ד עד רביעי. אמנם הואיל והוכחנו דהתוס׳ פליגי אסברת ה״ג, א״כ לא מחוור הדרך הזה כ״כ.

לכך נראה המחוור שבכל הדרכים שאם יש אצלו מי שמבדיל במוצ״ש יכוין לצאת עמו בברכה ויענה אמן, ושוב יוצא שפיר[11] אפילו שאינו טועם. ואע״ג דלא חזי למשתי. כדאיתא בהדיא בגמ׳ פ׳ בכל מערבין (ערובין מ, ב) לעניין קדוש דיוה״כ, דאי לא הוי חיישינן בינוקא דילמא אתי למיסרך היינו מקדשין על הכוס ויהבינן לינוקא למישתי, והוו נפקינן י״ח קדוש, ואע״ג דאנו לא שתינו ולא חזינן למישתי. וכן כתב בהגה״ה לעיל[12] לעניין הבדלה בליל ט׳ באב, דהוי שפיר דמי לאבדוליה למיתב לינוקא למישתי אי לא משום דאתי למסרך. וכן כתב אשירי פ׳ מי שמתו[13] לענין אונן במוצ״ש, דאי לאו דאסור הוא לענות אמן אפי׳ אחר ברכה היינו מבדילים לפניו כדי לענות אמן לצאת עמהן. ואע״ג דאיהו נמי לא חזי למישתי יין נפיק בטעימת חבירו, וה״ה בנ״ד דנפיק בהדי אחריני. אמנם כמדומה לי שנהגו העם להבדיל במוצאי יום ג׳ סמוך לחשיכה ממש, ושותין כוס הבדלה משחשיכה. וראיתי מאחד מהגדולים[14] שהיה קורא תגר על זה, מטעם דעד רביעי ולא רביעי בכלל, ואי אפשר לצמצם ולעיל כתבנו דלפי ה״ג היה [אפשר] ליישב מנהג זה.

סימן קנה

שאלה: נער אחד כחוש וקטן באיבריו ובגופו והוא בן י״ג שנים ויום אחד אבל אין שום שערות נראים בו כל עיקר, חייב להתענות ביוה״כ או לאו.

תשובה: יראה אע״ג דרמב״ם[1] ורב אלפס[2] ויתר הגאונים[3] פסקו כרב הונא וכרב נחמן בר יצחק דסבירא להו (יומא פב, א) השלמה מדרבנן. נראה דבנער כחוש ורך מצינו לסמוך על דברי ה״ג[4] ותוס׳ פ׳ נערה[5] דפסקו כרבי יוחנן דהשלמה דרבנן ליכא אלא חינוך שעות, מ״מ בנ״ד נראה דחייב להשלים מטעם ספק דאורייתא[6]. והכי פסק ראב״ן בפ׳ יוצא דופן[7] בקטנה שהגיעה לכלל שנותיה ולא הביאה סימנים אם בעל לאחר זמן חוששים שמא נשרו ולא תמאן. וה״נ ספק איסור כרת הוא וחוששין שמא נשרו הואיל והגיע לכלל שנותיו[8], דאין נראה כלל לחלק בין קטן לקטנה בענין זה[9]. וכל שכן לדעת ספר התרומה[10] שכתב בגומא בלא שערות סגי, או שמא אחת בגבו ואחת בכריסו סגי, ומי יכול להבחין כל זה. ורמב״ם[11] דכתב קטן בן י״ג שנים ולא הביא שתי שערות משלים מדברי סופרים, איהו כתב הפסק לזמן חכמי התלמוד שהיו בקיאים בבדיקה. כגון דאשלימו ליה לקטן י״ג שנה ביוה״כ, ובדקינן ליה כולי יומא דלא אתי שערות, דכה״ג ליכא למיחש שמא נשרו ולכך עדיין כקטן בן י״ב שנה הוא, ומשלים מדברי סופרים כדסבירא ליה לרמב״ם דהשלמה מדרבנן אית לן. ואין דוחק להעמיד דבריו בהכי, דרגילות הוא וכמה מקומות בתוס׳ פסקי׳ למה שהיה בימי חכמי התלמוד.

סימן קנו

שאלה: אחד שכח ואכל יותר מכזית בי״ז בתמוז, היאך עושה מתענה יום אחר בשביל זה או לאו.

תשובה: יראה דאין מתענה יום אחר ואין להפריז המדה בזה. ואע״ג דנוהגים המדקדקים כשמתענים תענית יום זה כגון שאמר הריני בתענית למחר ואעפ״כ מתענה יום אחר אע״פ שאין צריכים, כדכתב בא״ז[1] דאם לא ירצה ללות ישלים ויפטר ואם רצה ילוונו ויפרענו ואינו צריך להשלים. מ״מ מחמירים המדקדקין למיעבד תרווייהו משלימים מפני קבלת יום זה

10. פסחים קז, א ד״ה אמימר. 11. רמ״א (סי׳ רצ״ט ס״ו). 12. ע״ל הער׳ 3. 13. ברכות פ״ג סי׳ ב׳. 14. מורו מהרי״ל — [פר״כ סי׳ קצ״ד], עי׳ מהרי״ל הלכ׳ ט״ב (עמ׳ לד, א) [יותר ל״מ].

סי׳ קנה: 1. פ״ב משביתת עשור ה״י. 2. יומא רמז תתקע״א (ג, א מדפה״ר). 3. רא״ש יומא (פ״ח סי׳ י״ב) ושא״ר שם. ועי׳ רוקח (סי׳ רי״ז) ויראים (סי׳ נ״א). 4. סי׳ י״ג ד״ו עמ׳ 62. 5. כתובות ג, א ד״ה וכת. 6. עי׳ לקט יושר (ח״א עמ׳ 138). 7. ל״מ. ואדרבה משמע להיפוך ממש״כ בעצמו בעמ׳ רכד, ד [וע״ש רפא, ד]. 8. רמ״א (סי׳ תרט״ז ס״ב) ועמג״א (סק״ג). 9. עי׳ היטב גר״א שם. 10. סי׳ קל״ג. 11. פ״ב משביתת עשור הי״א.

סי׳ קנו: 1. ח״ב סי׳ ת״ז.

כך נוהגין כדי לאפוקי מפלוגתא [2]. וכשקדש היו לפניו כלים אחד מיין ישן ואחד מיין חדש בידו, וקידש על הישן וכשיגיע לזמן הניחו על השולחן [3] ולקח החדש בידו ובירך זמן ושתה מן הישן ומן החדש [4], הג"ה גי'.

ריי. ושמעתי מח"ר אנשל שמה"ר שלום ז"ל אומר טבעו אם בחול יבואכם [1].

ריא. א) הח"ר אברהם חתנו של מהר"ש ז"ל [1] שאל לו על חבית ריקם שהיה לו ברחוב, אם היה יכול להכניסו לביתו בליל שבת. ואסר לו מהר"ש ז"ל להכניסו, ואמר שהוי מחמה לצל [2], מאחר שלא חזי החבית לאכול עליו או לעשות עליו שום דבר, אך לשומרו מפני הגנבים אסור להכניסו [3].

ב) הח"ר אברהם פולנער הניח לשאל למהר"ש על מה שאמרו התינוקות בביתו על בנו קטן, איך שחתך עם סכין בורית שקורין זייפא, ואח"כ חתכו בו בביתו בשר ופת, ואמר מהר"ש ז"ל דאמרינן לית לן בה [4].

ריב. א) דרש מהר"ש ז"ל אין חילוק [בין] יום הכפורים לשבת, אלא שזדון שבת בסקילה וזדון יום הכפורים בלאו [1]. וכתיב הנפש אשר לא תעונה [2] וילפינן מיניה דיום הכפורים אסור באכילה ושתייה [3], וזה מצינן במקום אחר שנקרא עינוי שנאמר ויענך וירעיבך

ביום שני אינו מברך שהחיינו, עיין בדרכי משה טור או"ח סי' ת"ר וראה דעת המחבר בשו"ע שם ס"ג והרמ"א שם.

2 המחלוקת הובאה ע"י רש"י (במחזור ויטרי סי' ש"כ ובספר הפרדס סי' קס"ו) והרשב"ם (באו"ז ח"ב בהלכות עירובין דף לח, עמ' ג') המביאים דעות מהגאונים שאין לברך כלל זמן בליל שני משום דשני ימים של ר"ה קדושה אחת הן. דעתו של רש"י אמנם אינה כן, ראה בהגהות התשב"ץ סי' ק"כ וכן בספר האגור סי' תתקכ"א. דעת מהר"ם בנידון אינה ברורה כל צרכה, ראה בפסקים ומנהגים, מהדורת כהנא ח"א סי' תקל"א—ה ושם בהערות, לגבי הסתירות המיוחסות לו בזה.

3 היינו שקידש על יין ישן דהוי מצוה מן המובחר, כ"כ המג"א בשם הד"מ, אבל בב"י כתב דיברך על יין חדש, והיינו כשאין לו יין ישן, ועיין שכה"ג.

4 זה מובא שם בשו"ע ע"י האחרונים, ראה במג"א סק"א בשם מנהגים (והוא כמנהג ר"א טירנא במנהג של ר"ה). ראה גם במהרי"ל הלכות ר"ה עמ' ע"ג המביא הלכה זו בשם רבינו, אך הוסיף עליו שלדעתו דיו אם יתן בו עיניו, ע"ש.

ריי. 1 ראה לעיל בסי' רח בהערה 8.

ריא. 1 אין לנו פרטים אחרים אודות חתנו זה של רבינו.

2 שבת קכד, א ע"ש וכן שם בראש פי"ז סי' א'.

3 ראה בשו"ע סי' ש"ח ס"ג ושם גם יתר פרטי הדין.

4 בענין סבון (בורית) מה דינו לגבי הכשר כלים, ראה באריכות ביד אפרים בריש סי' צ"ד בשו"ע יו"ד.

ריב. ח"ב במהרי"ל הלכות תענית, עמ' ע"ב, ח"ג בהלכות ליל יוה"כ, עמ' פ"ח (לא ע"ש רבינו); כל הסימן בכת"י מהרי"ל ה"ש דף 20—19.

1 משנה במגילה ז, ב וראה ברמב"ם בפ"א בהלכות שביתת עשור הל' ב' ובטוש"ע סי' תרי"א ס"ב. ולשון רבינו צ"ע שכתב שיו"כ זדונו „בלאו" ושינה לשון המשנה זדונו כרת וכ"ה ברמב"ם ובטוש"ע אמנם בכת"י ה"ש איתא „זדונו כרת" ונראה שכן יש להגיה בכת"י שלפנינו.

2 ויקרא כג, כט.

3 ראה ביומא עד, ב וברמב"ם הנ"ל בהל' ד'.

ויאכילך [4], ורחיצה וסיכה ושאר ה' [5] דברים אסמכתא נינהו [6].

ב) ונהיגי שקטן חלש מתענה מי"ב שנים ולמעלה, ובריא מי"א שנים ולמעלה [7]. וגם נהיגינן לחנך הקטנים, כגון אם היה רגיל לאכול לג' שעות ביום יאכל לד' שעות, ודווקא בן ט' בבריא או בן י' בחלש, אבל פחות מבן ט' לא יתענה כלל משום חינוך לפי שהיה מחלישן [8].

ג) אבל כל הקטנים שבעולם אסורים בנעילת הסנדל [9].

ריג. א) יולדת תוך ג' ימים ללידתה, בין אמרה צריכה אני ובין אמרה אינה צריכה אנו נותנים לה לאכול, אבל לאחר ג' ימים, אם אמרה צריכה אע"פ שהרופא אומר אינה צריכה, נותנים לפניה ואומרים לה יום הכפורים [הוא], ואם אכלה אכלה כי מבחנת בעצמה יותר מכל הרופאים שבעולם [1].

ב) וה"ה נמי אמר הוא [2] צריך יהבינן ליה, אע"פ שאינו אומר דימות אם לא נותנים, דזה הוי פשיטא דהוי פיקוח נפש, אלא שאומר שחוליו מתגבר עליו אם אין אנו נותנים לו, נותנים לו, אבל אם אמר חולה אין צריך ורופא אומר צריך נותנים [3].

[הג"ה] בשנה שישית דרש איכא דיעה [ד]צריך לומר שימות אם לא נותנים לו [4], אבל אנן כאותו שפסק אפילו שאינו אומר שימות, ואומר כי החולה אינו נביא ומנא ידע אם ימות [5], הג"ה גי'.

[הג"ה] בשנה שישית דרש מה"ר שלום דווקא שרופא מומחה אומר צריך, אבל שאינו

4 דברים ח, ג. זוהי דרשת דבי רבי ישמעאל נאמר כאן עינוי וכו' ועיין רש"י שם ביומא. וראה עוד בכתובות מז, ב.

5 צ"ל ב' דברים, כי נשארו רק האיסור של נעילת הסנדל ותשה"מ (או אולי צ"ל הדברים).

6 ראה שם בגמרא תנו רבה ורב יוסף ושם ברמב"ם הל' ה'.

7 ראה משנה וגמרא ביומא פב, א, רבינו נקט כדעת ר' נחמן אליבא דר' חסדא וכפרש"י שם, ע"ע בפירוש רבינו חננאל שם. ולענין הלכה ראה בטוש"ע סי' תרט"ז ס"ב ובביאור הגר"א שם.

8 גם זה שם בגמרא לענין לחנך לפי השעות, ע"ש. מה שסיים רבינו לענין פחות מבן ט' נזכר שם ברמב"ם בפ"ב הל' י"א וכן גם בשו"ע בסוף הסי' הנ"ל (וזה אפילו לחינוך שעות).

9 זה ע"פ התוספתא פ"ד דיומא המובאת שם בגמרא עח, ב וגפסק כן ברמב"ם שם פ"ג הל' ז ובשו"ע שם ס"א.

ריג. מהרי"ל הלכות יום כפור, עמ' צ"א.

1 דין זה נפסק בטוש"ע בסי' תרי"ז ס"ד, ע"ש וכן הובא באו"ה הארוך בכלל ס' סי' ב' ; המקור הוא מדברי הרא"ש פ"ח דיומא סי' י"ג. ודין נאמנות היולדת נגד הרופאים יליף מדין חולה המבואר בסי' תרי"ח ס"א, וע"ע בתרומת הדשן סי' קמ"ח בנידון.

2 כלומר החולה, כי מכאן דן רבינו בענין האכלת חולה.

3 ראה הסוגיא על החולה ביומא פג, א ושם בראש"ש. למעשה נפסק הדין הן ברמב"ם שם בפ"ב הל' ח' והן בטוש"ע שם כדעת רבינו כאן, שבכל מקום שהחולה אומר צריך אני שומעים לו, ואינו צריך לומר שימות אם לא יקבל אוכל. וראה גם להלן בהערה 5.

4 דעה זו הובאה שם בראש"ש בשם התוספות, אכן בתוספות שלנו לא מצאתיה, אבל בתוספות ישנים שם ביומא פג, א נמצאת דעה דומה, וראה שם בראש"ש הדחזה סברה זו מכל וכל.

5 כן הוא בלשון הזה בהגה"מ בפ"ב מהלכות שביתת עשור אות ה', ע"ש שנחלקו בזה רש"י ור"ת, דרש"י ס"ל דבענין שהחולה יאמר שיהיה בסכנה אם לא יאכל, וכו'.

תרטז פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[ב] קטן פחות מבן תשע אם מותר להניחו שיתענה: בן י"ג כחוש וקטן באיבריו וגופו:

א התינוקות מותרים בכל אלו חוץ מבנעילת הסנדל וכו'.

בפרק במה דיומא (עח:) תנו רבנן (תוספתא פ"ד ה"ל ע"ש) התינוקות מותרין בכולן חוץ מנעילת הסנדל ומפרש טעמא בגמרא (שם) משום דהוך דלאו רביתייהו גזרו בהו רבנן הוך דרביתייהו לא גזרו בהו רבנן: **ומ"ש ומותר להאכילם בידים.** נראה שלמד כן מדאמרינן בגמרא (שם) עלה דהך ברייתא מאי שנא נעילת הסנדל דאמרי אינשי עבדו ליה כלומר היום הוך נמי אמרי אינשי עבדו ליה רחילה וסיכה אימור מאתמול עבדו ליה סנדל לא אפשר דמאתמול עבדו ליה דאמר שמואל האי מאן דבעי למיטעם טעמא דמותא ליסיים מסאני וליגני והא מותרין לכתחלה קתני אלא הוך דלאו רביתייהו גזרו בהו רבנן הוך דרביתייהו לא גזרו בהו רבנן ופירש רש"י הא מותרין לכתחלה קתני שאם בא לימלך אומרים לו האכילהו רחוץ אותו וגם הר"ן (כ: ד"ה ת"ר התינוקת) כתב מוכח בגמרא שמותרין הגדולים להאכילן ולהשקותן ולהרחיצן ולסוכן: **ומדברי** רבינו שכתב בשם רבינו יהודה נראה דלהאכילן הגדול בידיה שרי אבל להרחיצן ולסוכן אומר לגוי ועושה אבל לא ירחוץ ויסוך אותם הגדול בידיו ונראה שהטעם מפני שהגדול בעצמו נהנה מאותה רחיצה וסיכה שהוא בעצמו רוחץ וסך ידיו כשמרחיץ וסך התינוק ולא דמי לאכילה שאין הגדול עצמו אוכל כשהוא מאכיל התינוק ואין לומר דלרבינו יהודה נמי מותר לישראל לרחוץ התינוק ולא אתא למימר אלא דמותר לומר לגוי להתם חמין ביום הכפורים כדי לרחוץ התינוק דאם כן מאי מותר לומר לגוי לרחוץ דקאמר לא הוה ליה למימר אלא מותר לומר לגוי להתם חמין כדי לרחוץ ועוד דאם כן לא הוה ליה להביא דין זה אלא בהלכות שבת ומשם היינו לומדים ביום הכפורים אלא ודאי דמשום רחיצה הוא דאתא לאסמוכינן שאף על פי שאסור ברחיצה מותר לומר לגוי לרחוץ התינוק אבל לא ירחצם הישראל בידיו: **ובספר** תרומת הדשן (סי' קמז) כתב בשם אחד מהגדולים שטוב ליזהר דמאן דאית ליה [ג] טליא וטליתא דאכלי ביום הכפורים שיכין להם מאכלם שיאכלו הם בעצמן כדי שלא יצטרכו הגדולים ליגע במאכל ולהושיט להם משום דבאכילת יום הכפורים איכא כרת ולא בדילי מייה ואיכא למיגזר כמו חמץ דילמא אתי למיכל מייה מכל מקום אין נראה להחמיר הואיל ומנהג פשוט שלא ליזהר ויש לישב דלא דמי לחמץ כמו שמצאתי בתשובת ה"ר חיים אור זרוע (סי' מט) שכתב דמי שמתענה מותר להתעסק במאכלות ומשקין ואין כאן משום לך לך אמרינן נזרא וכו' (שבת יג.) דשאני נזיר דמותר בכל עניני מאכל ומשקה בר מיין ופרי הגפן דמיישינן דילמא משתאי אבל המתענה דאסור בכל מיני מאכל ומשקה אפשר אדעתיה מיניהו ולא אתי לאשתלויי ע"כ מהאי סברא יש לחלק גם כן שפיר בין חמץ לאכילת יום הכפורים דחמץ הוא לכל העולם כמו לנזיר היין וקל להבין עכ"ל (א): **ומ"ש רבינו בשם ה"ר יהודה שמותר לומר לגוי לרחוץ התינוק וכו'.** כ"כ הגהות מיימון בפרק ג' (אות כ) וכ"כ סמ"ג (לאוין סט):

ב ומ"ש ומכל מקום מחנכין אותם להרגילם במצות [וכו'] שעה אחת או יותר וכו'. בפרק במה דיומא (פב.) תנן התינוקות

דרכי משה

תרטז (א) א):

פרישה

שודאי יש לו זכיות הרבה וכו'. פי' כל השנה ידלג אבל משיגיע שנתו ודאי מה שראה קרי מתחלה היה לו לסימן טוב שזכותיו הרבה היה לו ולא היה צריך להמעות בה יום כפור הנ"ל:

תרטז מותר לומר לגוי לרחוץ וכו'. אבל ישראל אסור לרחוץ התינוק אע"פ שמאכיל לתינוק:

חדושי הגהות

תרטז [ג] פירוש תינוק ותינוקת:

הגהות והערות

ה) כן פירש רש"י על מ"ש בגמרא כי אתא רב דימי אמר מפיש חיי סגי ומסגי פירש רש"י סגי בבנים ובני בנים שכך הסימן יראה זרע יאריך ימים וכן כתבו שם התוספות ד"ה מפיש ועיין יד אהרן סימן זה: ו) "ושלום" יהיה לו" כן הוא בדפוס פייבי די שאקו, ובכתה"י:

תרטז א) **בטורים** הנדפסים כתוב כאן "עיין בסימן תריב" אות ב' מ"ש שם" ותיבות אלו ליתא בכתה"י ובדרכי משה הארוך, ובדפוס ברלין הכניסוהו המדפיסים בגלל שהדרכי משה בסימן תריב מביא שם דברי תרומת הדשן שהביא הבית יוסף כאן, ולכן במהדורתינו הוצאנו תיבות אלו מדרכי משה:

תרטז פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] באיזה דברים מותרים התינוקות ובאיזה דברים אסורים:

[ב] זמני חנוך התינוקות:

א התינוקות מותרין בכל אלו חוץ מבנעילת סנדל שאין חוששין כל כך אם לא ינעלו. אבל בשאר דברים שהם מצטערים אין למנעם מהם. ומותר להאכילן בידים. וכתב ה"ר יהודה שמותר לומר לגוי לרחוץ התינוק אפילו בחמין שהוחמו בו ביום דסתם תינוק חולה הוא אצל חמין ודבר שאין בו סכנה אומר לגוי ועושה: ב ומכל מקום מחנכין אותם להרגילם במצות ומונעין מהם מאכל שעה אחת או יותר ממה שרגיל.

תרטז א התינוקות מותרין בכל אלו וכו'. בגמרא דיומא: **ומ"ש ומותר להאכילם בידים.** הכי מוכח בגמרא דמותרין הגדולים להאכילן להשקותן להרחיצן לסוכן וכן כתב הר"ן ז"ל והא דנקט רבינו אכילה לאו דוקא דהוא הדין לאינך ותו דרבותא נקט דאפילו אכילה דהיא דאורייתא וכל שכן לאינך שהן דרבנן: **ומ"ש** וכתב ה"ר יהודה שמותר לומר לגוי וכו'. כן כתב הסמ"ג והגהות מיימוניות והדבר ברור שאם אין שם גוי דאף הישראל עצמו מותר לרחוץ התינוק כדמוכח בגמרא כדפי' ולא גרע מההיא דתני רבי מנשיא דמדיחה אשה ידה אחת במים ונותנת פת לתינוק ואינה מושטת והיינו משום דכל רחיצה שאינה של תענוג שרי והוא הדין הכא דרחיצה זו רבתא דינוקא היא כדאיתא בגמרא ותו דסתם תינוק חולה הוא אצל חמין אם כן אין איסור לרחצו וכן מבואר במרדכי בפרק שני דביצה (סי' תרפ) אלא דאם יש גוי עדיף טפי לעשות על ידי גוי: **ועוד** נראה בעיני עיקר דה"ר יהודה אתי לאסמוכינן דמותר לומר לגוי להבעיר אש ולהתם חמין ביום הכפורים כדי לרחוץ התינוק ונקט בלשון קצר ואפשר נמי לומר דמאי דלא נקט בפירוש מותר לומר לגוי להתם חמין משום דהוה משמע דישראל עצמו רוחץ התינוק באותם המים וזהו ודאי יש בו קצת איסור משום מעשה יום הכפורים אף על גב שאין שם איסור מוקצה גמור מאחר שמקודם היו רחוין לשתייה מכל מקום כיון שאפשר על ידי גוי לא שרינן ליה לישראל ומ"ה קאמר דמותר לומר לגוי לרחוץ אפילו בחמין שהוחמו בו ביום כלומר לומר לגוי להתם ולרחוץ באותם החמין אבל בחמין שהוחמו מאתמול אין שם נדנוד איסור לרחוץ אפילו ישראל עצמו כדפי' וכל זה שלא כפירוש הבית יוסף:

ב ומ"ש ומכל מקום מחנכין אותן וכו'. משנה וברייתא לשם: ודאי דמשום רחיצה הוא דאתא לאסמוכינן שאף על פי שאסור ברחיצה מותר לומר לגוי לרחוץ התינוק אבל לא ירחצם הישראל בידיו: **ובספר** תרומת הדשן (סי' קמז) כתב בשם אחד מהגדולים שטוב ליזהר דמאן דאית ליה [ג] טליא וטליתא דאכלי ביום הכפורים שיכין להם מאכלם שיאכלו הם בעצמן כדי שלא יצטרכו הגדולים ליגע במאכל ולהושיט להם משום דבאכילת יום הכפורים איכא כרת ולא בדילי מייה ואיכא למיגזר כמו חמץ דילמא אתי למיכל מייה מכל מקום אין נראה להחמיר הואיל ומנהג פשוט שלא ליזהר ויש לישב דלא דמי לחמץ כמו שמצאתי בתשובת ה"ר חיים אור זרוע (סי' מט) שכתב דמי שמתענה מותר להתעסק במאכלות ומשקין ואין כאן משום לך לך אמרינן נזרא וכו' (שבת יג.) דשאני נזיר דמותר בכל עניני מאכל ומשקה בר מיין ופרי הגפן דמיישינן דילמא משתאי אבל המתענה דאסור בכל מיני מאכל ומשקה אפשר אדעתיה מיניהו ולא אתי לאשתלויי ע"כ מהאי סברא יש לחלק גם כן שפיר בין חמץ לאכילת יום הכפורים דחמץ הוא לכל העולם כמו לנזיר היין וקל להבין עכ"ל (א): **ומ"ש רבינו בשם ה"ר יהודה שמותר לומר לגוי לרחוץ התינוק וכו'.** כ"כ הגהות מיימון בפרק ג' (אות כ) וכ"כ סמ"ג (לאוין סט):

ב ומ"ש ומכל מקום מחנכין אותם להרגילם במצות [וכו'] שעה אחת או יותר וכו'. בפרק במה דיומא (פב.) תנן התינוקות

לו שנה מובטח לו שהוא בן העולם הבא ויראה זרע ויאריך ימים ה) שודאי יש לו הרבה זכיות שהגינו עליו ו):

סימן תרטז

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] באיזה דברים מותרים התינוקות ובאיזה דברים אסורים:

[ב] זמני חנוך התינוקות:

ומ"ש כיצד [תנוק] הבריא וכו' עד סוף הסימן. הוא על פי גירסת רש"י ופירושו שהסכים אליו הרא"ש בפסקיו וכל שנים שהזכיר רבינו הם שנים שאינן שלמות שמ"ש מחנכין אותם לשעות בשנת עשר פירושו כשהשלים ט' וכנגם לעשר ובשנת י"א פירושו שהשלים עשר וכנגם לי"א וכן כולם: ומ"ש ובשנת י"ד משלים מן התורה. פירוש שנת י"ג ויום אחד ויום אחד בשנה תשוב כשנה (ר"ה ג:) ואפילו תלוש דבדאורייתא אין תילוק בין תלוש לחזק: ודע דהנוסחא האמיתית בדברי רבינו גבי והתינוקת שממהרת וכו' עד והחולה מחנכין אותם לשעות בשנת עשר ובשנת י"א ודלא כיש ספרים שהשמיטו גם בשנת עשר: גרסינן בפרק נערה שנתפתתה (כתובות נ.) אמר אביי אמרה לי אם בר שית למקרא בר עשר למשנה בר תליסר לתענית מעת לעת ובתינוקת מבת תריסר כך היא הגירסא הנכונה כמו שכתב הסמ"ג בהלכות יום הכפורים (לאוין סח כד.) ופירש רש"י לתענית מעת לעת להתענות כל היום ותיובה לשעות קודש לכן שנתיים כדאמרינן ביומא (פב.). ובתינוקת שהיא ממהרת להביא כח שאינה מתשש כח בלימוד תורה. ותרתי סרי

שאם היה רגיל לאכול בשתי שעות מאכילין אותו בשלש. ואם הוא רגיל בשלש מאכילין אותו בארבע. כיצד תינוק הבריא מחנכין אותו לשעות בשנת י' וי"א. ובשנת י"ב וי"ג משלים מדרבנן. ובשנת י"ד משלים מן התורה. והחולה שאינו חזק לסבול התענית מחנכין אותו לשעות בשנת י"א וי"ב. ובשנת י"ג משלים מדרבנן. ובשנת י"ד משלים מן התורה. והתינוקת שממהרת ליחשב גדולה קודם התינוק שנה אחת

אין מענין אותן ביום הכפורים אבל מחנכין אותם קודם לשנה וקודם לשתים בשביל שיהו רגילין במצות ומביא בגמרא (שם) איזהו מינוך היה רגיל לאכול בשתי שעות מאכילין אותו לשלש בשלש מאכילין בארבע ומקשי בגמרא (שם) אמתניתין דקתני מחנכין אותם קודם לשנה וקודם לשתים השתא לפני שתים מחנכין לפני שנה מיבעיא אמר רב חסדא כאן בחולה כאן בבריא ופירש רש"י חולה כחוש ומשום כח אמר רב הונא בן מ' ובן ט' מחנכין אותו לשעות בן י' ובן י"א משלימין מדרבנן בן י"ב משלימין מדאורייתא ורב נחמן אמר בן ט' ובן י' מחנכין אותם לשעות בן י"א משלימין מדרבנן בן י"ב משלימין מדאורייתא רבי יוחנן אמר בן עשר ובן י"א מחנכין אותם לשעות בן י"ב משלימין מדאורייתא בתינוקת ובן י"ג משלימין מדאורייתא בתינוק וכתב הרי"ף (ג:) אף על גב דקיימא לן כרבי יוחנן דאמר תינוקת בת י"ב ותינוק בן י"ג משלימין מדאורייתא קיימא לן כרב הונא ורב נחמן דבתראי נינהו דמשלימין מדרבנן כדי לחנכן מבן י"א בין לתינוק בין לתינוקת ובן ט' ובן י' מחנכין אותן לשעות כדרב נחמן ופירש הר"ן (ג. ד"ה א"ר הונא) בן מ' ובן ט' מחנכין אותם לשעות בן מ' היינו בן מ' שנים שלמות כלומר שנכנס בתוך ט' בבריא ובן ט' שלמות בחולה מחנכין אותם לשעות וכן כל השנים האמורים בשמועה זו שנים שלמות הן שאבל יום הכפורים להיות בשנה שלאחר זמן בן עשר שלמות ובבריא ובן אחת עשרה שלמות ובחולה משלימין מדרבנן בן שנים עשר שלמות שהוא נכנס לתוך שלש עשרה משלימין מדאורייתא פירוש בתינוק משום דקסבר תוך זמן דהיינו בן שלש עשרה כלאחר זמן לעונשין ובהשלמה דאורייתא ליכא לאיפלוגי בין חולה לבריא כל שיכול לסבול תעניתו ורב נחמן אמר בן ט' ובן י' וכו' פירוש רב נחמן נמי אתינוק קאי ומשום דסבירא ליה דתוך זמן כלאחר זמן מודה ליה לרב הונא דבן שנים עשר משלימין מדאורייתא אלא דפליג עליה בתרתי בתינוק שעות ובהשלמה דסבירא ליה דלא מקדימינן כולי האי מינוך שעות אלא בן ט' ובן י' בלחוד ובהשלמה דרבנן נמי פליג עליה דלא מפליגינן בהשלמה בין בריא לחולה אלא תרוויהו משלימין בן י"א ומשמע לי דהיינו טעמייה דהא משום דהשלמה דרבנן כעין השלמה דאורייתא תקון וכשם שהשלמה דאורייתא זמנה קטע אף השלמה של דבריהם כן [וכו'] ורבי יוחנן אמר בן [י' ובן] י"א וכו' פירוש רבי יוחנן פליג עליהו בתלת חדא דסבירא ליה דלא מקדימינן לתינוק שעות כולי האי אלא בן עשר בבריא ובן י"א בחולה ועוד דסבירא ליה דהשלמה מדבריהם ליכא ופליג עליהו נמי בהשלמה דאורייתא ואמר דבן י"ב משלימין דאורייתא בתינוקת ובן י"ג בתינוק משום [דקא סבר] דתוך זמן כלפני זמן [וכו']. וכולי עלמא אין בין תינוק לתינוקת כלום לא בתינוק שעות ולא בהשלמה של דבריהם ואף על פי שגדלותה של תינוקת קודמת לזמן גדלותו של תינוק שנה אפילו הכי לא רצו חכמים להמיר על התינוקת יותר מן התינוק משום דעיקר תינוק בתינוק הוא כדאמרינן במסכת נזיר (כט.) ב). ופסק הרי"ף בתינוק ובהשלמה דרבנן כרב נחמן משום דאמר מילתא מלעתא הילכך בן ט' שלמות בבריא ובן י' שלמות בחולה מחנכין אותם לשעות שאם היה רגיל לאכול בשתי שעות מאכילין אותו בשלש בשלש מאכילין אותו בארבע ולא מפליגינן בתינוק שעות ובהשלמה דדבריהם בין תינוק לתינוקת כלל אבל לענין השלמה דאורייתא נקטינן כרבי יוחנן משום דאיפסיקא הלכתא בסכת נדה (מה:) דתוך זמן כלפני זמן הילכך תינוקת בת י"ב שלמות ותינוק בן י"ג שלמות שהביאו שתי שערות משלימין מדאורייתא וכך הם דברי הרמב"ם בפרק שני משביתת עשור (ה"י—יא) וז"ל קטן בן ט' שנים ובן י' מחנכין (אותם) [אותו] לשעות כילד היה רגיל לאכול בשתי שעות ביום מאכילין אותו בשלש היה רגיל בשלש מאכילין אותו בארבע לפי כח הבן ומוסיפין לעונות אותו בשעות בן י"א שנה בין זכר בין נקבה מתענה ומשלים מדברי סופרים כדי לחנכו במצות בת י"ב שנה ויום אחד ובן י"ג ויום אחד שהביאו שתי שערות הרי הן כגדולים לכל המצות ומשלימין מן התורה אבל אם לא הביאו שתי שערות עדיין קטנים הן ואינן משלימין אלא מדברי סופרים עכ"ל: **וכתב** הרב המגיד דברי רבינו בדברים אלו כדברי ההלכות ממש שכתב תינוק בבן ט' ובן י' והשלמה מדבריהם בגי י"א בין בתינוק בין בתינוקת שלא חלקו בשל דבריהם והשלמה מן התורה בתינוקת בת י"ב ובתינוק בן י"ג והוא שהביאו שיערות י"א אינה (כדין) [כדין] השלמה מדבריהם ואף על פי שאין נראה מדברי לשון רבינו כן מוכרח מן הגמרא (כתובות נ.) שאם לא כן נמצאת השלמה בתינוק שלש שנים לפני חיובו מן התורה וכן כתב הרשב"א שדעת ההלכות משעברה שנת י"א בדוקא ופירוש דברי רבינו הוא בן ט' שנים שנשלמו ט' שנים ובן י' שנשלמו לו עשר וכן בבן י"א שנשלמו עכ"ל: **אבל** רש"י גורס אמר רב הונא בן מ' ובן ט' מחנכין אותו לשעות בן י' ובן י"א משלימין מדרבנן בן י"ב משלימין מדאורייתא בתינוקת ורב נחמן אמר בן ט' בן י' מחנכין אותן לשעות בן י"א בן י"ב משלימין מדרבנן בן י"ג משלימין מדאורייתא בתינוק ופירש בן שמנה לבריאה שעברה שמנה ונכנסה לתשע ובתינוקת כדמסיים מילתיה ובן תשע לחולה שעברה שנת תשע ונכנסה לתוך עשר וכו' ובן עשר

פרישה

בשנת י' י"א וכו'. פירוש יום כפור שאבל בתוך שנת י' או י"א דהיינו לאחר ט' או י': והחולה. פי' כתוש ותש כח: ובשנת י"ד. דהיינו בן י"ג שנים ויום אחד ויום אחד בשנה תשיב שנה: משלים מן התורה. כל זה לגירסת רש"י והסכים בן הרא"ש ורבינו אבל הרי"ף והרמב"ם ור"ן והרב המגיד יש להם גירסא אחרת:

הגהות והערות

ב) בנו חייב לחנכו במצות בתו אינו חייב לחנכה כן הוא בר"ן שם:

לברייתא שעברה עשר ונכנסה לאחד עשר וכן י"ל לתיוקת חולה ונכנסה ל"ב משלימין מדרבנן כן י"ב ונכנסה ל"ג משלימין מדאורייתא שהיא פרקן בתיוקת הבריאה והחולה שוות בה ורב נחמן אמר וכו' לא פליג רב נחמן אדרב הונא אלא מר פירש מילי דתיוקת ומר פירש מילי דתיוקת: **והרא"ש** (סי' יב) כתב דנראה לו כגירסת רש"י ופסק הלכה כרב הונא ורב נחמן וכך הם דברי רבינו וכל שנים שהזכיר הם שנים שאינן שלמות שמה שכתב מחנכין אותו לשעות בשנת עשר פירושו בשהשלים תשע ונכנס לעשר ובשנת י"א פירושו שהשלים עשרה ונכנס ל"א וכן כולם. וכתב הרשב"א בתשובה (פ"ג סי' שנא) שלא נתבארה גירסת רש"י בדברי רב נחמן מה היא: **כתב** הר"ן (ג: ד"ה ופסק) שהרב רבי יצחק אבן גיאות פסק כרבי יוחנן דהשלמה מדבריהם ליכא וכבר הזכיר הרב המגיד (פ"ב ה"י) סברא זו וכן כתב הגהות מיימון (אות י) שבעל הלכות גדולות (הל' יוה"כ לא ע"ג) והרוקח (סי' רז עמ' קט) ורא"מ (ירמיה סי' נא) פסקו כרבי יוחנן (ב) וכתוב בתרומת הדשן (סי' קנה) שכן פסקו התוספות (כתובות נ. ד"ה ונמ) וכתב עוד הרב המגיד שיש מי שאומר שיש השלמה בתיוקת מדבריהם בשנת י"ב ואין השלמה בתיוקת בשנת י"ג ובתיוקת בשנת י"ב וזה דעת ההשגות עכ"ל. ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן: **אמאי** דתנן התיוקות אין מעניין אותן ביום הכפורים פירש רש"י אין חייבין למנוע מהם מאכל ונראה מדבריו שאם רצו לאכול בעיניו קודם לזמן שקבעו חכמים הרשות בידם אבל הרמב"ם (פ"ב ה"א) כתב קטן שהוא פחות מבן ט' אין מעניין אותו ביום הכפורים כדי שלא יבוא לידי סכנה. וזה לשון הכל בו (הל' יוה"כ לד ע"ג) קטן שהוא פחות מבן ט' אין מעניין אותו ביום הכפורים כדי שלא יבוא לידי סכנה פירוש שאין מניחין אותו להתענות ואפילו לשעות וזה נכשלין הרבה בני אדם ורואי למחות בידם והר"ש פירש אין חייבין להתענות ואין לשון מעניין מיושב עליה עכ"ל: **וכשם שמחנכין אותם באכילה כך מחנכין אותם ברחיצה וסיכה.** זה כתב רבינו מסברת עצמו אבל הר"ן כתב ברש"ש יומא (לא. ד"ה יוס) דמלפסיק ותני (פח:) התיוקות מותרין בכולם ולא אשכחן בשום דוכתא חינוך בהני כדאשכחן (פב.) בתענית משמע שעד שהגיעו לפרקן מותרים בכולן וכבר כתבתי טעם הדבר בסימן תרי"א (שיח: ד"ה ומ"ש ואע"ג): **כתוב** בתרומת הדשן (סי' קנה) על נער אחד כחוש וקטן בגבריו ובגופו והוא בן י"ג שנה ויום אחד אבל אין שום שערות נראים בו כל עיקר יראה דאף על גב דהרמב"ם (שם ה"י) והרי"ף (ג:) ויתר הגאונים פסקו כרב הונא ורב נחמן בר יצחק דסברא להו השלמה מדרבנן נראה דבנער כחוש ורך מצינו לסמוך על דברי הלכות גדולות (הל' יוה"כ לא ע"ג) ותוספות פרק נערה (כ. ד"ה ונמ) דפסקו כרבי יוחנן דהשלמה דרבנן ליכא אלא מיעוט שעות מכל מקום בנדון דידן נראה דחייב להשלים מטעם ספק דאורייתא והכי פסק רא"ן בפרק יונא דופן (נדה לט. ועי"ש בראב"ן) בקטנה שהגיעה לכלל שנותיה ולא הביאה סימנין אם בעל לאחר זמן חוששין שמא נשרו ולא תמצאן והכא נמי ספק איסור כרת הוא וחוששין שמא נשרו הואיל והגיע לכלל שנותיו דאין נראה כלל לחלק בין קטן לקטנה בענין זה וכל שכן לדעת ספר התרומה (הל' מלינה סי' קנג ו.) שכתב בגומא בלא שערות סגי או שמא אחת בגבו ואחת בכריסו סגי ומי יכול להבחין כל זה והרמב"ם (שם ה"א) שכתב קטן בן י"ג שנים ולא הביא שתי שערות משלים מדברי סופרים איהו כתב הספק לזמן חכמי התלמוד שהיו בקיאין בבדיקה כגון דאשלימו ליה לקטן י"ג שנה ביום הכפורים ובדקינן ליה כוליה יומא דלא אתו שערות דכהאי גוונא ליכא למיחש שמא נשרו עכ"ל:

תריז פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[ד] שלשה ימים דיולדת אי חשבינן להו מעת לעת:

א עוברות ומניקות מתענות ומשלימות ביום הכפורים. פשוט בפרק מקוס שנהגו (פסחים נד:):

דרכי משה

(ב) **באור** זרוע (הל' יוה"כ סר"ס רעח) ובמנהגים (ר"א טירנא מנהג יו"כ עמ' קח) כתבו דנהיגי כדעת רש"י והרא"ש:

הבריאה מחנכין אותה לשעות בשנת ט' ובשנת י'. ובשנת י"א וי"ב משלמת מדרבנן. ובשנת י"ג משלמת מדאורייתא. והחולה מחנכין אותה לשעות בשנת י' וי"א. ומשלמת מדרבנן בשנת י"ב. ומדאורייתא בשנת י"ג. וכדרך שמחנכין אותם באכילה כך מחנכין אותם ברחיצה וסיכה:

סימן תריז

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] עוברות ומניקות משלימות: [ב] דין עוברה שהריחה שום מאכל ועיין בסימן תרי"ח: דין חולה שמאכילין אותו: ועיין בסימן הנזכר: [ג] דין אדם שהריח מאכל: [ד] יולדת עד אימתי אינה מתענה:

א עוברות ומניקות מתענות ומשלימות ביום שלש עשרה גופה לפי גירסת רש"י ז"ל והכא בתיוקת שאינו ברא מחמת לימודו קמיירי שאם כמו בלימוד התורה ודבר מידוע זה אנו למדין ממניקתו של אבי דתיוקת הלומד תורה אפילו הוא ברא דינו כאינו ברא ואינו משלים אלא בשנת שלש עשרה גופה ומשום הכי פירש רש"י ובתיוקת שהיא ממהרת להבין כח וכו' ולא פירש משום שחינוך שלה לפני גדלותה שהה כמו בתיוקת וכמו שהפסקו התוספות ז"ל (שם ד"ה ונמ) עליו בקושיא זו אלא נראה דכוונת רש"י ז"ל לבאר לנו שאם שאנו למדין ממניקתו של אבי אינו אלא לענין לימוד התורה שהתיוקת אף כשהוא ברא אינו משלים כי אם בשנת י"ג גופה אבל בתיוקת משלמת בי"ב גופה מאחר שאינה מתעסק כח בלימוד תורה וממילא אנו למדין דמשלמת אף בי"א גופה אם היא בריאה וכן משמע מלשון אבי שאמר אמרה לי אם בר שית למקרא וכו' דמשמע דמפני שהוא לומד תורה אינו משלים כי אם בשנת י"ג מה שאין כן בתיוקת כן נראה לי דעת רש"י ז"ל ולפי זה הכי הלכתא ואינו מולק אסוגיא דיומא גם מהרא"ש שפסק ביומא (סי' יב) כרש"י והבין דברי אבי בשם מניקתו בפרק נערה (סי' טז) נראה שכך הלכה: **ומעתה** טבל לישב מנהגינו שנתפשט בכל מקום שאין מדקדקין בתיוקת אפילו כשהוא ברא אם אינו מתענה כשהוא עומד בשנת י"ב שזה אינו לא כגירסת רש"י ולא כגירסת הרי"ף אלא בעל כרחך דמאחר שכולם לומדין דינו כחולה והילכך אינו משלים אלא כשהוא עומד בשנת י"ג כגירסת רש"י ופירושו וכדפי' כנ"ל עוד מצאתי כתוב ח"ל מסתברא דמתוך הזה מסתמא משיב חוליה כיון דלא בקיאין אימת ספק נפשות להקל ע"כ:

דקאמר שנת שתים עשרה גופיה דאי בת שתים עשרה ויום אחד דאורייתא היא שמביאה שתי שערות ובת עונשים היא ואין צורך לנו ללמוד ממניקתו של אבי עכ"ל רש"י. והר"ן ז"ל לשם (כתובות יח. ד"ה הוא) העתיק פירוש רש"י וכתב עליו ולפי זה משמע דליכא השלמה מדבריהם בתיוקת דאי איתא הוה ליה למימר נמי השלמה דתיוקת עכ"ל ונראה ברור שהוא ז"ל היה גורס בריסר לתעניתא מעת לעת ובתיוקת כגירסת רוב ספרים שבידינו היום אבן לפי הגירסא שכתבתי והיא כתובה בסמ"ג נראה ברור לפירוש רש"י הא דבר תליסר לתעניתא מעת לעת היינו נמי שנת שלש עשרה גופה ומשלים מדרבנן קאמר וזה שכתב רש"י ז"ל ותינוקה לשעות קודם לכן שנתיים כדאמרינן ביומא היינו שנת אחת עשרה ושנת שתים עשרה גופה ואף על גב דקאמר התם דשנת שתים עשרה גופה נמי משלים מדרבנן היינו דוקא בברא אבל בחולה אינו משלים כי אם שנת

תריז פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן

[ד] שלשה ימים דיולדת אי חשבינן להו מעת לעת:

א עוברות ומניקות מתענות ומשלימות ביום הכפורים. פשוט בפרק מקוס שנהגו (פסחים נד:):

דרכי משה

(ב) **באור** זרוע (הל' יוה"כ סר"ס רעח) ובמנהגים (ר"א טירנא מנהג יו"כ עמ' קח) כתבו דנהיגי כדעת רש"י והרא"ש:

ד. מנא דני רני ישמעאל סס [יומא] דף פ"ם [ע"ש]:
ד*. נ"ש ד"ה הרוגה:
תרטו ג. גרי"מא ויומא דף ע"ם [ע"כ]:
ג*. גמרא סס:
ב. מגנה סס דף (פ"ג) [פב] [ע"ש] וכדמוקי לה רב מקדא [1] וכ' נחמן [רי"ף יומא ג, ב; רמב"ם שביתת עשור ב, י]:
ב*. רי"ן יומא ג, ב ד"ה אמר; מגיד משנה שביתת עשור ב, י שכן נראה לו בדעת הרי"ף והרמב"ם סס; ובסס הרשב"א כתובות ב, ב ד"ה הא דאמרינן, בדעת הרי"ף סס:

ציונים לרמ"א

תרטו ג) טור [עמוד מגא; הגהות מיימוניות שביתת עשור ג פוס כ; סמ"ג לאוין סמן]:
ג*) טור שם; רש"י יומא עח, ב ד"ה הא מותרין; ר"ן שם ב, ב ד"ה ת"ר; תרומת הדשן סימן קמז, ומוכיח כן מתשובת ר"ח אור זרוע סימן מס:
ג*) טור עמוד תלב, כדרב חסדא יומא פב, א:

הגהות והערות

ג) לפנינו בספר המנוקד [בפסחים סימן נב; יומא סימן יח קנט, ד] ליתא סימנא "ליל", וכן הוא גם במדוקי מנהרא על מסכת פסחים שבסוף שו"ת מהר"י וויל. אך במדוקי מנהרא סס על מסכת יומא כתב להדיא "ליל". ועיין מליה רבה [פ"ק מ]:
תרטו א*) בסנדר משנה סס הלכה יד ליתא. ועיין כסף משנה הלכות מילה ב, ח שהביא מס הר"ן הנ"ל:
א) תוקן ממהדורא פרמג מקמ"ה, וכן הגיהו לנוסי שרר, מהגיס השקל, יד אפרים, שיורי לקט [ילקוט מפרשים], דגול מרבבה בשלמן הטהור ומקור מים:
ב) לפנינו סס ליט בסס רבא, ועיין דקדוקי סופרים סס בהגהות מוס פ:
ג) קפא זה מופיע בדפ"ל כאן, ועיין דמשק אליעזר ורש"ש [ילקוט מפרשים] דמקומו להלן סוף פ"ק ט:
ד) נמחק ע"פ הגהות הרש"ש [ילקוט מפרשים], ועיין דמשק אליעזר:
ה) תוקן ע"פ דמשק אליעזר ורש"ש [ילקוט מפרשים]:
ו) הוא טעות סופר, וע"ל לרב הונא:
(דמשק אליעזר)
ז) מה שסמיכ דכרי רב מסדא קאי על מה שכתב הרמ"א "הכריע":

ב ידאג כל השנה. שהקב"ה אין חפץ בשמוטו: ג מובטח לו. שנרמה שנדיק הוא ואין צריך לעיונו. ובעל הלבוש [פעיף ב] כתב כאן פנים נגד הגמרא [יומא פח, ב], ע"ש:

תרטז א לומר לעכו"ם. אבל ישראל אסור לרומזן ולסוכן, מפני שהוא נהנה במה שרומזן וסך ידיו (ב"י עמוד מגא ד"ה ומדברי). ונראה לומר דהא דאיתא בגמרא [יומא עח, ב] והא מומרין לכתחלה קתני, היינו שהגדול מניח להם מים בכלי והן רוחצים עצמן. וב"מ [עמוד מגא ד"ה ומ"ש וכתב וד"ה ועוד] כתב דמותר לישראל לרחוץ אותו בחמין שהותמו מאתמול, וע"י עכו"ם מותר להחם להם חמין, וכן מבואר במרדכי פרק ב' דביצה [רמז תרפ], עכ"ל. ופליאה בעיני עליהם, דהא משנה שלימה שניו [שבת קלה, ב] מרחיצין הקטן (ג) בין לפני המילה כו', הא אפילו בגא מילה שרי. והר"ן סס [נב, ג ד"ה וכתב] והמגיד משנה פרק ב' מהלכות שבת א') כתבו דאפילו במילה גא שרי אגא זילוף, ומשמע בהדיא דבשאר קטן אסור הכל. ☜ לכן נראה לי דודאי א (ב') כל דבר שהוא משום (שינוי) [עינוי] א) לא גזרו בקטן, ולכן מותר גדול לרחצן בצונן ולסוכן בידיים, כדאיתא בגמרא [יומא עח סס] בהדיא. אבל דומיא דשבת, אף בתינוק אסור, ולא אמרינן דמותר אגא ע"י עכו"ס, כמו שכתוב סימן שכ"ח סוף סעיף י"ז [בהגה], ולזה נתכוין הטור, כן נראה לי ברור. אבל לומר לעכו"ס שיסס לו חמין אסור, כדאיתא בהדיא (ג) בגמרא בעירובין דף ס"ח [ע"ש]. ודברי רבינו יהודה שבמרדכי פרק ב' דביצה ל"ע, ואפשר דבשם טוב מקרי (ד) ועיין סימן תקי"ח סעיף ב' בהגה"ה, מוכח שכן דעת רמ"א. וזומן הזה אין נוהגין לרחצן ולסוכן כלל (לבוש סוף הסימן, (ה) וכן משמע סימן של"ח סעיף ט): ב מחנכין אותו. פירש ר"י, כל תינוק קטן לא שייך (ו) אגא בשבת, עיין סס בתוספות [יומא פב, ב ד"ה קטן] מה שאין כן בשינה שאז אין עניו אימה יש ליזהר אפילו ביום בשמע אחת. ועל כן כתב כאן ממלה איסור נגיעה, שהוא דוקא בלילה. וכן הוא בשמוטי אגדה [מדוקי אגדה שבסוף שו"ת מהר"י וויל, יומא ד"ה יום כפורים ליל] ג) יום כיפור אסור ליגע בו', משמע אבל ביום אין צריך ליזהר ואחר כך כתב הטו"ע איסור נגיעה בשבת, שהוא אפילו ביום, כן נראה לי דעת הטו"ע, והוא נכון:

ב ד) הרואה קרי ז' בליל יום הכיפורים ב (ב) א ידאג כל השנה ואם עלתה לו שנה ג מובטח לו שהוא בן העולם הבא:

סימן תרטז

הקטנים מתי יתחילו להתענות. ובו ב' סעיפים:

א ה התינוקות מותרים בכל אלו חוץ מנעילת הסנדל ה* [א] שאין חוששים כל כך אם לא ינעלו: הגה **(א)** א) [ב] ה) ומותר **א** לומר לעכו"ס (א) לרחצן ולסוכן [ג] י) אבל להאכילם אפילו בידים שרי:

ב ב [ד] א) קטן [הגה] [ה] ג*) הגדיל בן תשע שנים י' שלימות ובן עשר שנים שלימות ב [ו] מחנכין מוחרים לכתחלה, ופירש רש"י [ד"ה הא מוחרין] שאם בא לאכול מומרים לו האכילהו ורחוץ אותו, ומכח זה כתב הר"ן [שם ב, ב ד"ה מ"ר התינוקות] דמוכח בגמרא שמוחרים הגדולים להאכילן ולהשקות אם בא לאכול, ומפרשים בגמרא [יומא פח, ב] מינוקות מוחרים בשבת מון מקנדל, ומפרשים בגמרא [ד"ה הא מוחרין] שאם בא לאכול מומרים לו האכילהו ורחוץ אותו, ומכח זה כתב הר"ן [שם ב, ב ד"ה מ"ר התינוקות] דמוכח בגמרא שמוחרים הגדולים להאכילן ולהשקות

באר היטב

שינה בגמנה הוא אפילו ביום, ע"ש: (ב) ידאג. בספר הכוונות סוף פ"ג דיה"כ [פרי עץ חיים, שער יום הכיפורים פ"ג ד"ה להרמ"ן] ממלא מיקון לזה, והוא מנוסה. וכן כתב בספר משנת חסידים [מסכת יומא פ"ד משנה י]. ועיין הגהות מהרי"ל [הלכות ליל יום כפור עמוד שכה] מה שכתב מענין זה. ועיין בספר מענה לשון ג"כ:

תרטז (א) לרחצן. וזומן הזה אין נוהגין לרחצן ולסוכן כלל, לבוש, עיין

ביאור הגר"א

תרטז [א] [פעיף א] שאין חוששים כו'. שם [יומא עח, ב]: [ב] [הגה] ומותר לומר כו'. כן כתב הטור [עמוד תלא] בשם רבינו יהודה. ועיין מ"א [ס"ק א] מה שכתב בשם ב"י [עמוד תלא ד"ה ומדברי]. וכתב ולכן נראה לי דודאי כו', ולזה נתכוין הטור כו'. וכן הוא בהגהות מיימוניות [שביתת עשור] פרק ג' סימן כ' וז"ל שם, וכתב רבינו יהודה שמותר לומר לנכרי לרחוץ התינוק אפילו בחמין שהוחמו בו ביום, דאמר רבא [יומא שם] [ג] כל מידי דרביתייהו לא גזרו רבנן, וחמין ושמן רביתייהו, דאמר רבי חנינא [כתובות כו, ב] חמין ושמן שסכתני אמי בילדותי הן עמדו לי בזקנותי. ועוד, דסתם תינוקות חולין הן אצל חמין, והוי כמו חולה שאין בו סכנה דאומר לנכרי ועושה. וכן כתב סמ"ג [לאוין סס שבת רסה]. וכך הם דברי הטור [שם] (וכל מקום שמחנכין כו'. והר"ן חולק על זה) [ד]: [ד] [פעיף ב] קטן כגירסת הרי"ף [יומא ג, א] בדרב הונא [שם פב, א] בן ח' וט' מחנכין, בן י' וי"א משלימין מדברי סופרים, בן י"ב מדאורייתא. ובדרב נחמן בן ט' וי' מחנכין, בן י"א משלימין מדברי סופרים, בן י"ב מדאורייתא. ובדרבי יוחנן בן י' וי"א מחנכין, בן י"ב מדאורייתא בתינוקת, ובן י"ג מדאורייתא בתינוק. אבל רב הונא ורב נחמן אין מחלקין בין תינוק לתינוקת. וכן לרבי יוחנן אין מחלק בחינוך (והשלמה מדרבנן) [ז] בין תינוק לתינוקת. ופסק הרי"ף לענין השלמה דאורייתא כרבי יוחנן, דקיימא לן בפרק יוצא דופן [נדה מו, א] דתוך הפרק (כלאחר) [כלפני] [ח] הפרק, ובכתובות נ' א' דאמר אביי כו'. אבל לענין חינוך והשלמה אין הלכה אלא שנה ממש, והכי קאמר, לפני שנה דדבריהן, דהיינו שנת י' לרב הונא ושנת י"א לרב נחמן, ולפני שנה לחולה ושנתים לבריא. אמר לך רבי יוחנן כי לפירקן, היינו י"ב, וג"כ לחולה ולבריא. ושם, אמרי לך רבנן מאי חנוך כו'. ולרב הונא קודם י"ב כמו לרבי יוחנן, וג"כ לחולה ולבריא, דרב הונא מחלק בין בהשלמה לחולה ולבריא, כמו שאמר בן עשר ובן י"א. אבל רב נחמן דאין מחלק, כתב הר"ן [שם ג, א ד"ה אמר] דהכי קאמר, לפני שנה בהשלמה ולפני שנתים בחינוך לחולה, ודוחק. ולי נראה דהכל בהשלמה ובשנת י"א והכי קאמר, לפני שנה בתינוקת ולפני שנתים בתינוק. אבל לרב נחמן [ז] ולרבי יוחנן קאי הכל אפירקן דתינוקת: [ה] [הגה] הבריא. אבל בחולה מבן י', וכן בתינוקת. וכמו שכתוב [יומא] שם אמר רב חסדא לא קשיא כו', ושם בשלמא לרב הונא ורב נחמן כו'. ולשיטת רש"י [שם ד"ה ורב נחמן] בקטנה בת ח' ובת ט' מחנכין, ובת י' ובת י"א משלימין מדרבנן. והיינו בת ח' ובת י' לבריאה, ובת ט' ובת י"א לחולה. וכן בתינוק, בן ט' לחינוך וי"א להשלמה לבריא, ובן י"א וי"ב מחנכין בתינוק, ובת י' וי"א בתינוקת, ולעולם ב' שנים לפני הפרק מחנכין, וג"כ חילוק בין חולה לבריא. ועיין בראש [שם פ"ח סימן יב]. ולרי"ף אין חילוק בן זכר לנקבה, לעולם בן י' וי"א. ולא ביאר הרב, לפי שלא פסק כהיש אומרים, רק לענין השלמה בנער כחוש כו': [ו] [ברש] מחנכין. עיין מ"א ס"ק ב' פירש ר"י כל כו', והוא בנזיר כ"ט א':

לבושי שרד

תרטז (ג) מגא פ"א בין לפני המילה כו' הא בלא מילה לא והר"ן, כל"ל: (ג') שם כל דבר שהוא משום עינוי, כל"ל: (ג) שם בגמרא בעירובין וכו'. ניטוקא דמשמשך ממימיה בשבת, ומגר [רבא] נשיליה לימיה אם היא בריכה, ולאסם ליה נכרי אגב אימיה, שהיא יולדת ומתלגין עליה שבת. אבל בשביל המיטוק לבד אסור גם על ידי נכרי: (ד) שם ועיין פימן תקי"א. נראה לענ"ד דגא קאי אהא שכתב מחלה דאפשר בדיוס טוב מקיל, אגא קאי אשלמני פמיו, ומר דרמ"א שם נמי דעתו כדעת המג"א בשני הדינים לאסור באב וכו'. אבל הסס מינה מחוינא לאנ"ש בגא. וכן הוא לעיל בסימן שמ"ו

אוצר מפרשים

תרטו א (שרע פעיף ב) [ידאג כו'] [פ"ח סימן כא אות ס] תיקונים לזה, [מהגאון כתב סופר]. ועיין שו"ת כתב סופר אר"ח סי' ק"י אריכות בזה:
תרטו א (סנא פ"ק א) כל דבר שהוא משום עינוי לא גזרו בקטן, כצ"ל:

(דעל מרבבה בשלחן הטהור)

(הגהות מיימוניות שביתת עשור ב אות כ). ומכל מקום נראה לי דלא חמן להם לאכול, דהוי כמאכילו גזילות בידים, ולא דמי [מ] לסוכה שרשאים ליתן לו לאכול חוץ לסוכה, דהתם באכילה אין איסור, והיא נותנת לו ומה לה אם יאכל בסוכה או חוץ לסוכה, ואינה מחויבת להכניסו לסוכה. מה שאין כן כאן דהאכילה בעצמה אסור, והוי כנותנת לו גזילה, אלא כשאוכל אינה צריכה להפרישו, עיין סימן שמ"ג [מ"א ס"ק ח]. ועוד, דהתם הוי מצות עשה, [מ] עיין סימן רס"ו [מ"א ס"ק ח]. [נ] מה שאין מדקדקין בזמן הזה להתענות חיוב בשנת י"ב, משום דהכל לומדים, והוי כחולים. ועוד, דשמחת תשיבי חולים (ב"מ עמוד תנג ד"ה ומעתה) לו ג שמא נשרו. ואפילו הוא נעשה בן י"ג ביום הכיפורים, עיין מה שכתבתי [נ] סימן נ"ג סעיף י' [ס"ק יג] ובאה"ע סימן קנ"ה סעיף כ. אבל שאר תעניות [מ] משמע דאין צריך להתענות אלא אם כן יש לו ד' שערות:

תריז א אף על פי שלא אמרה. משמע דאם אמרה צריכה אבי, אף על פי שאין פניה משמעות. וכן משמע בריבינו ירוחם [נתיב מ ח"ב רכז, ג] שכתב מתלה שתם עוברה שהריחה, ומיירי אותו לשעות ג כיצד היה רגיל לאכול בשתי שעות ביום מאכילין אותו בשלש היה רגיל [לאכול] [ז] בשלש (ב) מאכילין אותו ברביעית לפי כח הבן מוסיפין לענות אותו בשעות: [הגה] (ג) [ח] [ז] והוא הדין לקטנה הבריאה: ד בן אחד עשר בין זכר בין נקבה מתענה ומשלים מדברי סופרים כדי לחנכו במצות: הגה [ח] [ט] ויש מומרים (ד) (ב) שאין צריכים להשלים מדברבן כלל [י] ויש לסמוך עליהו בענר שהוא כחוש ואינו חזק להתענות [ט] [ז] וכל מקום שמתנהגין אותו בהאכילה כך מתנהגין אותו בהריחה וסיכה: [ט] בת שתים עשרה ויום אחד ובן שלשה עשר ויום אחד שהביאו שתי שערות הרי הם כגדולים לכל המצות ומשלימים מן התורה [יא] [ז] אבל אם לא הביאו שתי שערות עדיין [ב] קטנים הם ואינם משלימין אלא מדברי סופרים: הגה (ה) [יא] [ט] ואפילו הוא רך וכחוש צריך להשלים דמיסינן ג שמא נשרו השערות: [יב] קטן שהוא פחות מבן תשע [יב] אין מענין אותו ביום הכיפורים כדי שלא יבא לידי סכנה: הגה [ט] ואפילו אם רוצה להתמיר על עצמו מומין כידו:

ולהרחיקם ולסוכן, עכ"ל. ונראה לי דה"ר יהודה מפרש דהיתר הוא שיכול לעשות מעשה בידים, אבל לא יהנה אלא הרחיצה מהיה ע"י כלי, ולא ידיים ידיו במים. ואע"ג דמנא דני מנשה [שם עז, ב] מדיחה ידיה במים ונומנת פת לתינוק, שם הוא [ט] הכרח משום סכנה. וכן סיכה אפשר לסון ע"י כלי [ב] אבל לא בעצמו, אלא ע"י עכו"ם. ואפשר דגם הר"ן ורש"י כיונו לזה, דלא בלו אלא לחולות שיש היתר לעשות בידים, והיינו בדרך שזכרו: (ב) מאכילין אותו ברביעית. זה אינו מדוקדק, דהא ממילא אותו בשלש ג"כ היינו ברביעית, אלא ל"ל באחרנא, והיינו בחמשית. וכן הוא בגרמב"ם [שביתת עשור ג, ן]: (ג) והוא הדין לקטנה הבריאה, כל"ל [ט]: (ד) שאינן צריכים להשלים מדרבנן כלל. אבל אם לא הביאו שתי שערות עדיין [ב] קטנים הם ואינם משלימין אלא מדברי סופרים: הגה (ה) [יא] [ט] ואפילו הוא רך וכחוש צריך להשלים דמיסינן ג שמא נשרו השערות: [יב] קטן שהוא פחות מבן תשע [יב] אין מענין אותו ביום הכיפורים כדי שלא יבא לידי סכנה: הגה [ט] ואפילו אם רוצה להתמיר על עצמו מומין כידו:

סימן תריז

דין עוברת מניקה ויולדת ביום הכפורים. ובו ד' סעיפים:

א [ט] עוברות ומניקות מתענות ומשלימות ביום הכפורים:

ב [נ א] עוברה שהריחה הגה [א] [ט] ופמיה משמעים **א** אף על פי [א] שלא אמרה צריכה אבי

ערך לחם למהריק"ש

תרטז סעיף ב קטן בן תשע שנים וכו'. נ"ב בגרמ"א וסיכה ליכא מיגון ויש מומרים שהכל שוה:

ביאור הגר"א

[ז] [הגה] והוא הדין כו'. כנתבאר לעיל [ס"ק ד"ה]: [ח] ויש אומרים כו'. כרבי יוחנן שם, וכן פסקו תוספות בכתובות שם [נ, א ד"ה וכח] מהא דאביי שם: [ט] וכל מקום כו'. ממה שכתוב [יומא שם] אין מענין, משמע בכל עינוי, וקאמר אבל כו'. [והר"ן [יומא א, א ד"ה יום] חולק על זה] [י]: [ל] [שרש] אבל אם כו'. מתניתין בסוף פרק ד' דיבמות [צו, ב]: [יא] [הגה] ואפילו כו'. כמו שכתוב בגדה שם [מו, א] הלכתא חרשישין שמא נשרו היכא דבעל לאחר זמן, דספיקא דאורייתא: [יב] [שרש] אין כו' [הגה] ואפילו כו'. דלא כפירוש רש"י [יומא שם ד"ה אין מענין אותן]. ועיין מה שכתוב בסימן תרכ"ד סעיף ה' בהג"ה שם, ואין לנהוג כו':

תריז [א] [סעיף ב הגה] ופניה כו'. עיין סעיף ג':

הגהות רעק"א

ב) (שם) קטנים הם. זהו מדברי הרמב"ם [שביתת עשור ב, יא]. ועיין בתרומת הדשן סימן קנ"ה דכתב דבן י"ג ביום הכיפורים דמצד השלמה יש לסמוך בצער כתוש על הלכות גדולות [סימן יג עמוד קפט] ורי"ו [תוספות כתובות ג, א ד"ה וכח] דליכא השלמה מדרבנן. אלא דמכל מקום מחויב להשלים מטעם ספק דאורייתא, דהכי פסקינן בפרק יוצא דופן [נדה מו, א] דבדאורייתא חיישינן לשמא נשרו. וכל שכן לדעת ספר התרומה [סימן קלג לז, א] שכתב דבגומא בלא שערות פני, או שמא אחת בגבו או בכריסו, ומי יוכל (להבין) [להבחין] [מז] כו' דאי אפשר לבדוק כל הגוף. ורמב"ם דכתב דמשלים מדברי סופרים, איהו (כתוב) [כתב] [מז] הפסק לזמן תלמוד דהיו בקיאין בבדיקה, וכגון דאשלים לקטן בן י"ג ביום הכיפורים ובדקינן ליה (כולו) [כל היום] [מז] ולא אתי שערות, דבכהאי גוונא ליכא למיחש לשמא נשרו, ע"ש. ומזה קשה לי על רבינו ב"י בשלחנו דקאי לזמן שלנו, אמאי נקט משלימין מדברי סופרים, הא הרי ספק דאורייתא אף בגווני דליכא למיחש לשמא נשרו, מכל מקום הא אין אנו בקיאין בבדיקה. ואף דיש לדחות כיון דממילא משלימין עכ"פ מדרבנן ליכא נפקא מינה כל כך אם היא ג"כ מספק דאורייתא, מכל מקום קשיא על הרמ"א דכתב כאן אפילו הוא רך וכחוש (היינו דסמכינן דליכא השלמה (בדרבנן). כמו שכתב בהגה הקודמת לזה) צריך להשלים שמא נשרו, ואמאי נקט רמ"א טעם זה ושביק אידך טעם דתרומת הדשן דאין אנו בקיאין, והא נפקא מינה בגוונא דתרומת הדשן הנ"ל היכא דליכא חשש דנשרו. וליותר יש לעיין במה דנקט התרומת הדשן דוקא דאשלים יום י"ג שנים ביום הכיפורים, הא יהיה יום י"ג שנים באיזה זמן שיהיה, אם ביומא בדקינן ליה כל היום דלא אתי ב' שערות ורצא מכלל חזקה דרבא [נדה מו, א], ממילא אחר י"ג שנים מהני בדיקה לשוויה קטן שלא להתענות ביום הכיפורים, למה דאיתא בתוספות נדה דף מ"ח ב' ד"ה (עב"ע) [איבעית אימא] דחששא דנשרו הרי רק מכח חזקה דרבא, ובזה התיצב דאויל ליה חזקה דרבא לא חיישינן לשמא נשרו (ראיתי בזה בבליון אאמ"ו זצוקל"ה על הבית שמואל באהע"ז סימן קנ"ה ס"ק ל' ד"ה צריכה וכו' שמא תחת הראשון לא היו לה סימנים ותחת השני היה לה סימנים ונשרו [הגהות רעק"א ס"ק ה]. ולענ"ד לפי מה שכתבו תוספות נדה [שם] דנשרו מכח חזקה דרבא, אם כן בממה נפשך, אם נידון דנשרו מכח חזקה דרבא ממילא אמרינן דמיד כשהגיענו[ה] לשנים הביא[ה] שתי שערות ונשרו קודם קידושי הראשון, וכל דאתה אומר תחת ראשון לא היה לה סימן א"כ יצאה מחזקה דרבא ולא חיישינן לנשר. אחר כך ראיתי לדיק מתוספות בבבא בתרא [קנו, א] ד"ה (ובדקו) [בדקין] כדברי הבית שמואל). וחידוש בעיני שלא נזכר זה בדיני דמיאון דאם בדקינן כולי יומי דכלות שנת י"ב ולא הביא[ה] ב' שערות בזה דנשרו, ויכולה למאן מדינא אף בבעל. ולפי מה שכתבתי גם אחר שנים רבות יכולה למאן בבדיקה, דלא חיישינן שמא נשרו כיון דיצתה מחזקה דרבא. גם לפי מה שכתב הבית שמואל [שם] ס"ק כ"ט דהיכא דהביאה שערות קודם שנים והם קיימים ועומדים אחר כך ולא נשרו, לא חיישינן שהביאה שערות אחרות ונשרו, א"כ לטעמא דהרמ"א כאן דמשלימות דחיישינן לנשרו, בכהאי גוונא דלא נשרו שערות שקדמו לה קודם שנים אין משלימין, הא באמת גם בכהאי גוונא משלימין משום דאין אנו בקיאין. ובלבוש [סעיף ב] כתב באמת שני טעמים, דאין אנו [בקיאין] בבדיקה וגם דחיישינן לשמא נשרו, אבל על הרמ"א קשה. גם קשה לי על הרמ"א סימן ל"ז סעיף ג' ויש אומרים דהאי קטן דוקא שהוא בן י"ג ויום אחד", הא בזה לאו מצד חינוך הוא, דהא מדינא חייב כיון דהגיע לשנים, ואף דבדקנוהו ולא הביא ב' שערות הא בדאורייתא חיישינן לנשרו. ועל כרחך כמו שכתבתי בגליון לעיל סימן ל"ז [ס"ק א] דמירי בגוונא דליכא למיחש לשמא נשרו, דבדקנוהו כל יומא ולא הביא ב' שערות, דגם אחר זמן לא חיישינן לנשרו כיון דיצא מחזקה דרבא, או בגוונא דהבית שמואל הנ"ל, הא מכל מקום מדינא חייב מספק דאורייתא דאין אנו בקיאין בבדיקת ב' שערות. ומתוך חומר הקושיא נראה לענ"ד לדיק דלא נקטינן לדאי כספר התרומה, כמו שמשמע בדיני מיאון, דעיקר כסברת ב' דספר התרומה [ז]. ויש להמתיק הדבר, דהא לענ"ד באמת יש לעיין על סברת ספר התרומה דאין אנו [בקיאין] בבדיקת גומות, הא מה דגומות הרי סימן, לא דהגומות עצמן מהני, אלא דאין גומא בלא שערות, ומוכח דנשרו. וא"כ זה שייך ברואים הגומות, אבל במיאון ולא בעל ולא מצא ב' שערות, כיון דבלא בעל לא חיישינן לנשרו, א"כ זהו גופא דלא מצא ב' שערות מוכח דליכא גומות, דהא אם תחוש לגומות תצטרך לומר דנשרו, מה שאין חיישינן בלא בעל. ולזה נראה דעיקר כטעם הב' דספר התרומה מטעם דאי אפשר לבדוק כל גופה. ותוספות בנידה [נב, ב ד"ה הלכה] נקט טעם זה, והארכתי

הגהות וההערות

ח) תוספות מהדורת קרלסקא ש"מ:

ט) כוונתו לתקן, דנכתבה מהדורות הטעם "לקטנים הנרמים":

י) עיין הערה ג:

יא) הא דרב הונא קלי רק לענין הדין דם הבתולה מדרבנן ולפוקי מדר' יוחנן שם, אבל מה דפסק הטור"ע דהשלמה כי"ל הוא כרב נחמן ולא כרב הונא:

יב) בדרבי משה מהדורת מ"י טעף "וכן כתב המרדכי סנהדרין זו", פולס במרדכי לפנינו ליתא:

יג) בס"ל הדפו"ר הגירסא "בגרעינים", וכן היה לפני הטו"ר. בדפוסים תמוהים הגירסא "ד"", וכן היה לפני הסמ"ג. ויש לציין שבמהדורת פמ"ד ס"ל הגירסא "מרגע", כמו שמביא הטו"ר: יד) אמנם ע"ש בלבוש שרב ובפרי מגדים מה שהגיהו שם בס"ל:

טו) בוונתו לתקן, דבמהדורת פמ"ד ס"פ כתוב ג"כ: טז) תוקן ע"פ התרומת הדשן: יז) עיין במה שכתב רעק"א בהמשך "ולא נקטינן כדאי דספר התרומה ומשום הכי וכו'": יח) הרשב"ם מוסמא מם ע, יב כתב ח"ל, כל הספיקות... ואע"פ כן דבר שמיכן על זחזו כרם פסיקון אסור מן הסורה אומר שהיה מיכ נאסם מלי כמו שבירנו בהלכות שבתות, עכ"ל ועיין כסף משנה שם, ובמהדורת פרנקל בטעי נוסחאות ובספר המפתח שם. ועיין פמ"ג יו"ד סימן מז מבנגות זהב אות יא ובפפי דעת אות מז. ועי"ש שדי חמד כרך ה מערכת הסמ"ך כלל י ד"ה ולענין, מה שיין בזה מדברי הפמ"ג ושאר ספרים:

(ב) מ
.שעה
דהיינו
שלש,
הוא
רש"י
רגיל
כן תפ
הפירו
ג, ולו
וחיבוך
ט"ז.
עיין ח
[שורר]
שאין
בסוכה
מקום
ועיין
ר"ל,
לא חינ
בסוכה
מחוייב
עשה.
כראיתי
(ד"במוו
בסוכה
ר"ס ד
בידים.
הוי מצ
איסור
זכן כתב
כיפור
הכיפורי
מצות ע
על התוי
חייבת
בשהוא
משום
ד"ה לה
רש"י.
רש"י וג
בשורש
ס"ס ה
(ב) ס"ס
.לענ"ד
בשם ס"ק
בב"ח ע
לענ"ד
מבוכן
לא כיון
ק כמאר
בסוכה.
ס"ס ה
ס"ס ה
ס"ס ה

משבצות זהב

[ב]מכילין. עיין ט"ז. אפשר הגרסא היה יג) ברביעית, משמע בתוך [ר]ביעית, אמר שאינו כן, כי סובר בשתי שעות היינו סוף שתים, [ו]בשלש, מחנכין ונותנין בתוך ד'. היה רגיל בג' היינו סוף [ה]היינו בארבע, נותנין לו בארבע, היינו סוף ד' דהוא בחמישית, [מ]רכות (כ, א-ב) וסימן ע' [סעיף כ] וסימן ק"ו [סעיף ב] לפירוש [ר]ש"י ע"א ד"ה קסנים) קטן פטור מקריאת שמע אף בחיונך, דאין [ב]מן קריאת שמע, שישן בבוקר דהיינו בשלש שעות, מה שאין [מ]לה בד' אז נעור, כבסימן ק"ו, א"כ מסתמא הוא הדין כאן [ר]ש כן, ויודה הט"ז ז"ל שאין מחנכין רק שעה אחת, וכאמור. [ב]ארבע, היינו סוף ארבע דהוא חמישית. ועיין אליה רבה [ס"ק [מ]י מה שכתבתי יתישב קצת: (ג) והוא הדין. עיין ט"ז. [ש]עות בין לזכר ובין לנקיבה: (ד) שאינן צריכים. עיין [ל]מא פ"ב א'. ועיין מ"א [ס"ק ב']: (ה) ואפילו. עיין ט"ז. [ת]רומת הדשן [סימן] קנ"ה משמע דספק תורה לחומרא. והנה המחבר שכתב משלימין מדברי סופרים, הוא דברי הר"מ ז"ל [שביתת [פ]רק ב' הלכה י"א. ולכאורה דסבר כל ספק מן התורה שריא ומדרבנן אסור. ואפשר אף באיסור כרת (עיין הלכות שגגות יח)), מה [ש]כן כפי הנראה לדידן יט) דמן התורה אסור, חייב להשלים מן התורה. ועיין תרומת הדשן שם, ואי"ה במ"א [אות] ג' יבואר עוד:

באר היטב

[ת]ריז (א) שלא אמרה. ואם תאמרה צריכה אני, אע"פ שאין פניה משמנות. [ל]ש סעיף ע', [מ"ש ס"ק ט]: (ב) שאינן צריכים. אבל מינוך שעות [ר]ש"י [ס"ק ז]. ואין מדקדקין בזמן הזה להתענות מינוק בזמן י"ב, משום [ש]לתמים והוי כמוליס. ועוד, דסממנ מסיבי מוליס, כ"מ, [מ"ש ס"ק כ]:

מחצית השקל

[ר]ב אלמא אי ליכא אב שייך נמי חינוך. ומתרצים שמא היה להם אב [ר]אם לכך. ואפילו לא היה להם אב, היתה האם מחנכתן למצוה בעלמא, [ב]תוספות. וכן הוא בתרומת הדשן הנ"ל. וכן כתבו התוספות בנזיר [ל]ח ע"ב [ד"ה בגו]. ובדף כ"ט ע"א [שם] מסקינן הגמרא להדיא לריש [ל]ח דאין האם חייבת לחנך את בנה. ואע"ג דרבי יוחנן שם פליג עם [ר]יש לקיש, ולרבי יוחנן אין צורך לומר דאשה אינה חייבת לחנך בנה. מכל [מ]ה דיש לעמוד במחלוקת ולומר דגם רבי יוחנן מודה בזה לריש לקיש. [ו]ל לעיל במ"א סימן שמ"ג [ס"ק א]: ומכל מקום נראה לי דלא תתן כו'. [ד]האם, אע"ג דאינה חייבת בחינוך: ולא דמי לפוכה שרשאים כו'. דאי [ל]מא הכי מאי הקשו התוספות מהלני [ה]מלכה שישבה עם בניה [ל]ו בזכור לעיל, הא אסור לה ליתן להם לאכול חרץ לסוכה: ואינה [ח]ייבת להכניסו כו'. דהאם אינה חייבת בחינוך: ועוד דהתם הוי מצות [ע]ה, ריל, לאכול בסוכה הוא מצות עשה, ואיסור לאו חמור מעשה, [ד]הא פרק קמא דיבמות [ז, א] בשמעתא דעליה, וכדמוכח נמי פרק בתרא [ד]יבמות [דזימא] [שם]. עכ"ל תרומת הדשן סימן צ"ד. ולכן כיון דאכילה [ל]ה לא הוי רק עשה, לכן אפילו ליתן להם מותר. אלא שמ"א ריש סימן [ת]ש דחה זה, לפי מאי דקיימא לן דאפילו איסור דרבנן אין מאכילים [ל]ם, כל שכן עשה דאורייתא. לכן צריך לומר דמה שכתב פה ועוד דהתם [מ]צות עשה, נשאר עיקר תירוצו הראשון דשאני סוכה דבאכילה אין [ל]ו כו', ובאמת להאכיל לקטן בידים חרץ לסוכה אפילו לאשה אסור. [ו]כתב להדיא לקמן סימן [תן]ר"מ [ס"ק ג] יז). אלא מה שחילק לעיל דביום [ש]ל האכילה בעצמה איסור, כתב עכשיו סברא אחרת, אפילו יהיה יום [ש]ל דומה ממש לסוכה בזה מכל מקום יש להקל יותר בסוכה דהוי [מ]צות עשה, מביום הכיפורים. אולם התרומת הדשן בסוף התשובה הקשה [ב]תוספות הנ"ל, והוכיח ממסכת עירובין [פב, א תוספות ד"ה קטן] דגם האם [מ]חנכת בנה, וסיים שאין להקל, ע"ש: מה שאין כו' בשנת י"ב. ר"ל, [ד]הא בן י"א שלימים, כמו שכתב רמ"א דאין להקל כי אם בנער כחוש: [ל]ו דהכל לופדים כו'. וסמכינן על דעת רש"י בכתובות דף נו"ר ע"א [ד]תוספות ד"ה ובתינוקות] כפי פרושו של הב"ח [עמוד חלב דבור ראשון] דברי [ר]ש"ש. אבל כשהוא בן י"ב שנים שלימים ונכנס לשנת י"ג מודה [ל]ו גם הב"ר דצריך להשלים מדרבנן, אם לא בנער כחוש דסמכינן על [מ]ה שאומרים שהביא רמ"א. ובספר אליה רבה [ס"ק ד] כתב בשם הב"ח

לבושי שרד

[ס]ק"א הכרח משום סכנה. שרוח רעה שורה עליה על הלחם הנלקח בידיה [ש]ל שמרים, רש"י יומא דף ע"ז [ע"ב ד"ה מדיפסה]: (ה) מג"א סק"ב לסוכה [ר]אים וכו'. כסימן תר"מ במג"א סק"ב ג' שאמו אינה מחויבת לחנכו: [ו]ם עיין סימן רס"ט. במג"א שם רש כמימן, דאיסור לאו אמור ליתן לתינוק, [ס]ק ב) פה שאין מדקדקין בזמן הזה להתענות תינוק בשנת י"ב וכו'. ומבואר [ב]תוספות [עמוד חלב ד"ה ומ"ש ובשנת] דבשנת י"ג צריך להתענות. ומכל מקום נראה [ל]י דהייט באינו כחוש, אבל אם הוא כחוש סמכינן על הפוסקים דליכא השלמה [ל]הבן כלל: (דגל מרבבה)

[ל]ון לאן מקום סכנה כיון דהחזקה עלה אפיל עבור זה מעולם, ובעלמא בשאר איסורים שהריחה טמאין לה, אבל נקודה כיון דבכר הוחזק הגם דאיכה תפלה מבשר הקודש לכך דינה [ל]ה אמר מרי, אם מתין דפניה משמנים לא טמאים לה, דבזה הוי הסמכה מגופה בכל מדם והוי המשמ עבור נופה לא עבור הולר, אבל אם לא נשמנה פניה רק אומרים אין טמאין לה, דלעבורה אין מקום כיון דלא נשמנה פניה. [ל]ה אמר אין מקום כיון דהחזקה הגם עלה אפיל אריים בשר בשר הקודש, לכך אפיר אפשיטו לגם בי ריש המקדש, ומחזב גם אל ריש המקדש. ואמר שפיר [ל]ה ע"י דהחזקה אמר הגם לא היו טמאין לה, ומוכח דזקא מכח הגם, אבל לולא זה היו טמאין לה אף בדיבורה בלבד, ובעל כרחך מוכח כן, דהרי בגרישה אם מפורש דטמאין לה אף מקודש, בעל כרחך דהאם בנשמנה פניה [ל]ה אין מסתכן על הגם, מה שאין לו כרי דיהיה נעשה איסור בדור ולאי אין לאסור איסור אלא אין מוסכן על הגם, דאין זה פגיעה לדברינו, דהיכי דליכא איסור [ל]ה אין מוסכן על הגם, אבל בגם שבכר מוחזק ולאי מוסכן, רק היכא דיש מקנה כלי משם איסור אף בכהאי גוונא לא מוסכן על הגם, חה בדור ונכון לפנ"ד דזק. והנה בס"ם דיומא [פב, ב] מקור דין [ל]ה אמר, אבל בגם שבכר מוחזק ולאי מוסכן, רק היכא דיש מקנה כלי משם איסור אף בכהאי גוונא לא מוסכן על הגם, חה בדור ונכון לפנ"ד דזק. והנה בס"ם דיומא [פב, ב] מקור דין [ל]ה אמר, דכוונת רש"י לאמנו מוקפות יום הכיפורים, כיון דמוקפות יום הכיפורים לחומרא [שנת קמח, ב] הוי פלגא דעמא דגם מה אם הרישה לאמנין נאמנה, אף דאמורים בש"ם [שם] (ולקמן) [ולעיל] סימן (תרי"ז) [מתש] [ל]ה אמר, דכוונת רש"י לאמנו מוקפות יום הכיפורים, כיון דמוקפות יום הכיפורים לחומרא [שנת קמח, ב] הוי פלגא דעמא דגם מה אם הרישה לאמנין נאמנה, אף דאמורים בש"ם [שם] (ולקמן) [ולעיל] סימן (תרי"ז) [מתש] [ל]ה אמר, דכוונת רש"י לאמנו מוקפות יום הכיפורים, כיון דמוקפות יום הכיפורים לחומרא [שנת קמח, ב] הוי פלגא דעמא דגם מה אם הרישה לאמנין נאמנה, אף דאמורים בש"ם [שם] (ולקמן) [ולעיל] סימן (תרי"ז) [מתש] [ל]ה אמר, דכוונת רש"י לאמנו מוקפות יום הכיפורים, כיון דמוקפות יום הכיפורים לחומרא [שנת קמח, ב] הוי פלגא דעמא דגם מה אם הרישה לאמנין נאמנה, אף דאמורים בש"ם [שם] (ולקמן) [ולעיל] סימן (תרי"ז) [מתש]

אשל אברהם

דנשאר מנוות לבד יום הכיפורים אין האב ממונה לאחר נאמן, כי אם כן. ולדינא עיין סימן שמ"ג: ג שמא. עיין מ"ל. כסימן ר"ג [מ"ל] אות י"ג משמע כשנולד ביום הכיפורים אפילו בסוף היום, ערב יום הכיפורים שלמו לו י"ג שנה, אלא בעינן מעת לעת, ומיד בין השמשות יום הכיפורים הוה י"ג שנים שלימות ומתוך להתענות מן התורה בג' שערות, ובספק שמא נשרו ספק לחומרא. ועיין סימן קנ"ה בהה"ע סעיף כ' דנשרו הוה ספק תורה. וכד' לומות כשיש י"ג שנים ולא הביא ג' שערות אין צריך להתענות, דספק דרבנן הוא לקולא. ואי"ה בהלכות תענית [סימן תקן אצל מהרהם אות כ] יבואר עוד אי מתכנין לשעות:

תריז א אף על פי. עיין מ"ל. משמע המחבר מיירי אלא נשמנה פניה, רק אמרה צריכה אני, מאכילין אותה. ובשאר כל אדם דוקא פניו משמנים, הא צריך אני לא מהני, כבסעיף ג':

תריז (א) שלא אמרה. ואם תאמרה צריכה אני, אע"פ שאין פניה משמנות. ובשאר כל אדם לא מהני אמירה, אלא מ"ב נשמנה פניו, מ"ל [מ"ש ס"ק ח]. ועיין סעיף ג':

ע"ש. ועיין סעיף ג':

על מה שכתב רמ"א ריש לסמוך עלייהו בנער שהוא כחוש, רז"ל, ומנהגנו בכל התינוקות כן, כיון שלומדים כלם. וגם בזמן הזה מסתמא חשיבי חולים (ב"ח). באמת הב"ח לא הקיל כי אם כשהוא בן י"א כנתבאר לעיל. ואפשר דבספר אליה רבה כתב כן מסברא דנפשיה על פי סברת הב"ח: ועוד דפתמא חשיבי חולים. ר"ל, בזמן הזה דירדה חולשה לעולם. וסיים הב"ח, וכיון דלא בקיאים אימת, ספק נפשות להקל: (פ"ק ג) שמא כו'. בן י"ג ביום הכיפורים עיין מה שכתבתי סימן נ"ג, כצ"ל יח). ור"ל, דזה מיקרי בן י"ג שנה ויום אחד, דהיינו י"ג שנים שלימים, וכיון שמתחיל יום שנולד בו, יום אחד קרינן ביה, עכ"ל שם ס"ק י"ג: אבל שאר תעניות משמע דאין צריך. דדוקא ביום הכיפורים חיישינן שמא נשרו, דהוי ספק דאורייתא, דאזלינן לחומרא. מה שאין כן שאר תענית ציבור דאינן רק מדרבנן, וספק דרבנן לקולא:

תריז (פ"ק א) אף על פי כו'. משמע דאם אמרה צריכה אני אף על פי שאין כו'. דדברי רמ"א הם דברי רבינו ירוחם. וכתב הרב ב"י [עמוד תלד ד"ה כתב] דהם דברים פשוטים, דלא גרע מעוברת משאר כל אדם שפניו משתנות אף על פי שאינו אומר שצריך מכל מקום נותנים לו, כמו שכתוב סעיף ג'. אם כן הא דהעתיקו רמ"א, על כרחך צריך לומר דלדיוקא אתי דבאין פניה משתנות צריכה לומר צריכה אני, ואם כן מוכח דבאין פניה משתנות מכל מקום מהני במה שאמרה צריכה אני: וכן משמע ברבינו ירוחם שכתב תחלה סתם כו'. אין ספר רבינו ירוחם תחת ידי, והרב ב"י לא הביא כי אם סוף דברי רבינו ירוחם, וכפי משמעות לשון מ"א לשון רבינו ירוחם כך הוא, עוברה שהריחה נותנים לה (ומכאן ואילך הובא בהרב ב"י), וכתב הרמב"ן [תורת האדם ענין הסכנה עמוד כח] שאפילו לא אמרה צריכה אני כל שראו אותה מתאוה כו' ופניה מוריקות מאכיליין אותה, עכ"ל. והבין הב"ח דמה שכתב בשם הרמב"ן הוא פירוש לתחלת דבריו, שמה שכתב תחלה עוברה שהריחה נותנים לה, היינו שפניה מוריקות אף על פי שלא אמרה צריכה אני, אבל אם אין פניה משתנות לא מהני אמירתה צריכה אני, ולכן כתב הב"ח שרבינו ירוחם חולק על הטור, דבטור [עמוד חלד] משמע דעוברה אפילו אין פניה משתנות נותנים לה, והיינו שהטור כתב כלשון הרב ב"י, ומדסתם ולא הזכיר שפניה משתנות משמע אפילו אין פניה משתנות נותנים לה, ע"ש. ומ"א כתב דאין כאן מחלוקת, דגם רבינו ירוחם מתיר אפילו אין פניה משתנות, ובזה מיירי רבינו ירוחם ברישא

אוצר מפרשים

[ס]ק ב) פה שאין מדקדקין בזמן הזה להתענות תינוק בשנת י"ב וכו'. ומבואר [ב]תוספות [עמוד חלב ד"ה ומ"ש ובשנת] דבשנת י"ג צריך להתענות. ומכל מקום נראה [ל]ון דהייט באינו כחוש, אבל אם הוא כחוש סמכינן על הפוסקים דליכא השלמה [ל]הבן כלל: (דגל מרבבה)

תריז א (שו"ע סעיף ב) עוברה שהריחה כו'. ואם אין סכנה להאשה, רק להולד, עיין סימן ש"ל במג"א ס"ק ט"ו. אבל הרא"ש [יומא פ"ח סימן יג] והר"ן [שם ג, ב ד"ה וכתוב] כתבו שלא משכחת סכנת העובר בלא סכנת האשה, דכל מפלת בחזקה סכנה היא: (דגל מרבבה)

בחמין הא משנה שלימה מרחיצין הקטן בין לפני המילה כו׳ הא אפילו בלא מילה שרי, עד כאן. ולעניות דעתי ליישב בטוב דדוקא בשבת מיירי מתניתין ולא ביום טוב ודו״ק במרדכי שם כי קיצרתי, כיון דבסוף סימן זה מבואר דבזמן הזה אין נוהגין לרוחצן:

סעיף ב

ב מחנכין וכו׳. כל חינוך קטן אינו אלא לאב (הגהות מיימוני), ומכל מקום נראה לי דלא תתן להם לאכול דהוי כמאכיל נבילות בידים ולא דמי לסוכה וכו׳ (מגן אברהם):

ג מאכילין אותו בשלוש וכו׳. הדברים כפשוטן וכן כתב ברמב״ם וכן הוא בגמרא דף פ״ב ודברי הט״ז תמוהין בזה, וצריך עיון גדול:

ד רך וכחוש וכו׳. ומנהגינו בכל התינוקות כן וכיון שלומדים כולן וגם בזמן הזה מסתמא חשיבי חולים (ב״ח):

ה שמא נשרו וכו׳. ואפילו נעשה בן שלוש עשרה ביום כיפור אבל שאר תענית אין צריך להתענות אלא אם כן יש לו שתי שערות (מגן אברהם):

סימן תריז

סעיף ב

א ואפילו לא אמרה וכו׳. אבל אמרה אף שאין פניה משתנות (מגן אברהם):

סעיף ד

ב לא תתענה וכו׳. אפילו אמרה אין צריך (ב״ח). ומכל מקום יש להאכילה פחות מכשיעור (מגן אברהם), וצריך עיון. ועיין סימן תרי״ח ס״ק י״א מה שכתבתי בשם מגן אברהם גופיה:

ג מכאן ואילך וכו׳. היינו באומרה צריכה אני מחמת לידה אבל אמרה צריכה אני מחמת שמתכבד עלי החולי נותנין לה (איסור והיתר), ועיין סימן תרי״ח סעיף א׳:

סימן תריח

סעיף א

א אפשר וכו׳. כלומר אפשר שיכבד ואפשר שיסתכן (ב״ח) וגבי יולדות מהימנינן לנשים:

ב מאכילין וכו׳. בעל כרחו (רדב״ז). ובאיסור והיתר כתב המחמיר על עצמו עליו נאמר ואת דמכם לנפשותיכם אדרוש ואל תהי צדיק הרבה, עד כאן. ובפסקי ראקנטי כתב שריב״א חלה ביום כיפור ואמרו לו הרופאים אם לא תאכל ודאי תמות ואם תאכל שמא תחיה ואמר ברי ושמא ברי עדיף ולא רצה לאכול ומת תנצב״ה, עד כאן. וכתב שיירי כנסת הגדולה ויראה שאינו חולק על איסור והיתר ורדב״ז דהם מיירי שאמר הרופא ואם יאכל יחיה אבל בריב״א מסופקין בחיים לכך החמיר על עצמו, עד כאן. ומשמע מצד הדין אף במעשה דריב״א מותר רק הוא החמיר על עצמו. גם נראה דבכל חולה אי אפשר לרופא לומר שודאי יחיה אלא שמא יחיה, אלא במעשה דריב״א היה מסוכן ביותר שקרוב למיתה הוא:

ג החולה אומר שצריך וכו׳. אפילו הרופאים אומרים שהמאכל יזיקהו שומעין לחולה (כנסת הגדולה מגן אברהם):

ד [לבוש] ובלבד שמזכירין וכו׳. והוא הדין אם יודע שהיום יום כיפור ושואל לאכול מאכילין אותו:

סעיף ג

ה אינו אומר וכו׳. לשון איסור והיתר נשתתק או שמסופק:

ו [לבוש] חוששין לדבריו להקל וכו׳. פירוש כשבקי אחד אומר צריך ושנים אחרים אומרים אין צריך שומעין לבקי:

ז [לבוש] והשנים אומרים צריך וכו׳. משמע דאם רק אחד אומר צריך, סמכינן על הבקי דאין צריך והוא הדין בשנים נגד שנים או שלוש נגד שלוש, וכן מבואר מדהשמיט הגה״ה רמ״א סעיף ב׳ עיין שם ודו״ק, וכן הב״ח חולק על רמ״א שפסק כטור דכל הפוסקים חולקים עליו. וגדולה מזו אני אומר דרמ״א וב״ח שהבינו דמה שכתב הטור אלא כדפירשתי קאי על מה שכתב בתחילה הדינים בסתם ורצה לומר שאין לחלק כלל בין מומחה. ולעניות דעתי לא דקדקו דהטור קאי על מה שכתב ואינו נראה לרמב״ן וכו׳ ומכל מקום במופלג וכו׳, ואם כן דעת הטור ככל הפוסקים ודו״ק. גם נראה לי ראיה לזה מאגור סימן תתק״מ ושלטי גיבורים דף שכ״ד שלא הביאו תחילת דברי הטור כלל אלא איכא מאן דאמר וכו׳ ואינו נראה לרמב״ן וכו׳ אלא כדפירשתי, עד כאן. ואי קאי הטור על ריש דבריו ודאי היה להם להביאו אלא כדאמרן גם הרא״ש אפשר דמודה לזה, וראיה מרבינו ירוחם שמיקל מאד כל שמצא דעת המיקל משום סכנת נפשות ובדין זה פסק בסתם כרמב״ן, ולא הביא דעת הרא״ש רבו. לכן נראה לי להלכה למעשה לסמוך על הבקי כשהן שוין אף שאומר אין צריך, מיהו אם שלושה אומרים שצריך אף ששנים אומרים שאינו צריך יש להקל ולילך אחר רוב דיעות. ובזה יש לי תימא גדולה על שיירי כנסת הגדולה שכתב על הרמב״ן באחד נגד שנים שכן כתב רמ״א אבל הב״ח כתב וכו׳, עד כאן, הא גם הב״ח סבירא ליה בזה כרמב״ן, אלא דרמ״א חולק על רמב״ן כשהם שוין והב״ח מסכים לרמב״ן, וקיצרתי כיון שכבר העליתי לדינא:

סעיף ד

ח אם החולה והרופא וכו׳. ואף דבסעיף א׳ סמכינן אפילו אחולה לבדו נגד מאה רופאים מכל מקום הכא דרופא אחד מסייע הוה אמינא דגרע כדסיים דמאמין לרופא. והט״ז האריך להקשות מש״ס יומא דף פ״ג דמוקי חסורי מחסרא וכו׳ לתרץ דאזלינן בתר רוב דיעות וכו׳ אפילו לאיסור ואין מצטרפין דעת חולה שאמר צריך עד כאן דבריו בקצרה, וסברא זו תמוה שלא לצרף לו להקל נגד

הלכות יום הכפורים סימן תרטז

תרטז הקטנים מתי יתחילו להתענות. וכו ב׳ סעיפים:

א [א]התינוקות (א) מותרים בכל אלו (ב) חוץ מ[ב]נעילת הסנדל שאין חוששין כל כך אם לא ינעלו. סגה ומותר (ג) לומר לעובד כוכבים (ד) לרחצן ולסוכן לבל להאכילם אפילו בידים שרי (טור):

ב [ב]קטן (ה) (הבריא) בן ט׳ שנים שלימות ובן י׳ שנים שלימות (ה) מחנכין אותו לשעות [ג]כיצד הי׳ רגיל לאכול בב׳ שעות ביום מאכילין אותו בג׳ היה רגיל לאכול בג׳ מאכילין אותו בד׳ לפי כח הבן מוסיפין לענות אותו בשעות (ו) (והי״ס לקמנה הבריאים) (טור) (ז) [ד]בן י״א בין זכר בין נקבה מתענין ומשלימין מד״ם כדי לחנכן במצות. סגה (ח) וי״ל (ב) שא״ל להשלים מדרבנן כלל (ר״ן וא״ז והגמי״י בשם ס״ג ורוקח ורא״ם) (ט) ויש לסמוך עלייהו * בנער שהוא כחוש ואינו חזק להתענות (תה״ד סימן קכ״ח) * וכל מקום שמחנכין אותו באכילה כן (י) מחנכין אותו ברחילה וסיכה (טור) [ה]בת י״ב ויום אחד ובן י״ג ויום אחד שהביאו שתי שערות הרי הם כגדולים לכל מצות ומשלימים מן התורה אבל אם לא הביאו שתי שערות עדיין קטנים הם ואינן משלימין (יא) אלא מד״ם. סגה (יב) ואפי׳ הוא רך וכחוש צריך להשלים (יג) דחייסינן שמא נשרו השערות (תה״ד סי׳ קכ״ט) [ו]קטן שהוא

באר היטב

(א) לרחצן. וכזמן הזה אין נוהגין לרחצן ולסוכן כלל. לבוש עסי׳ שלא ס״ט: (ב) שא״ל. אבל היום שעות צריך. ע״ז. ואין מדקדקין בזמן הזה להתענות תיוקי בשנת י״ב משום דהכל עומדים והוי כחולים ועוד דסתמא אשיבי חולים. כ״מ:

משנה ברורה

(א) מותרים בכל אלו. כרחילה וסיכה והאכילה ושתיה שלא נזרו על הקטנים. ומותר לגדול להאכילו ולהשקותו ולסוכו ולרחצו (א) ודוקא רחילה בצונן אבל לא ירחצנו בחמין כל גופו אפילו הותמו מבע״י שהרחילה בחמין איננה אסורה משום מצות עינוי בלבד שהרי גם בכל שבתות השנה אסור לרחוץ בחמין: (ב) חוץ מנעילת הסנדל שאין חוששין המנהג בזמנם] ואם הקטן גומל מעצמו אם צריך למחות כידו נתבאר בסימן שמ״ג: (ג) לומר לעכו״ם לרחצן וכו׳. ר״ל אפילו בחמין שהותמו (ג) כו כיוס דסתם תינוק הוא כחולה אבל חמין אבל אסור לומר לעכו״ם שיחמם אותן (ד) וכתבו האחרונים דעכשיו שאין נוהגין לרחוץ ולסוך את הקטן בכל יום ואין מניעת הרחילה והסיכה נחשבת לו לעינוי כלל אין לרחצו ולסוכו ביוה״כ (ה) אפילו ע״י עכו״ם: (ד) הבריא בן ט׳ שנים שלימות. היינו שנשלם הט׳ שנים קודם יוה״כ ומ״ש וכן עשר וכו׳ פי׳ (ו) בכחוש מכן עשר ומעלה: (ה) מחנכין. היינו שאין מניחין לו לאכול כפי הרגלו בחול וכדומייס. ומצות חינוך לא שייך אלא בחב ולא באחר (ז) ולכמה פוסקים גם בחס ליבא חיובא דחינוך (חס לא לחלוה בעלמא) (ח) מיהו יש פוסקים שכתבו דאיכא חיוב חינוך גם בחס (ט) וכתב המ״א דלספות לו אוכל כידים אסור לבו״ש אף לאחריני כמו שאר דבר איסור שאסור להאכילו לבו״ע: (ו) וה״ה לקטנה הבריאה. ר״ל דאף דלענין חיובא דאורייתא בבת הוא שנה אחת מקודם כדלקמיה אפ״ה לענין חינוך שעות וכן לענין השלמה לא רצו חכמים להחמיר שיהיה בחשה ג״כ שנה יותר מבחים אלא השוו מידותיהם ואמרו דלבריאה חינוך שעות הוא מט׳ שנים ומעלה ולכחושה מעשרה שנים ומעלה: (ז) כן י״א כן זכר כן נקבה וכו׳. והכא לא זכר התנאי שיהיו בריאים דלענין השלמה אין לחלק בזה אם לא שהנער הוא חולה ויכול לבוא לידי סכנה: (ח) וי״א שאין צריכין להשלים וכו׳. אבל חינוך לשעות צריך כין בנער בריא ובין בנער בריא (י) וכפי השיעור שזכר בריש הסעיף: (ט) ויש לסמוך עלייהו בנער שהוא כחוש וכו׳. אבל בנער בריא אין לסמוך להקל ומה שאין מדקדקין בזה״ז להתענות שום חינוך בשנת י״ב משום דבזה״ז ירדה חולשה לעולם ומן הסתם כל קטן היום נחשב כבריא לזה (יא) אא״כ ידוע שהוא בריא וחזק לסבול. ומדברי הא״ר משמע דאפילו בשנת י״ג אין נוהגין להתענות כל זמן שלא השלים שנת י״ג: (י) מחנכין אותו ברחילה וסיכה. היינו שלא לרחוץ ולסוך כלל דלא שייך בזה חינוך לשעות [מע״א]: (יא) אלא מד״ם. והא דלא חייסינן שהבית שתי שערות בזמנו ונשרו כיון שבא לכלל שנים ויש בזה חשש דאורייתא (יב) תירצו הפוסקים דמיירי שנשלם י״ג שנים שלו ביה״כ גופא ובדקו אותו כולו יומא ולא הבית סימנים: (יב) ואפילו הוא רך וכחוש. ר״ל דאף שהקיל הרמ״א לעיל בנער שהוא כחוש היינו לענין השלמה שהיו תקנתא דרבנן משא״כ הכא (יג) דאיכא חשש דאורייתא דשמא הבית שתי שערות ונשרו. ולא קאי אדברי המחבר אלא מלתא באנפי נפשיה היא דהוא מיירי שנשלם הי״ג שנה קודם יוה״כ או אפילו ביוה״כ אלא שלא בדקוהו כולו יומא וחייסינן שמא נשרו קודם הבדיקה: (יג) דחייסינן שמא נשרו. ודוקא ביוה״כ דהוא

שער הציון

(א) מ״א ומאחר מדברי ובנדאה מהגר״א שהסכים ג״כ לזה: (ב) גמרא: (ג) הגהת מיימוני בשם רביו יחודא וכן הוא בטור: (ד) מ״א בשם פלטש הש״ל: (ה) לבוש: (ו) פוסקים: (ז) עיין מ״א בשם תוספות ועיין בתקרי לב סימן ע׳ שהבית עוד כמה פוסקים שסוכרין בן: (ח) עיין תקרי לב שהבית בשם הרבב״ח ומליבי דיוחא ועיין עוד שם שהאריך להביא פמוכין גם לשיטה זו: (ט) והפתיקו הא״ר וש״ל ועיין בתקרי לב בסימן ק״ח שפלפל בענין זה ולענ״ד לין דברי הא״ל מוכרחין דלא שייך לומר כן אלא באיסור גמור כין דאורייתא וכין דרבנן בגון ב״ל ו״ל דמדרבנן בכ״מ צריך להתענות ולהשלים ולא כן בכל שאין בזה איסור כלל לקטן ולדרבנן פלא מתוייב להאכילו לאחר ג׳ שעות בכ״מ ומוכח דאין שייך בל אכילתו שם איסור רק הוא מצוה של אביו לחנכו במצות ובמקום שאין מצות חינוך בגון באחרים אפשר דגם בספיר ליה ליבא איסורא ויבן מלתא. בפין סברא זו בריבינו מנחם לחלק בין חינוך דהשלמה שהוא בלא באיסור לחינוך דשעות שאינה ב״ל אלא מטה בעלמא על הלב עי״ש ולאורך: (י) דאף לדפי הדפוס שבים דנקט להלכה כדעת ר״י ישתנה הדין גם לענין חינוך לא כיאר זה הרב לפי שלא אפשר כדעה זו רק לענין השלמה [סגר״א ושארי אחרונים] ועיין ע״ז: (יא) עיין בכה״ל: (יב) עיין כ״י: (יג) הגר״א וש״ל:

א בריתא יומא פ״ח ב מסנה שם פ״ג וכדמוקי לה רב חסדא ורב נחמן ג בריתא שם ד רב אומא ורב נחמן שם ה רבי יוחנן שם הרי״ף ורמב״ם בפ״ב שם ו רמב״ם שם והכל כו

ח) מנעילת (ש״ע)

פחות מכן תשע (יד) אין מעגין אותו ביו"כ כדי שלא יבא לידי סכנה. הגה אפילו אם רולה להחמיר על עלמו מוחין בידו (כל בו): ל

תריז דין עוברה ומניקה ויולדת ביה"כ. ובו ד' סעיפים:

א * [א]עוברות ומניקות מתענות ומשלימות ביה"כ: ב [ב]עוברה (א) שהריחה (ב) (וסניס משתניס אע"פ (ג) שלא אמרס לריכה לאי) (ר"י נכ"ו) [ג]לוחשין לה באונה שיה"כ הוא (ג) אם נתקררה דעתה בזכרון זה מוטב ואם לאו (ב) (ד) מאכילין אותה (ה) * עד שתתיישב דעתה: ג [ד]כל אדם שהריח מאכל (ו) ונשתנו פניו מסוכן הוא אם לא יתנו לו ממנו (ז) ומאכילין אותו (ח) ממנו: ד (ט) * [ה]יולדת תוך ג' ימים (ג) (י) לא תתענה כלל מג' עד ז' (יא) אם אמרה לריכה אני מאכילין אותה מכאן ואילך הרי היא (יב) (ל) ככל אדם [ו]ימים אלו (יג) אין מונין אותם מעת לעת כגון

באר היטב

(ג) שלא אמרה. ואם אמרה לריכה אני אע"פ שאין סניה משתנות. וכשאר כל אדם לא אמרה אמ"כ נשתנה פניו מ"מ ע"ם ועש"נ: (ב) מאכילין. פי' שתוחנין כוס ברוסב ונותנין לתוך פיה ואם לא נתייסבה דעתה נותנין לה רוסב ואם לאו עלמו ב"י כ"ח לכוס. ודוקא עוברה שלפעמים מתייסבת דעתה בדבר מועט אבל הולה מאכילין אילו כפי שיאמר הרופא אף פחות פחות מכשיעור כמ"ש בסימן תרי"ח ס"ז: (ג) לא תתענה. אפי' אמרה א"ל מאכילין אותה ואומרין לה אכול כ"ח ועכ' תקנ"ד ס"ו. ומ"מ יש להאכילה פחות מכשיעור מ"מ ועכ' ש"ל ס"ד: (ד) ככל. היינו באמרה לריכה אני מחמת לידה אבל אם אמרס לריכה אני מחמת שמתבכד עלי החולי נותנין. או"ה:

ביאור הלכה

* עוברות ומניקות מתענות ומשלימות. ואם יש להמניקה ילד חולה ומכוכן ואינו רולה לינק כ"א ממנה ואם תתענה סכנה הוא להולד אינה מתענה אפילו ביום"כ [כה"ע בסימן תרי"ח כשם תשובת דבר שמואל]:

* יולדת תוך ג' ימים וכו'. ובספר שדי חמד מביא בשם כמה אחרונים דשמעלת ג"כ דינא ביולדת ע"ש:

משנה ברורה

דהוא ספיקא דאורייתא (יד) אבל שאר תענוגות שאינן אוכל מדרבנן א"ל להתענות אמ"כ אם יש לו שתי שערות: (יד) אין מעגין אותו וכו'. היינו (טו) אפילו לחיוך שעות:

(א) שהריחה. מאכל וידוע שאם אין נותנין לה מה שמתאוה היא וולדה מסוכנים ואין נ"מ (א) בין בתחלת עיבורה ובין בסופה:

(ב) ופניה משתנים אע"פ וכו'. ובאין פניה משתנים אין מאכילין אותה אמ"כ אמרה (ב) לריכה אני לאכול: (ג) אם נתקררה דעתה וכו'. שלפעמים מתייסבת דעתה (ג) אחר שמוכירין לה שיום הזה יום הכפורים הוא שכל העולם מתענין בו: (ד) מאכילין אותה. פי שתוחכין (ד) קיסם ברוסב (ר"ל איזה טיפות) ונותנים לתוך פיה ואם לא נתייסבה דעתה נותנין לה רוסב פחות פחות מכשיעור כפי שיתבאר לקמן בסימן תרי"ח ואם גם בזה לא נתייסבה דעתה נותנין לה מן המאכל עלמו פחות פחות מכשיעור עד שתתייסב דעתה. ודוקא עוברה מדקדקין עמה בכל הנזכר לעיל משום שלפעמים מתייסבת דעתה בדבר מועט (ה) אבל חולה מאכילין אותו כפי שיאמר הרופא וכן כשמאכילין אותו ע"פ עלמו כשאומר לריך אני ג"כ מאכילין אותו עד שיאמר די אך בכל זה מאכילין אותו פחות פחות מכשיעור וכפי שיתבאר לקמן סי' תרי"ח: (ה) עד שתתייסב דעתה. ואינה לריכה אומר (ו) הרופאים לזה: (ו) ונשתנו פניו. ובלא נשתנו פניו (ז) אע"פ שאומר שלבו חלש ולריך לאכול אין מאכילין אותו. [כ"כ מ"א וא"ר וכישועות יעקב מנמגם בזה ועיין בחתם סופר בחלק אה"ע א"כ סי' פ"כ שדעתו דאף שאינו אין מאכילין אותו אחמת שהוא בחזקת בריא מ"מ החולה עלמו היודע מרת נפשו יוכל ליקח לעלמו ולאכול בין כיו"כ בין בשאר איסורין לין שמרגיש בעלמו שיוכל לבא לידי סכנה] : (ז) ומאכילין אותו. ר"ל ג"כ (ח) הקל הקל כמו באשה עוברה וכנ"ל. ודע דמה שהקלנו באשה עוברה וכן בכל אדם שהריח הוא דוקא עד שתתייסב דעתן (ט) אבל אחר שנתייסב דעתן אין להם לאכול שאר היום דלא אמרינן כיון שהיתר מקלת היום באכילה הותר כולו: (ח) ממנו. ואעפ"כ כשמריח ריח מאכל יזהר מאד כל אדם שיסלוט כל הרוק שיבא בפיו ולא יבלע דאז בא לידי סכנה [כדאיתא בכתובות ס"א ע"ב] ח"א: (מ) יולדת וכו'. ואפילו אם לא ילדה עדיין רק אחוז לה חבלי לידה וכפי המבואר לעיל בסימן ש"ל ס"ג דנקראת יולדת לענין לחלל עליה את השבת וה"ה דנקראת גם יולדת לענין זה שלא התענה [מאמר מרדכי]: (י) לא תתענה כלל. אפילו אמרה איני לריכה לאכול (י) מאכילין אותה ואומרין לה אכלי (יא) אכן מ"מ יש להאכילה אז פחות פחות מכשיעור (יב) אבל כלא אמרה איני לריכה מאכילין אותה כדרכה וא"ל לחלל בפחות מכשיעור ויש מחמירין שגם בזה לריך להאכילה פחות פחות מכשיעור: (יא) אם אמרה לריכה אני וכו'. מיירי כשהבדותיה אומרות (יג) שאינה לריכה אז שהרופאים אומרים שא"ל דאז בעינן שתאמר לריכה אני [ומאכילין אותה (יד) פחות פחות מכשיעור] ומהני אמירתה משום דלב יודע מרת נפשו וכדלקמן בסימן תרי"ח אבל בשאין שם מי שיאמר שאינה לריכה (טו) אז אפילו בשתתא שאינה אומרת כלום אז שאומרת שאינה יודעת אם היא לריכה (טז) מאכילין אותה: (יב) ככל אדם. דמשם ואילך הרי היא כשאר חולה שאין בו סכנה דבודאי אין שום סכנה מחמת לידה לאחר ז' ימים ללידתה לפיכך אף אם אמרה לריכה אני לאכול מחמת לער לידה אין מאכילין אותה (יז) אבל אם אמרה לריכה אני לאכול מחמת שמתבכד עלי החולי מאכילין אותה כדרך שמאכילין כל חולה כשאומר לריך אני כמו שיתבאר בסימן תרי"ח ע"ש: (יג) אין מונין אותם מעל"ע. עיין לעיל סימן ש"ל בא"ר סק"י דכמה פוסקים סוברין

שער הציון

(יד) מ"א וש"א: (טו) רבינו מנוח והביה"מ מה שמוכין מיבושלמי פרק שני שביעית ע"ש: (א) אשכול ומלשון רש"י משמע שהולד מתאוה ואפשר דלא שייך אם כ"א אחר מ' יום ועיין בבביבו מנוח וא"ש: (ב) מ"א וש"א ושיינו אחר שלותאין לה ועדיין לא נת דעתה: (ג) ועיין במאירי שכתב שבשתאין לה מפכון פיום מלבשין בדבריהם הבאתה על פעובר אלא שתייסב דעתה תהא בטוחה על עוברה שתהיה ירחה שמים מטיה בו: (ד) גמרא: (ה) מ"א בשם הרא"ש וכ"כ ש"ם: (ו) פוסקים: (ז) אא"כ הוא חולה אלא אפילו לא הריח ריח מאכל. והוא אומר לריך אני מאכילין אותו לריך לאכול מאכילין אותו עד כפי שלריך לו וכדלקמן בסימן תרי"ח: (ח) פוסקים: (ט) רבינו מנוח ופשוט: (י) כ"ח ומ"א: (יא) מ"א וש"א: (יב) הגהות רב"פ וכן נראה לאורות דבגמ"ש אא"כ מסתפק בל דינא דמ"א ומכ"כ יש מחמירין הוא הגר"א בסימן תרי"ח: (יג) דגול מרבבה והגר"א: (יד) הגר"א: (טו) הגר"א וקרבן אהרן: (טז) כפרק מפנין ודגול מרבבה והגר"א: (מו) ומסתברא דגם כשה מאכילין אותה פחות פחות מכשיעור: (יז) מ"א בשם אא"ש וש"א: וכשת

ב כ **גרסינן** בשלהי יומא (פח.) תנא דבי רבי ישמעאל הרואה קרי ביוה"כ ידאג כל השנה כולה, ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העולם הבא. וזה לשון הטור: ידאג וכו' שמראים לו שלא קבלו תעניתו והשביעוהו במה שבידו להשביעו, כעבד שמוזג כוס לרבו ושופך לו הקיתון על פניו, ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העוה"ב, שבוודאי יש לו זכיות שהגינו עליו. עכ"ל[נז]. וכתבו רש"י (ד"ה פני) ותוספות (ד"ה מפיס) וסימן לדבר 'יראה זרע יאריך ימים' (משלי ג ב) וכן כתב הטור. [ושמעתי על מי מ"ש בשבת קה: 'כל ימי הזקנים אשר המריכו ימים' וגו' (שופטים ב ז) ימים המריכו שנים לא המריכו ופרץ אלא מעתה 'למען ירבו ימיכם' (דברים יא כא) ומתרץ ברכה שאמי ע"ש, וחכו דאם לא יעלה לו שנה ילמה זרע יאריך ימים ולא שנים ואם עלתה לו שנה הוי ברכה ויאריך ימים ושנים]:

תרטז הקטנים כיצד נוהגים בהם וכו' ז' סעיפים:

א **א התינוקות** מותרים באכילה ושתייה וכן ברחיצה וסיכה כשצריכים לזה, חוץ מבנעילת הסנדל שראוי לחנכן, מפני שאין חוששין לזה כל כך, שהרבה פעמים גם בלא יום הכיפורים אין נועלין סנדל ולמה לא יחונכו בזה ביום הקדוש הזה. אבל אכילה ושתיה מוכרחים לזה, ורחיצה וסיכה תלוי כפי ההרגל שלהם, ואצלינו אין התינוקות מורגלים בזה ולכן נראה שראוי לחנכם בזה ג"כ, וזמן החינוך יתבאר בסעיף ד':

ב **האכילה** והשתייה יכול הגדול להאכילם ולהשקותם, ולא גזרינן שיבא לאכול בעצמו כמו בחמץ בפסח ונזיר ביין, דלא דמי, דבשם כל המאכלים אוכל ולכן חיישינן שיאכל גם זה, משא"כ ביום הכיפורים, ולבד שאימת הדין עליו. ויש מי שרוצה להחמיר בזה ואינו עיקר [עיין ב"י]. אך אם התינוק והתינוקות אין צריכים לשיאכילום, מכינים להם המאכלים ויאכלו בעצמם, ולא מפני האיסור אלא מפני הטורח ולמה יעשה בעצמו דבר שא"צ לזה:

ג **אבל** הרחיצה והסיכה לא יעשה הישראל בעצמו להתינוק, שהרי בעת שרוחץ וסך את התינוק נהנה גם בעצמו קצת, ולכן יאמר לאינו יהודי שירחץ ויסוך את התינוק. ויש מי שאומר דגם הישראל בעצמו מותר לרוחצן ולסוכן [נ"מ], דאין זה מקרי הנאה. ויש מי שמחלק בין חמין לצונן[נח], דבצונן דהאיסור אינו אלא משום עינוי וכיון שהותרה לתינוקות רשאי לעשות בעצמו, אבל בחמין דגם בשבת אסור לא יעשה בעצמו רק ע"י אינו יהודי [מג"מ סק"מ]. אמנם בגמרא [עח:] מבואר דגם בחמין מותר ע"ש [אליה רבה (סק"מ)]. ויש הפרש בין שבת ליו"ט [שם]. אמנם לדינא עתה אין נפקא מינה, דאין התינוקות שלנו מורגלין ברחיצה וסיכה, ואסור [לבוש (סי"מ) ומג"מ (שם)]:

ד **ואע"פ** שמאכילין את התינוקות מ"מ מחנכין אותן לשעות, כגון אם היה רגיל לאכול בשתי שעות ביום מאכילין אותו בג', היה רגיל לאכול בג' מאכילין אותו ברביעית, לפי שאין באיחור שעה שום חשש לבריאותו שהרי לפעמים גם בלא"ה נמשך כשעה יותר, ולפי כחותיו של התינוק מוסיפין לענות אותו בשעות, וגם בנקבה כן הוא. והחינוך הוא מבן ט' ומעלה ולא קודם, דלא שייך חינוך בקטן גמור:

ה **וזה** לשון הטור: תינוק הבריא מחנכין אותו לשעות בשנת י' וי"א, ובשנת י"ב וי"ג משלים מדרבנן, ובשנת י"ד משלים מן התורה. והחולה [כלומר] שאינו חזק לסבול התענית, מחנכין אותו לשעות בשנת י"א וי"ב, ובשנת י"ג משלים מדרבנן ובשנת י"ד משלים מן התורה. והתינוקות שממהרת ליחשב גדולה קודם התינוק שנה אחת, הבריאה מחנכין אותה

פסקי משנה ברורה

[נז] במשנ"ב (סק"ג): עיין באחרונים דהוא דוקא כשלא היה מחמת רוב אכילה ושתיה או מחמת הרהור וכדומה, אבל כשיודע שבא מחמת וכו'. [נח] וכ"ה במשנ"ב (סק"ל).

לשעות בשנת ט' וי', ובשנת י"א וי"ב משלמת מדרבנן ובשנת י"ג משלמת מדאורייתא. והחולה מחנכין אותה לשעות בשנת י' וי"א ומשלמת מדרבנן בשנת י"ב ומדאורייתא בשנת י"ג. וכדרך שמחנכין אותם באכילה כן מחנכין אותם ברחיצה וסיכה[נט]. עכ"ל:

ו **אבל** הרמב"ם סוף פרק ב' (הל' י - יא) כתב קטן בן תשע ובן עשר מחנכין אותו לשעות[ס] וכו', בן י"א שנה בין זכר בין נקבה מתענה ומשלים[סא] מדברי סופרים כדי לחנכו במצות, בת י"ב שנה ויום אחד ובן י"ג שנה ויום אחד שהביאו שתי שערות הרי הן כגדולים לכל המצות ומשלימין מן התורה, אבל אם לא הביאו שתי שערות עדיין קטנים הם ואינן משלימין אלא מדברי סופרים. קטן שהוא פחות מבן ט' אין מענין אותו ביוה"כ כדי שלא יבא לידי סכנה. עכ"ל. ואפילו אם רוצה להחמיר על עצמו אין מניחין לו, דפחות מבן ט' יכול להסתכן. ומחלוקתם תלוי בסוגית הש"ס:

ז **ויש** מרבותינו שסוברים דמדרבנן ליכא השלמה כלל, דפסקו כרבי יוחנן בגמרא [שם.] שאומר כן ע"ש, וכן הוא מנהג העולם. ורבינו הרמ"א כתב דיש לסמוך עלייהו בנער שהוא כחוש ואינו חזק להתענות[סב]. עכ"ל. ועכשיו על פי רוב התינוקות לומדים והם כחושים וחלושים [נ"מ ומג"מ סק"נ], אבל החינוך לשעות אנו נוהגין גם בזמן הזה דבזה אין חולק[סג]. ודע דבן י"ג ויום אחד ובת י"ב ויום אחד אם לא ידענו אם הביאו שתי שערות מחוייבין להתענות מן התורה, דכל שבא לכלל שנים חזקה שהביא סימנים, ואפילו אין אנו רואין עתה הסימנים חיישינן שמא נשרו, דספיקא דאורייתא לחומרא, ואפילו הוא רך וכחוש, ואפילו נעשה בן י"ג ביום הכיפורים, אלא א"כ ידענו בבירור שלא הביא עדיין שערות. ואם הוא גדול וודאי אלא שאומרים שלא יסבול התענית ויחלה, ישאלו ברופאים ודינו ככל החולים שיתבארו בסימן תרי"ח, ואין חילוק בזה בין בן לבת:

תריז דין יולדת ביוה"כ ועוברות ומניקות וכו' ה' סעיפים:

א **א עוברות** ומניקות מתענות ומשלימות ביום הכיפורים כשארי בני אדם, ואפילו בט' באב הדין כן כמ"ש בסימן תקנ"ד (פ"ז), משום דאין בהן שום סכנה כשיתענו, אלא א"כ הן חולות בלא"ה ודינן ככל החולות שיתבאר בסימן הבא. האמנם עוברה שהריחה ריח מאכל, דהעובר מריח והיא מתאווה לזה, ואם אינה אוכלת שניהן מסוכנים [רש"י פב. (ד"ה עוברים)]. ומניין ידענו שהוא כן, כגון שנשתנית פניה אע"ג שלא אמרה צריכה אני או שאמרה צריכה אני אע"פ שלא נשתנית פניה [מג"מ סק"מ], ושאר כל אדם בריא כשאומר צריך אני אם לא נשתנו פניו א"א להאמינו בלא רופא[סד] [שם], וגם ברור הוא שכשמגיע למדריגה כזו ישתנו פניו, אך המעוברת נאמנת גם בלא השתנות הפנים מפני שזה מצוי במעוברת:

פסקי משנה ברורה

[נט] במשנ"ב (סק"ו) מחנכין ברחיצה וסיכה: היינו שלא לרחוץ ולסוך כלל, דלא שייך בזה חינוך לשעות. [ס] במשנ"ב (סק"ז): לענין חינוך שעות ולענין השלמה לא רצו חכמים להחמיר שיהיה באשה שנה יותר מבאיש, אלא השוו מידותיהם דלבריאה חינוך שעות הוא מט' שנים ומעלה ולכחושה מי' ומעלה. [סא] במשנ"ב (סק"ח): והכא לא זכר התנאי שיהיו בריאים, דלענין השלמה אין לחלק בזה וכו'. [סב] במשנ"ב (סק"ט): אבל בנער בריא אין לסמוך להקל. ומה שאין מדקדקין בזה"ז להתענות שום תינוק בשנת י"ב, משום דבזה"ז ירדה חולשה לעולם וכל קטן אינו נחשב כבריא, אא"כ ידוע שהוא בריא וחזק לסבול. ועיין בביה"ל (ד"ה נמצר). [סג] במשנ"ב (סק"מ) וי"א שאין להשלים: אבל חינוך לשעות צריך בין בנער כחוש ובין בנער בריא וכו'.

[סד] במשנ"ב (סק"ט): כ"כ מג"א וא"ר, ובישועות יעקב מגמגם בזה. ועיין בחת"ס שדעתו דאף שאנו אין מאכילין וכו' מ"מ החולה עצמו הידע מרת נפשו יוכל ליקח לעצמו ולאכול וכו'.

לאחר שכבר יצא, והטעם) כדי לחנכו בתק״ש, ומותר לו לתקוע כל היום[סח], ועיי״ש בפמ״ג דאף אחר שאינו אביו מותר דמחנך להקטן.

וע׳ בתפא״י (ר״ה פ״ג מ״ח אות מ״ב) שלא מהני שיתקע עבור הקטן אשה או קטן אחר הפטורים מתק״ש, ולא כ׳ טעם לדבר, ואולי הטעם דבעינן שיהא שם תקיעה עלה, עוי״ל שיש לחוש שיתחנך גם בגדלותו לשמוע תק״ש מאשה או מקטן, עוי״ל לפמש״כ בפ״א אות מ״ג משו״ת משיב דבר והגרצ״ה מלובלין שענין חינוך שהקטן יקיים מצוה קיומיות בקיימו המצוה, ועשו״ת חקרי לב (סוס״י מ״ה) שמביא מהפר״ח בס׳ מים חיים (בליקוטים) שקטן אינו מוציא קטן אחר בכל המצות, אבל הוא חולק ששפיר מוציא דשקולים הם (ולהנ״ל יש להבין ד׳ הפר״ח).

וע׳ ערוה״ש (סי׳ תקפ״ז סק״ט) דקטנים שהגיעו לחינוך מצוה להביאם

כנפי יונה

ל״ק כאן בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך, לפירש״י שם דבקטן שהגיע לחינוך מתעסקין עמהן עד שילמדו, ובתוס׳ שם הוקשו על פירש״י דבהגיע לחינוך למה מתעסקין עמו הלא אין מצות היום בשופר, על כן פירשו להיפך דבהגיעו לחינוך לכתחלה לא אמרינן לו תקעו כיון דאיכא איסורא דרבנן, אבל אין מעכבין בהן אם תוקעין בשבת (אף אביו) כיון דאם לא הי׳ שבת היום הי׳ מצות היום בשופר ע״כ אין צריכין להפרישין, ואילו בקטן שלא הגיע לחינוך מתעסקין עמו פי׳ שמותר להתעסק עמו לכתחלה שיתקע בשבת [ואף שאסור לספות בידים לקטן אף איסור דרבנן מ״מ בזה כיון שאם לא הי׳ שבת הי׳ מצוה לתקוע ע״כ לא דמי לשאר איסורים עיי״ש בתוס׳], (ועיי״ש במלוא הרועים בביאור מחלוקת רש״י ותוס׳), וכ״ד הרא״ש, וכן פסק הטור (סוס״י תקפ״ח) ועיי״ש בב״י משם הר״ן דהנ״ל בשבת שחל בו ר״ה, ודעת הרמב״ם (פ״ב מהל׳ שופר ה״ז) ג״כ דבקטן שהגיע לחינוך מעכבין אותו מלתקוע בשבת (אבל ביו״ט מתעסקין עמו שיתקע ואף אם קטן לא הגיע לחינוך), ודעת הראב״ד בהשגות שם כפרש״י דבקטן שהגיע לחינוך אף בשבת מתעסקין עמו (אבל בלא הגיע לחינוך אין תוקעין ולא מתעסקין עמו שיתקע בשבת, אבל ביו״ט הן עצמן תוקעין), והרשב״א והר״ן הוכיחו מזה ממה דמתעסקין עמהן אף בהגיעו לחינוך שאיסור דרבנן מותר לספות בידים לקטן אף בשהגיעו לגיל החינוך, [וע״ע בב״י שם מחלוקת הראשונים אי דין הנ״ל נאמר אף בזה״ז שאין תוקעין בשבת שחל בו ר״ה].

סח) ועיי״ש במג״א משם הרא״ם דאף דבעלמא אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך הכא (שהגדול אומר לו לתקוע) שאני שהגדול זוכה לעצמו במה שמחנך להקטן, וע׳ בשו״ע הרב שהיינו בין בקטן שהגיע לחינוך בין שלא הגיע לחינוך שמצוה על הגדולים ללמוד את הקטנים ולחנכם במצות.

לביהכ״נ לתק״ש (ויזהירם שלא יבלבלו את הציבור, אבל קודם גיל החינוך לא יביא לביהכ״נ).

וע׳ פסקי תוס׳ (שם אות ח׳) דיוצא מדבריו דחיוב חינוך מתחיל משיודע הקטן לתקוע כסדר שתיקנו חכמים (עייש״ה בתוס׳ דף ג׳ ריש ע״א ודו״ק), וראיתי מי שכ׳ דזמן חיוב חינוך לתק״ש הוא משהקטן יודע למי תוקעין, ואין נראה כן דלא מצינו כן אצל שום מצוה התלוי במעשה דניבעיא שידע למי עושין המצוה (ורק בברכה וקידוש שהן באמירה מצינו כן).

ע׳ בדברינו בהג״ה אי חייב לחנך בניו הקטנים באמירת סליחות[סט].

* * *

סימן י״ט

ל בתענית יום כיפור מבואר בגמ׳ (וכפי הנפסק בשו״ע סי׳ תרט״ז) דקטן וקטנה הבריאים שהם בני ט׳ שנים (ובכחושים כשהם עשר שנים) מחוייב לחנכם להתענות ביוכ״פ תענית לשעות (דהיינו שיתענו כל הלילה ובבוקר לא יאכלו רק אחר שעה א׳ משעה שרגילין לאכול במשך השנה. הליכות עולם, וע׳ ברמב״ם בפהמ״ש יומא דף פ״ב שלא יאכיל אותם עד שיצערם הרעב)[ע], ומשהגיע הקטן או הקטנה (הבריאים) לגיל י״א מצוה

כנפי יונה

סט) צ״ע לפמש״כ בפ״א (סי׳ ד׳ ובהערה אות כ״ב) שמנהג שנתקבל בכל תפוצות ישראל יש לחנך הקטנים בכך אז מהו אי מחוייב לחנך הקטנים באמירת סליחות בימי אלול ועשי״ת שהמנהג פשוט בכל תפוצות ישראל לאומרן, ומ״מ אולי לפמש״כ שם (סי׳ ה׳ הערה אות כ״ח) שאין לצער קטנים ולעוררם משינתם כדי לחנכם ע״כ מאחר שעיקר מנהג אמירת סליחות הוא לאומרה באשמורת הבוקר בסוף הלילה אי״צ לעוררם משינתם בזמן ההוא, ואף שאין זמן הנ״ל לעיכובא ואם לא אמרם אז יכול לאמרם בכל היום (וכמוש״כ במק״א), מ״מ מאחר שעיקר הזמן הוא לאומרה באשמורת הבוקר אין להתחיל לחנך קטן לאמרו באור היום שאין זה זמן מצותו הלכתחלה, וכמוש״כ בפתיחה שצריך לחנך הקטן עם כל הפרטים, ועוד דלמא אתי למיסרך שגם כשיגדיל יאמרנו לאחר כהאיר היום, גם יש לדמותו למחלוקת רש״י ור״ת בנוגע לחנך בניו לקרות קר״ש שדעת ר״ת שאי״צ לחנך בנו ע״ז כיון שאינו מצוי אצל אביו בשחר, כש״כ בזה שהוא באשמורת.

ע) וע׳ בפ״א הערה אות י״ד (ד״ה וראיתי) דבר נחמד משם רבינו מנוח

לחנכם להשלים התענית, ובתינוק חולה או חלוש קיי״ל דאי״צ להשלים התענית כלל (שבכה״ג סומכין על הסוברים דבכלל אין חיוב חינוך להשלמה), ועמג״א מהב״ח דהאידנא נוהגין שלעולם אין הקטנים משלימים התענית דסתמא חשיבי ככחושים וחולים דירדה חולשה לעולם (ועוד שלומדים תורה והתורה מתשת כח האדם), והנה הב״ח בפנים לא הקיל אלא בתינוק בן י״א, מוכח דאילו בן י״ב אף החלוש מחוייב להתענות, וכ״ה בהלכות ומנהגי מהר״ש (אות רי״ב) שקטן חלש מתענה מי״ב שנים ולמעלה, אבל מד׳ הא״ר יוצא להקל אף בבן י״ב, והו״ד במחצהש״ק ובמ״ב, וכן הנוב״י בדגול מרבבה לאחר שמביא שיטת הב״ח דבשנת הי״ג צריך להתענות, כ׳ דבתינוק כחוש סמכינן על הפוסקים דליכא השלמה מדרבנן כלל, ובמחזור דברי יואל (יוכ״פ) מביא מרבינו מסאטמאר זצוק״ל שהורה להחמיר שיתענו הקטנים בני י״ב, ד״א בס׳ עץ חיים (להאריז״ל) איתא שמדברי סופרים קטנים בני י״ב שנים ויום א׳ חייבים להתענות משמע דבפחותים מזה אף הבריאים אי״צ להתענות, ובס׳ המנהגים כ׳ שבן י״ב ובת י״א משלימים מדרבנן והחלושים ימתינו עוד שנה (דהיינו לכשיגיעו לגיל המצות).

ומבואר ברמב״ם שפחות מבן ט׳ אין מענים אותם כדי שלא יבואו לידי סכנה [ודלא כמשמעות רש״י ור״ן (יומא דף פ״ב) שרשאין להקדים חינוכם לכל הנ״ל, ושמש״א שאין מענים התינוקות הכוונה שאין חיוב], וע׳ בב״י משם הכלבו דקודם היותם בני ט׳ אסור לחנכם אף לתענית שעות, וכ״ה ברבינו מנוח דראוי למחות ולהזהיר ע״ז שלא למנוע ממנו מאכל או משקה אף שעה אחת והמענה אותן הרי הוא בכלל שופכי דמים וכו׳ עכ״ל (מובא בקיצור במ״ב ובשעה״צ), וכיו״ב כ׳ בהלכות ומנהגי מהר״ש (אות רי״ב) שמקודם זה לא יתענו כלל לפי שמחלישן[עב].

כנפי יונה

בזה,ועשו״ת מהר״ם חלאווה (סי׳ קמ״א) הטעם דשתה גיל חיוב חינוך לתענית שעות ביוכ״פ מגיל חיוב חינוך דשאר המצות משום שדב״ז תלוי בחחק הגוף ובבריאתו, ועמש״כ בפ״א הערה כ״ח אי מותר למנוע שינה מקטן כדי לחנכו במצות.

עב) והנה יש אנשים המתנעים אכילה מהקטנים עכ״פ בליל יוכ״פ, אף מקטנים הפחותים מגיל הזה, והראוני שבאלף המגן (סוס״י תרט״ז) קרא תגר ע״ז דבהדיא מבואר בשו״ע דקטנים מזה אין מענין אותן, ואולי יש לישב המנהג דמ״מ מותר לומר להם בעיוכ״פ שישתדלו לאכול הרבה בסעודה מפסקת משום שבלילה לא יהיו רשאין לאכול,

עוד יוצא מד׳ הכלבו (המובא ג״כ ברמ״א) שאף אם הקטן בעצמו רוצה להחמיר על עצמו מוחין בידו, מיהו בחקרי לב (סי׳ ק״ט) כ׳ שאין למחות בקטנים הרוצים להקדים להתענות לשעות ורק אם רוצים להשלים התענית קודם שנת החינוך לשעות הוא שמוחין בידו (ולאחר שהגיעו לגיל חינוך לשעות אין מוחין בידם אף אם רוצים להשלים), וכ׳ שכן מנהג העולם להקדים תענית לשעות, ובא״א (בוטשאטש) כ׳ יותר שהמנהג לענותם אף קודם זמן החיוב.

ומבואר בגמ׳ דבשאר העינויים מותרין התינוקת בכולם חוץ מנעילת הסנדל עג) ומבואר בשו״ע דהיינו דמותר לרחוץ ולסוך קטן ביוכ״פ (ול״ח ספי איסור בידים) דהוי רביתייהו דקטן, וכדעת הר״ן דזה מותר עד שיהי׳ גדולים ואי״צ לחנכם על כך אף לאחר היותן י״א שנים, אבל דעת הטור והביאו להלכה הרמ״א דמזמן שמחנכין אותו לתענית שעות צריכין לחנכן גם שלא לרחוץ ושלא לסוך [ומלשון שו״ע הרב משמע דבהגיע לחינוך תענית שעות אזי גם לאיסור רחיצה מחנכין אותו רק לשעות, אבל המ״ב מביא ממט״א דלרחיצה וסיכה מחנכין אותו שלא לרחוץ ולסוך כלל של״ש ענין שעות לרחיצה], ואף קודם שהגיע לשנת החינוך שכתבנו שלכו״ע

כנפי יונה

וכיון שיאכלו די צורכן בסעודה המפסקת שוב אין זה עינוי מה שהזהירן שבלילה לא יהי׳ רשאין לאכול, בפרט לפי שיטת המ״ב המובא בדברינו לעיל בענין קידוש דמש״כ הפוסקים דמותר להאכיל לקטנים לפני קידוש זה דוקא בבוקר לא בליל שבת שממילא כבר אכלו די צרכן במשך היום, ממילא ה״ה לענינינו י״ל שכל קפידת חז״ל הוא דוקא ביום לא בלילה, מיהו אם הקטן מבקש ואמר שהוא תאב לאכול אסור למנוע ממנו אכילה.

עג) ובנעילת הסנדל דאסורין ע׳ במאירי (יומא שם) דהיינו אף בקטנים שלא הגיעו לחינוך, וכ״ה בשו״ע הרב, (אבל יש מחירין בלא הגיעו לחינוך משום שאז הוא עינוי להקטן), וטעם האיסור משום דזה לאו רביתייהו, וי״א משום שיאמרו בני״א שגדול הלבישן, והלא אסור לספות איסור לקטן בידים, ובעיקר הדבר שאסורין בנעילת סנדל משום דלא רביתייהו או משום, ועשו״ת זרע אמת (ח״ב לקוטי או״ח דף צ׳) שבזה״ז שירדה חולשה לעולם ויש לקטנים צורך בלבשית מנעלים אי״צ לחנכם למתעם מכך, ואף מותר להלבישם להם עיי״ב, מיהו בזמנינו יש להשיג מנעלים של לבדים שאין לבישתו מחליש את הקטן (אדרבה גם במשך כל השנה לובשים אותו) ואף דלגדול ידועים דעת הפנים מאירים ודעימי׳ שאוסר ללובשם (כל שאינו מרגיש בו קושי הארץ) מ״מ לענין קטנים יש להקל.

מותר להרחיצם ולסוכם מ״מ כ׳ המג״א משם הלבוש דעכשיו שאין המנהג לרחוץ בכל יום את הקטן ואין מניעת הרחיצה נחשבת לו לעינוי אין לרחצו ולסוכו ביוכ״פ, (ואף שהאידנא מקפידין לרחוץ את הקטנים הנולדים בכל יום ויום אעפ״כ אין מקילים לרחצם ביוכ״פ).

בנוגע גדול להאכיל בידים לקטן ביוכ״פ יותר מכדי חיותו ע׳ בדברינו לקמן סופ״ד שהמנחת חינוך אוסר אבל רבו המתירין.

לפמש״כ בשו״ת כ״ם (או״ח קי״ב) דגם חולה שאינו מתענה ביוכ״פ מצוה לאכול בעיוכ״פ (מלבד אשה) ממילא ד״ש לחנך בנו במצות אכילה בעיוכ״פ אף כשעדיין אין מתענים.

כ׳ בקיצור שו״ע (קל״ב סט״ז) שבערב יוכ״פ לעת ערב קודם שנכנסין לביהכ״נ יברך האב והאם את בניהם (שאז כבר חל קדושת היום ושערי רחמים נפתחו) ומתפללים בבכי׳ וברמעות שתקובל תפלתם ושיהא לבם נכון ביראת ה׳, וגם הבנים והבנות מתעוררים שילכו בדרך טובים וארחות צדיקים ישמורו עכ״ל.

* * *

סימן כ׳

סוכה, מבואר בשו״ע (סי׳ תר״מ ס״ב) דקטן שאין צריך לאמו (שכשניעור משינתו אינו קורא אמא אמא) שהוא כבן ה׳ כבן ו׳ חייב בסוכה מד״ס כדי לחנכו במצות, [ובמ״ב (סק״ד) מביא מכמה אחרונים דבאיתי׳ לאבוי׳ בעיר אז בן ה׳ כבר הוא בכלל אי״צ לאמו וחייב בסוכה, ועשו״ת כוונת הלב סי׳ כ״ה], ואם אביו (או אמו להמחייבים גם האם בחינוך) רואהו אוכל חוץ לסוכה חייב להפרישו, [ונראה דאי״צ לחנך בניו במה דמבואר בשו״ע (סי׳ תרל״ט ס״ב) דהמחמיר על עצמו אף שלא לשתות מים חוץ לסוכה הרי״ז משובח, (אף את״ל ד״ש לחנך בניו בהידור מצוה עמש״כ בפ״א סי׳ ד׳)]עד).

כנפי יונה

עד) ועשו״ת חקרי לב (או״ח עס׳ קכז) שמספק״ל בקטן שאין לו אם אי חייב בסוכה אף קודם לגיל הנ״ל (בן ו׳ שנים), ד״א בשו״ת התעוררות תשובה (ח״א סי׳ מ״ט) מספק״ל בקטן שעשה סוכה לעצמו אי הוקצה למצותה ליאסר הסוכה ונרי׳, ותלה

וע׳ בפסקי התוס׳ (חגיגה אות ב׳) שהיות שמצות סוכה גם בשינה ע״כ שיערו שיעור זה לחיוב חינוך בסוכה, וכבר כתבנו למעלה בפ״א בהערה אות י״א שעד שאינו מסוגל לישן בסוכה פטור אף מלחנכו לאכול בסוכה, וכ״כ בביכורי יעקב, ומיד שמסוגל לישן בסוכה מחוייב לחנכו לאכול ולישן בסוכה, וכן מפורש בשו״ת תרה״ד (סי׳ צ״ד), והעולם אין מדקדקין בכך לחנך קטנים שהגיעו לשנת חינוך הנ״ל לישן תמיד בסוכה, ולאו שפיר עבדי [ובעוה״ר גם הרבה גדולים מזלזלים בדבר שאין ישנים בסוכה, עבדי והרי מזה עצמו חזינן חומר מצות שינה בסוכה דכל זמן שאין הקטן יכול לישן בסוכה לא חייבוהו חכמים אף לאכול בסוכה ואכ״מ], עוד עולה מהנ״ל דקטן שאין לו אם מיד שהוא ראוי צריך הוא לאכול ולישן בסוכה (דדוקא כשצריך לאמו כיון שאמו פטורה גם הוא פטור עיי״ש בריטב״א ועוד), גם הלום מצאתי בהלכות ומנהגי מהר״ש (אות רס״ה) שקטן בן ו׳ שנים חייב לישן בסוכה משום חינוך, ופשוט שבארצות הקרות שהוא צער לקטן לשבת וכש״כ לישן בסוכה שאי״צ לחנך בניו לא באכילה ולא בשינה בסוכה, וע׳ בכעי״ז בערוה״ש (תרמ״ב).

בנוגע להאכיל בידים קטן חוץ לסוכה (אמו או איש זר) עמש״כ לקמן פ״ד ובהערות שם אות י״ב, ועמש״כ עוד באות י״א אי באיסור עשה שיך איסור ספי׳.

כנפי יונה

לה במחלקת רש״י ותוס׳ אי מצות חינוך על האב או על הבן, אמנם לפמש״כ לעיל בפ״א (סי׳ ה׳ ובהערות ל״א ל״ב שם) דלכו״ע קטן העושה מצוה מקבל שכר עליו כמו אשה העושה מעשהז״ג, י״ל דנחשב הוקצה למצותי׳, וועו״ש בהתעוררות תשובה (סי׳ מ״ח) לענין סוכה שעשתה אשה, אלא שמרש״י (סוכה דף מו ע״ב) ותוס׳ (שם דף מו ע״ב) יוצא שד׳ מינים של קטן אין מוקצין גמורים, שו״ר בס׳ מועדים וזמנים (ח״ד סי׳ רפ״ח) לאחר שמביא יסוד הנ״ל דקטן שעושה מצוה מקיים בזה מצוה, העיר מרש״י הנ״ל, וביאר או דמצוה של קטן אינו מצוה גמורה שתחשב בשבילו הוקצה למצותי׳ כיון שאינו מצוה חיוביות, או משום דמאחר שקטן אין לו מחשבה על כן לא חשוב הוקצה ומיוחדת למצוה (שקטן לאו בר יחוד), והנפק״מ בנוגע אתרוג של אשה דלדרך ראשון ג״כ לא יהי׳ מוקצה (שגם הם אינן מקיימין מצוה גמורה של חיוב שהוא מעשהז״ג), אבל לדרך שני יהי׳ מוקצה כיון שאשה יש לה דעת מעליא.

ובנוגע אי קטן כשר לסכך ע׳ מג״א (סי׳ י״ד סק״ג) שפוסל, וכ״ה בביכו״י (סי׳ תרל״ה סק״ד) ובפמ״ג (תרל״ה משב״ז סק״א) שמצדד לפסול משום של״ח לשם צל, ובשו״ת אבני נזר (סי׳ תע״ה) העלה דכשגדול ציוהו לסכך והי׳ לו מחשבה לשם צל מהני, וע׳ בס׳ ויגד יעקב (כרך ויקרא ע׳ שכ״א

בהשעיר החי, ובכל המחזורים נרשם הפסקה הנוספת באיל לעולה. א"כ ש"מ דתרווייהו מילי דכפרה נינהו ונוכל להוסיף אחרון ביה"כ שחל בשבת[ב].

ולפום ריהטא יפה כתב ושמחתי מאוד בהמצאה זו. אך לא היה צריך להוציא דברי מג"א (סי' רפב סק"ב) מפשוטן, דודאי כוונת משמעותו שאין להוסיף כלל אפילו א'. והטעם שלא ישתנה סימן כפרה דודאי לא היה לפני מג"א אלא דברי הלבוש ומנהגים, דאילו היה לפניו גם מנהג מחזורים שבמדינתנו, היה מביאם לפלוגתא על הלבוש ומנהגים, וכיון שלא הי' לפניו אלא אלו, יפה כתב שאין להוסיף כלל. אבל לפי מחזורים שלנו, א"כ אי איל לעולה ג"כ מעניני כפרה, נוכל להוסיף א' ולסיים השעיר החי. ואי איננו מעניני כפרה ואפ"ה אנו מסיימים שם הפרשה. א"כ ע"כ לא ס"ל כהגדולים שכתב המג"א שצריך לסיים בסימן כפרה ונוכל להוסיף כמה וכמה.

אך עייניתי קצת כי צריך עיון על הלבוש ומנהגים, מ"ט לא סיימו באיל לעולה דמוקדם וסיום דהשעיר לא טוב ויפה הוא, דהרי השעיר הזה כתב רמב"ן (ויקרא טז, ח) עפ"י פרקי דר"א (פר' מו) שהוא הס"ס ובכוכבים מאדים ובכחות השדים הנקראים שעירים ובאומות איש שעיר, והוא מקרבנות חוץ לא יבוא אל הבית ותקנתו ותקנות כל העולם דחייתו לצוק, יע"ש ברמב"ן על התורה ובילקוט (רמז תקע"ה). ודורשי רשומות אמרו שעיר גימטריא ס"ס לילית, ויעיין מ"ש פני יהושע פ"ק דברכות (ה, א) גבי ובני רשף יגביהו עוף[ג]. ואם כן לא טוב לסיים בחיותו דהאי שעיר.

ונ"ל דס"ל להלבוש ומנהגים דבעניני תפלות אין לנו אלא פשטות הדברים ולא נלך אחר פנימיות הענין, רק הכל מה שנראה מפשוט וכדעת אבן עזרא בקהלת (ה, א) בפסוק אלקים בשמים ואתה על הארץ יע"ש. וכיון שכן ס"ל דאיל לעולה אינו מענין כפרה כלל דעולה אינו אלא דורון יעיין בחולין ה' ע"ב. ואע"ג דכתיב ונרצה לו לכפר עליו (ויק' א, ד) כבר כתב רמב"ן שאין לכפר עליו מלשון כפרת עוונות, אלא לשון רצון וקבלת פנים. ויעיין מ"ש הרמב"ן בפ' וישלח בפסוק אכפרה פניו (לב, כא). ואע"ג דאחז"ל (יומא לו, א) דמכפר אעשה ולאו שניתק לעשה ועל הרהור הלב. מ"מ כל זה מכח הדרוש, אבל לפי המובן הפשטיות אינו מענין כפרה, משו"ה לא סיימו בו ביה"כ, וסיימו בהשעיר החי ולא השגיחו על הדרוש שהזכרתי לעיל, כיון שלפי הפשוט הוא השעיר המכפר רוב עוונות בני ישראל.

אמנם מנהגינו סובר בהיפוך מהנ"ל דחייש שפיר לדרשת חז"ל, ולא בעי לסיים ביומא דכפורא במילי דשטנא, וסיים באיל לעולה דעפ"י הדרש הוא מילי דכפרה לכפר על עשה ולאו הניתק לעשה והרהור הלב דשכיחא טובא.

והשתא לפ"ז באו דברי מג"א בדקדוק שאין להוסיף אפילו אחד, משום דאי דמר לאו דמר ואי דמר לאו דמר. דאי ניזל בתר הפשוט לא הוה האיל לעולה מילי דכפרה, ואי ניזל בתר הדרוש הוה השעיר החי דבר שאינו ראוי לסיים בו.

ומ"ש מעלתו מי שנוהג להוסיף בכל שבתות השנה ואינו מוסיף ביה"כ שחל בשבת, ה"ל כפוגם בקדושת היום ההוא. וכ"כ סברא זו הלבוש מסברא הנ"ל. נ"ל כיון דמג"א היו לפניו דברי הלבוש ולא חייש ליה נאמר דאין כאן פגם, כיון דמה שאין אנו מוסיפים הוא מחמת קדושת היום לסיים במילי דכפרה שהיום גורם, לכך אין כאן פגם, כאילו נאמר שהוא פגם בקדושת היום מה שכהן גדול משמש בד' בגדים במקום היותר מקודש לפני ולפנים, ואילו היה משמש כן בעבודת חוץ ואפילו בשאר ימות השנה ה"ל מחוסר בגדים, ופסול ואילו ביום הקדוש ובמקום קדוש ישמש דוקא בבגדי לבן. ואע"כ כיון שאדרבא קדושת היום והמקום גורמים זה שלא יהיה קטיגור עושה סניגור אין כאן פגם.

ובלא"ה נראה דע"כ ל"ש לומר שמניעת התוספת הוא פגם, אלא כשהוא רשאי להוסיף ומונע מלהוסיף. אבל אם הוא אסור להוסיף יהיה מאיזה טעם שיהיה, לא שייך פגם. ודוגמא קצת לזה מ"ש תוס' (סנהדרין נט, א ד"ה ליכא) גבי שבת דלבן נח אסור משום יום ולילה לא ישבותו ולישראל מותר, דלא שייך מי איכא מידי דלבן נח אסור ולישראל שרי, ויהיה

ב. ראה לעיל סי' קע הערה ג והבן.

ג. א"י כונתו ול"מ בפנ"י שם ד"ה ואמר ר"י וכו' שום דבר מזה.

פגם בקדושת ישראל. דזה אינו, כיון שמצוה לשבות לא שייך מי איכא מידי.

ומ"ש עוד מש"ס דמגילה כ"ג ע"א דלר"ע קורין ביה"כ לעולם ז' ומוסיפים עלי'. כבר רמזתי עלי' תירוץ על קושי' זו במכתבי הראשון דמוסיפים על ז' באופן שלא ישתנה מילי דכפרה, דהיינו המפטיר דמדינא עולה למנין ז' ויכול הוא להוסיף לקרות ז' בלא המפטיר. ואע"ג דהתוס' כתבו במגילה למ"ד ע"ב דמה שאנו נוהגין לקרות למפטיר בס"ת ב' לא נזכר בש"ס רק בסדר ר' עמרם איתא. מ"מ גם לא נמצא בהיפוך. וכל הרוצה להוסיף ולקרות למפטיר בפ' הקרבנות יוסיף ובפרט ביה"כ שכה"ג בבהמ"ק קרא ובעשור שבחומש הפקודים (יומא סח, ב). וא"כ אם נמי נניח דלא קבעו לחיוב לקרות בעשרות שבחומש הפקודים בס"ת שניה, עכ"פ אם ירצה להוסיף ויקרא באותו הפרשה הרשות בידו ואין כאן קושיא מר"ע כלל.

היוצא מדברינו מה שהנהיג להוסיף אחרון בכל שבת כדי להגדיל תורת תינוקות של בית רבן יפה עשה ויחזיק במעוזו ואל ירף מזה.

אמנם ביה"כ שחל בשבת נהי שאין לתופסו מפני שנהג כמנהג מקומו פארג. מ"מ נ"ל יותר טוב שלא לנהוג כן במקום דלא נהיגי. ובשגם שאין בזה הפסד כל כך להקופה של ת"ת אם פעם אחת לא יוסיפו. אבל בשארי שבתות השנה יוסיפו ומאן דמוסיף שפיר קא מוסיף ויוסיפו לו חיים ושלום.

פ"ב נגהי ליום ד' א' דחנוכה תק"ס [נ"א: תקע"ב] לפ"ק. משה"ק סופר

תשובה קעב

[צום הכפורים למי שנעשה בו גדול]

תשרי עלן שתא טבתא לי"נ הרב החרוץ המופלא מו"ה נפלתי נ"י.

קודם תפלת מנחה הגיעני יקרתו ועתה קמתי מתעניתי תענית צום גדליה ועיינתי בדבריו, ואשיב בקיצור כי אין לי פנאי בימים הקדושים האלו לצאת בפלפלת כל שהוא.

תינוק הנולד ביה"כ ונעשה בר מצוה ביה"כ אם חייב בעינוי מן התורה ביומו. פשוט הוא שחייב מיד בכניסת היום. ומבואר במלחמות ה' פרק יה"כ בסוגיא דאין מענין התינוקות ביה"כ (יומא פב, א) ומייתי ליה מדאמר התם בן י"ג משלים מן התורה ולא קאמר בן י"ג ויום א' כבכל דוכתי. ש"מ מיד בכניסת היום חייב[א]. וכוונתו דלענין שארי מצות נהי דחייב נמי באותו היום שנולד דהיינו אחר י"ג שנים ולידתו, מ"מ אי אפשר שלא נכנסה בו שעה או רגע א' בשנת הי"ד ונאמר חזקה שהביא ב' שערות באותו הרגע ומתחייב שוב באותו מצוה. משא"כ יה"כ דממילא חייל ברגע כניסת היום הוה סד"א דק"ל [=דקשה לומר] שבזו רגע הביא ב' שערות, [דאם] היה בו רגע קודם ה"ל שומא, ע"כ נימא חזקה שצמצם ובאו בזו הרגע לא לפניו ולא לאחריו. קמ"ל דאפ"ה חייב מיד בעינוי עם כניסת היום. ומשמע דמייתי חטאת על אותו הרגע אי היה בו שערות ועבר ואכל. והוא באמת קצת חידוש[ב].

ובפרק נערה נו"ן ע"א אמר אביי אמרה לי אם בר תליסר לתעניתא מעת לעת. וכתב בשיטה מקובצת בשם ראב"ד, דמעת לעת אתליסר קאי שנעשה בר תליסר מכוון מעל"ע ביומו ואפ"ה צריך להתענות. וכתב עליו רשב"א דמה צריך להשמיענו זה, וגם כי הו"ל להסמיך מעת לעת לתליסר ולא לתענית.

תשובה קעב

א. ח"ל הרמב"ן שם: ולא תטעה בדבר מפני שלא אמרו בן י"ג שנה ויום אחר כמו ששנינו בכולה פירקא דיוצא דופן דהתם לאפוקי עו"ה הוא (שבו משלים שנתו). והכא אפ' חל יוהכ"פ בר"ה שלו משלים דאורייתא, שהרי היום והגדלות באין כאחד. ועי' ח' הרמב"ן נדה מז, ב דבשנים של גדלות לא בענין מעל"ע. ועי' תומים סי' לה סק"א שב' שנולדו בר"ה אחד בתחילת היום והשני בסוף היום, נעשו גדולים בבת אחת בתחילת ליל ר"ה. ונחלקו כזה הרשב"א והריטב"א נדה מז, ב ע"ש שדלעת הריטב"א בענין שנים שלימות מעל"ע. והאריכו בזה התוס' יו"ט בר"ח נדה פ"ה אות ה והמל"מ הל' אישות פ"ב הכ"א. ועי' להלן בחלק יור"ד סי' שמג ובהערות לחי' הריטב"א שם.

ב. דקדק רבינו וכתב אי היה בו שערות, משום שמהתורה אין סומכין על חזקה זו להקל (דשמא מביא חולין לעזרה) ומבואר ברמב"ן במלחמות ה' חולין רפ"א משום שאפשר לברר אם הביאה סימנים. ומה שחייב מיד בענוי משום שמספק אזלינן לחומרא שרק להקל בדין תורה לא אזלינן בתר חזקה זו. ועי' שו"ת תורת חסד (להגרש"ז מלובלין) או"ח סי' א. ומ"מ דקדק רבינו וכתב שחייב בענוי עם כניסת היום אע"פ שתוספת יהרב"פ מהתורה לכו"ע, משום שבאותו זמן הוא קטן ופטור מתוספת ופשוט.

ולפע"ד י"ל כנ"ל דהוה אמינא עכ"פ רגע א' בתחלת הלילה אינו מחוייב בעינוי, דהרי אי אפשר לצמצם שיביא ב' שערות באותו רגע, ואפ"ה חייב. והאי מעת לעת אתרווייהו קאי אתליסר ואתענית. לומר מי שנעשה בר תליסר מעת לעת מכוון ביה"כ אפ"ה חייב בו בתענית מעת לעת, ולא נימא שיהיה מותר לו לאכול עם כניסת היום[ב]. ולא רצה הראב"ד לפרש מעל"ע רק אתענית ולא אתליסר, דא"כ הוא מיותר, דסגי באומר בר תליסר ליה"כ ותו לא.

[הגדיל ביוהכ"פ אם חייב בתוספת עינוי]

וכ"ז בעינוי שבעצומו של יום. אבל בתוספת כניסת היום נראה שאינו חייב מן התורה[ג], דאפילו הביא אז ב' שערות שומא נינהו, ואם ישנם בו אותן השערות פטור אפילו בעצומו של יום אם לא יביא אחרים חדשים.

ובר"ה ט' ע"א שהקשו תוס' (ד"ה ורבי עקיבא) ל"ל למיתני דיה"כ ספק בין השמשות שלו אסור, תיפוק ליה אפי' ודאי יום אסור משום תוספת, ולא תירצו בקיצור משום תוספת הי' קטן כנ"ל פטור, ומשום ספיקא חייב בעינוי. ובזה נתעורר מעלתו.

ולק"מ מתרי טעמא. חדא, דאין זה ספק יה"כ שהרי הוא ודאי יה"כ משום תוספת, ואינו אלא ספק גברא ולא ספק יה"כ. ועוד לדעתי מן התורה נימא אוקמי אחזקת קטנות ולא הביא, דרוב ליכא שמביאים בשנת י"ג ויום א' דתיכף בתחלת היום לא שייך רובא. ויש לעיין בפ' יוחסין (קדושין עט, א) סוגיא קדשה אביה בדרך ובראשונים שם. וקשה עלי לומר אם הביא ב' שערות בין השמשות נימא רובא אינם מביאים תוך הזמן ומסתמא כבר הוא לילה. דא"כ נמצא ע"י שערות של זה נחליט הזמן ללילה ונחייב כרת וחטאת גם לשאר אנשים ע"ד הזמן. אע"כ לא נאמר בזה רובא, אדרבה אוקמי אחזקת קטנות.

ומדברי תוס' אלו יש להבין דס"ל דתוספת יה"כ אפילו הוא דאורייתא, מ"מ קיל טובא שספיקא מותר. ומשו"ה פשיטא להו דתוספת לפני בין השמשות מותר דה"ל ספק תוספת, דאי בין השמשות יום הוא, הו"ל האי תוס' לפני דלפני, ומספק שרי ומשו"ה קשה להו, דאי לאו הכי לק"מ קושית תוס'. והוי מצי לתרוצי דנפקא מינה אי משום תוספת אין צריך למחות בנשים האוכלים ועושים מלאכה כמבואר ר"פ המביא כדי יין (ביצה ל, א) משא"כ משום ספק בין השמשות כמבואר בפוסקים.

[תוספת עינוי לחולה ביוהכ"פ ולמי שנעשה גדול במוצאי יוהכ"פ]

ולענין תינוק שנעשה בר מצוה במוצאי יה"כ דבעיצומו של יום ודאי פטור מן התורה,

ב*. אולם הנצי"ב בהעמק שאלה שאילתא קסי אות ו [ח"ג עמ' שא] ביאר דברי הראב"ד כאו"א ח"ל: וע"ז כתב הרמב"ן בזה"ל ולא תמעה בדבר מפני שלא אמרו בן י"ג יום א' כמו ששנינו בכולי פדקא דיוצא דופן, דהתם לאפוקי ערב דה"ש הוא, והבא אפי' חל יה"כ בה"ש שלו, משלים מראורייתא, שהרי היום והגדלות באים כא' עכ"ל. ר"ל דהתם נזיח הנינא להשמיענו לאפוקי ערב דה"ש ובראיתא בנדה דס"ד דפליגי ר"מ ורבנן בהא דבת שלש שנים אי בעינן שיהא יום א' או לא, ומפרש הגמ' ערב דה"ש א"ב, ותבא לא נזיח הגמ' להשמיענו לאוקי ערב דה"ש אלא להשמיענו להיפך דאפי' בה"ש שלו משלים מראורייתא, ולא נימא דהגדלות מתחיל משעה שנעלד לפני י"ג שנה ולא בתחלה אותו יום, קמ"ל דהיום והגדלות באים כאחד, ולאו דוקא ביום הכפורים הכי הוא אלא בכל מצות שבתורה ובמש"כ הרמב"ן בחי' סס' נדה דלענין כל שנים דבעינן מעל"ע אינו משעה לשעה זולת בקדשים ובבחי ע"ת. [א"ה: וראה לעיל בהערות א-ב]. **אבל** למש"כ בשאר קס"ו אות ו' דעת רבינו דבעינן משעה לשעה ממש, י"ל דס"מ לענין הענין יה"כ שאני דאם יאכל בשעות שלפני גדלות לא יהא נחשב שעות שלאחר גדלות לצום שאין עניי אלא מערב עד ערב, מש"ה אסור לאכול בשעות הקדומות ג"כ. והנה בבתובות ד"נ כ' בש"מ בשם הראב"ד הא שאמרה האם בר תליסר לחנינתא מעל"ע, דהאי מעל"ע קאי על בר תליסר, שאם חל מעל"ע של י"ג ביה"כ מתיב להשלים, וע"ז כ' הרשב"א דמה צריך להשמיענו פשיטא שכן הוא. והנראה דהראב"ד ס"ל דמעל"ע הגדלות הינו משעה לשעה, וא"כ אם נעשה גדול באמצע היום אינו מחדר בשעות הקדומות נה"ת, וקמ"ל דבתענית אינו כן דבמש"כ, ולפי דהראב"ד נרים בר תליסר ואינו מפרש כמש"כ לדעה רבינו הריף דהשמיענו האם דתינוק ותינוקת שוין, וקשה היה להראב"ד מאי דשמיענו האם, מש"ה פי' דהשמיענו דאף על גב שאין השלמה מדרבנן, מכ"מ באותו יום שנעשה בר מצוה משלימין, והרשב"א ס"ל כהרמב"ן דמעל"ע אינה משעה לשעה דשפיר מקשה ע"ז הפירוש פשיטא, שהרי נתחייב מה"ת בכל המצות, וע' שו"ת ח"ם א"ח ס' קע"ב דפירש דברי הרמב"ן הראב"ד באו"א עכ"ל. **נמצא** לפי"ז תרוש שחייב להתענות אף בעודו קטן כדי שיהיה לו מצות עניי. ונראה שאם אכל בעודו קטן אינו בר עונשין ודינו כשאר קטנים, אלא שיש עליו חיוב להתענות אף בקטנותו, כדי שיקיים מצות עניי בגדלותו. והיו כמובן דבר חדש ששיש אסור מראורייתא על קטן. **אולם** כישועות יעקב או"ח סי' תרח פשיטא ליה להיפך שפטור אף לאחר שהגדיל כיון שבקטנותו היה פטור, א"כ ליכא ביה חיוב מערב עד ערב. וכ"כ בצ"פ עה"ת שמות עמ' קעב-צ. ולפי דברי החת"ס להלן ד"ה ואינו יש לחלק בין קטן לחולה בענין זה בבמואר למעיין השכר, ויעיין בש"ת הר צבי או"ח סוס"י קנה. [**בא"ח** ערך יום הכפורים [כרך כב ציון 744] מובא בשם החת"ס כאן שאם קטן הביא סימני גדלות באמצע יום הכפורים פטור מן התענית בקטנותו אבל אם אכל בגדלותו חייב כרת. לענ"ד החת"ס לא דבר מזה ואף לא נתבחן לזה כלל, ומש"כ שרגע אחר בתחילת הלילה אינו מחייב בעניי, וכן במש"כ להלן שם ולא נימא שהיה מוחר לו לאכול עם כניסת היום, כוונתו רק לבאר אמאי חייב מתחילת היום, אבל אם באכת לא היה מתחייב מתחילת היום, איך הרין בהמשכו, לא נתבאר כלל בחת"ס. והראיה שהרי הנצי"ב לא כתב שבחת"ס מבואר שלא כדבריו רק שפירש בע"א. ובעיקר שם מה שרצה החת"ס לבאר לא היה יכול לכתוב באו"א. ובינותי בספרים וראיתי שכן ס"ל למשך חכמה פרשת אמור (כב, כט-ל) ח"ל: כי כל הנפש וכו' יחבן לפי שאמר מערב עד ערב תשבתו שבתכם, סו"א אם הגדיל קטן או נתגייר בעצם יוהכ"פ תו אינו חייב אם אכל או עשה מלאכה ביום הכפורים, לכן כי כל אשר לא תעונה וכו'. הי' דפשיטא ליה הכי, וכתב שיתכן שלזה כיון הכתוב. ומבואר דגם המשך חכמה הבין דפשטה דקרא מערב עד ערב כהשעוי' הנצי"ב (אלא דנחלקו אם לחייב או לפטור) אלא דס"ל דסיפה דקרא כי כל הנפש אתא לאפוקיה דלא נימא הכי. והזק. [וע' שו"ת כתב סופר א"ח סוס"י צט ד"ה ונבוא לדון והבן]. **ולעצם** הענין נראה שיש מקום לחלק, שלענין הנשה של לענינהם ולענין ברה חלוי בחיוב שכבל רגע ורגע יש איסור לאכול. ועי' שפ"א יומא עג, ב ש"ח בנין שלמה ח"א סי' מא ובהעירה ב' שם, ומש"כ שם בשם החת"ס. ואכ"מ לקבל אריך]. **ג.** וכ"כ המרי"ל בהל' תפילה אות סב: מי שנעשה בן י"ג שנים בשבת

אותו [תינוק] פטור מתוספת יציאתו אפילו הביא ב' שערות אז. זה נ"ל פשוט יותר מביעא בכותחא, דהאי תוס' איננו מן הצום עצמו דנימא יה"כ נמשך עוד שעה על הלילה, ואין בו לא חיוב כרת ומלקות כלל משום דפשיטא דקרא אינו מורה עליו, אלא איסורא מדרשת חז"ל, והם אמרו שהוא מן התורה תוספת מחול על הקודש. וא"כ מי שלא חייב לנהוג קודש, אין לו שייכות להוסיף, ועל מה יוסיף, אין תוספת בלא עיקור[ד].

ואינו דומה לחולה שאכל כל היום והבריא ברגע אחרונה, שחייב בתוספת[ה]. היינו משום שהיום היה קודש אצלו ולא פקע קדושתו מיניה וכך היא קדושתו שהותר לפיקוח נפש והרי הוא נהג בו קודש כאשר צוה ה' והרי הוא מוסיף עליו. אבל קטן שלא היה נוהג בו קודש מן התורה, אין כאן תוספת דאורייתא".

[קטן שהגדיל במוצאי שביעית]

ומ"מ אני אומר קטן שהגדיל במוצאי שביעית אסור לנצור פירות של שביעית שיוצאים למ"ש. וטעמא רבא לחלק ביניהם, דהתם הקדושה על הארץ שבת לה' ועל הפירות, והם נתקדשו בקדושת שביעית, מחול שלהן מוסיפין על קדושתו העקריות. א"כ אע"ג דהאי גברא לא נתחייב בעיקור שביעית, מ"מ הפירות נתקדשו מחול שלהן נתוסף קדושה, וגם הוא אסור בהם אחר שנתגדל". מה שאין כן יה"כ שהזמן חלף עבר, ומצוה אגברא רמי שכל אחד יוסיף מזמן חול על הקדש', וכיון שבאותו הזמן לא נתחייב ולא היה אצלו קודש, אין כאן תוספת. כנ"ל מסברא ואין לי פנאי לחפש אחר ראיות. וכיון שאין בו צורך למעשה אסתגר בסברא נכונה.

ואסיים בברכה. פ"ב נגהי ליום ב' ה' תשרי תקע"ה לפ"ק. משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה קעג

[תיקון תשובה לבועל נדה]

שלום להרב המופלא ומופלג בתורה וביראה מו"ה ברוך נ"י.

נועם דבריו ע"י שלוחו הגיעני, ואודות תיקוני תשובה למי שבעל נדה, אהובי עיקר התשובה היא החרטה והוידוי ועזיבת החטא ואז הוא מיד בעל תשובה גמור. אך הסיגופים להצילו מעונש על מה שעבר אין אתנו יודע עד מה ומאן דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא לעיין בספרים המדברים מזה.

אמנם את זה ראיתי לחדש בענין זה, דרוקח (תשובה אות יד) כתב להתענות מ' יום על כל בעילה.

א"י להיות ש"ץ בערבית בליל שבת לפי שאנו מוסיפים מחול על הקודש בע"ש, והוספה זו לא שייכא בשנות הנעד ומאחר שאנו מתפללין מבעוד יום לא יתפלל. וע' חי' רת"ם או"ח סי' מ בבע"א סק"ג ולהלן בחיו"ד סי' שמב. **נ".** בישועו"י סי' תרח סק"א פשיטא ליה דנעשה גדול במוצ"ש חייב בתוספת שבת ואעפ"כ לענין תוספת עניי פשיטא ליה כרבינו ע"ש מעמו. וע' מנ"ח מצוה שיג סק"מ ומש"כ בהערות מז-מט. **נ*".** עי' מנ"ח שם ובהערות מו-מח. וע' שו"ת מדרש"ם ח"א סי' קכו ומסקרא קדש ימים נוראים סי' לט, ובפי' הרש"ם לרס"ג ח"ג עונש ג. **ד.** החת"ם פשיטא ליה שענין התוספת אין הפירוש שיוהכ"פ מתחיל קודם העשירי ומסתיים אור העשירי, אלא שיוהכ"פ הוא בעשירי, וציוהה תורה להוסיף עליו בתחילתו ובסופו. אולם מצינו לענין תוספת שבועת בתום' מ"ק ג, ב ד"ה יכול ילקה ששביעית מתחילה משנה ששית וכל דין שביעית יהיה לשישית. אך גם שם פירשו תוס' כן דהה"א שבגמ' ויש לדון אם גם למסקנא ס"ל כן. וראה פלוגתא דרש"י וי"ת בר"ה י', ב אם בענין שהקליטה לא תהיה בתוספת שביעית. והבן. ואל תשיבני מהא דתומרת העונש דתוספת יוהכ"פ אין תומרתו כיוהכ"פ, דכיון דאינו עשירי לכן הוקל עונשו, אבל אה"נ דענין דיוהכ"פ הוי חיוב אחר הכולל גם תוספת ולא כ' חיובים עיקר ותוספת. וע' תוס' הרא"ש קדושין לה, א ומש"כ בהעי' שם. **ה.** כל הענין אינו מובן דקדושת הפירות ודיני שביעית שצריך לנהג בהם אינם תלויים בחובת גברא כלל, רק בשנת השמיטה. ואי"ז שייך כלל לדין תוספת, וגם שרה של קטן יש לנהגם בה כל דיני שביעית, אלא שהקטן עצמו פטור מחיובי גברא שעליו. אבל מה שנעשה ממילא, אין זה שייך לחיוב גברא. ולא זכיתי לעמוד בסוד קדושים. ואולי כונתו לתוספת שביעית לאחריה לפי מה שפירשו תוס' ר"ה יב, ב ד"ה מצוה דקאי על קנורת הארץ דאסורה בשמיטת לפירות שביעית. וכ"ה ברמב"א שם וברשב"א שם ם, א והיה מקום לומר כיון שקטן שאינו בר חיובא באיסורי שביעית יהיה פטור גם עתה דהרתוספת הלכת אחר העיקר. מ"מ כיון שדין זה נהגו מקדושת הפירות והפירות יש להם דין שביעית, לכן קטן שהגדיל במוצ"ש אסור בתוספת זו. (וע' מקד"ד דרעים סי' נט סק"ו חו"א שביעית סי' יז סק"ב ובכלכלת שביעית לדבר"מ חסקין זצ"ל עמ' כו). ועי' פי' המשנה שברמב"ם מהדורת הרב י. קפאח, ובפי' המיוחס לרמ"ה ב"ב כו, ב ואכ"מ. **ו.** מדברי החת"ם נראה דפשטא ליה דתוספת לא הוי מצוה בשוא"ת, אלא בקום ועשה ואין התוספת חלה מעצמה אלא שיש מצוה בקום ועשה לקבל עליו תוספת, ולהוסיף מחול על הקודש. אולם רמז"ז ועי"א בתשובותיו ח"ג סי' פ (מהדורת "מכון המאור" עמ' קלט) פשיטא ליה להיפך דתוספת הוי שוא"ת. ודאה מש"כ שם בהערה ב ומרף לכאן. והנה בתניא רבתי סי' עה כתב בשם רבינו שלמה ביוהכ"פ שחל בשבת אין מקרשין על הכוס מבעוד יום מפני שצריך להפסיק מבעו"י מאכילה ושתיה. ופשוט כונתו מפני תוספת עניי. ואי נימא שכל עוד שלא קבל תוספת עניי אינו מוריב בה, א"כ אמאי אינו יכול לקדש, ואף אי נימא שאם לא קבל תוספת שבת א"י לקדש, מ"מ יקבל עליו תוספת שבת ולא תוספת יוהכ"פ, ומכח דס"ל דתוספת חלה מאליה וא"כ א"א להלק בין שבת ליוהכ"פ לענין קדוש של שבת. [ולדעת הרמב"ם יכול לקדש קודם שבת אף דליל תוספת שבת].

אורח הלכות יו"ד תרח

ר"ל דהלכה כר"י כיון דנתמה יש ר"ל מקרא דענגל דלריך לפרש לה החמא חלא נחמה קרא דאמרי כמו פעם כמו חמאה וכיון דהמ"ש מעיק דהך קרא דכמו חמאה לענין אלא יפרקס חמאו ברגים מעילא לריך לפרש חמאו ביכו לבין עלמו ומחחרונים כדחקו בביאור דברי הכ"מ עיין בס' חוקפות יו"ד למר"מ בחמיא מכרחך בביאורדברי הכ"מ והעיק: כמו מביאתי דבריו וד"ק: ולחמכם לפ"ז קשה הא דענאחר ביהוסלמי דחמיא הדין פלוגתא לי שייך חמם חמד ונוסף לענין הך אלחא דלריך לפרש לה החמא וקשה כיון דכחן לא לייבי בחפרש חמאו ברגים אלא דחייבי בחפרש חמאו ביכו ובין קוכו עם ענין חמם חמד לו בוחם שייך בזה ועוד קשה לי"ב דכחן לייבי בחפרש חמאו ברגים לפיסח רב לייבי בחמא מפורסם לחמם יה"ש"ייך חמם בוחם לו חמד כיון דהחמא בלא"ם מפורסם לחמם יהיה ש"ייך חמם בוחם וחמד בחחרים יוחר מקודם פוידוי דהבי קודם פוידוי ג"כ הי' ידוע החמא וכלחר עייכחי בזה ורלחיתי בגוף לחון הירוסלמי כ"ל דהך ולחיתא הדין פלוגתא כחדין פלוגתא לא קלי על הך דפליני רבי יוחכן וריב"ל בחעם דבודר בחבי חביכו הין מחיר"ן לו אלא בחביכו אלא דקלי על סיפא דחלחא לים הכי' הכי הבודר לריך לפרש לה הבדר בחם בחרם ולים הכיא לינו לריך ולקחר דפליני לי לריך לפרש לה החמא דחלן דקובר לריך לפרש לה החמא בחם בחחרם על חטאיו ולריך לפרש לה חטאיו ביפרש עכין החרחם על דבר זה בחחם ולא קניא עם בחבלני לחחרחם ולים נבדר לריך לפרש לה בבדר לומר לחכבחחוה מחחרם ומולא בחרם על בדר זה בבדר ומ"ד לינו לריך לפרש לה הבדר בוחר בחמם דדי לה מחחרם על מה בבדר ובלבו מחבי חרחם חה בכוונה הירוסלמי וכן לחיתי בפירם בס' קרבן עדם לולי ברבי' ות"ס' לא פירבו כן ולחכם הרמב"ם ז"ל לחבר בפירם כן לחון הירוסלמי ולכך כיון דחכן ר"ל לריך לפרש לה הבדר בלבד לכך בסק רבינו כוכ"ל בהר ביכוב דברי רבינו: (ובחמה דקשה לכחורה דבחם"ם דלן בחבכה ביחין דף ל"ד קחמר הם"ם בחבחם דלריך לפרש לה הבדר מבוח בחמא יבי הבדר לדבר ליבור והחכם לא ידע ויחיר הבדר כמו דחבלא הירוסלמי בחבחא עובדא דבדר בלא יחמוב בקובלא ובא לבבי בחבי לחחיר וכיון דפרש הבדר לא רלם החכם לחחיר ולחבר כמה גדולים דברי חכמי' בחמרו לריך לפרש הבדר וכחן מבחר הירוסלמי דבחבם לריך לפרש הבדר וכמו הך לריך לפרש לה החמא ולידע על מה הוא מחחרם וכמו הך לריך לפרש לה החמא ולחיתי בבפר קרבן עדם בחרבים בזה ולבביל"ד כלה דבחמא לף בחיבו מבחרם לה הבדר כיון ביודע בל. בם הוא מבקש בחרם מבחלו לחיות מוביל ולף דדברים בבלב חיבן דברים ב"מ בחם בחבכל יודעין בחם בבלבו ובחוא מחחרם על הבדר ולכחורה כיון דקיי"ל בדרים מלוה ליחלל עליבן א"כ בחמא דבילחא מחחרם על כל מה בבדר וחלבם כמו יודעיבן מה בבלבו וכיון בחחבר בבחחרם על מה בבדר חבכל בכלל ולחבם בבבדר על הך מלחא דחיבור' דחין בחחלין על בדר בזה רק בדיבבד חם בבר וחחיבו בחבר בזה לריך לפרש לה בבדר דחם לא חחיר בביבום בדר בזה חוי דברים בבלב בכלב"ד לפרש דברי יהוסלמי ודוק היטב) ובכ"ם דברי רבינו יש לחם יסוד ובביקר:

(ה) **שמוביפין** מחול על בחבדם חרין ז"ל בעבבה בילם ב"ד בחב בבדבר חלוי בעם בבחלבו הרמב"ם והרבב"ן לי בבבר דחוריבחא לחומרא חוא בן בחורה לו רק מד"ם דחי כיבא דבן בחורה כל הבפקים לבולא ל"כ ביים בן חדין דבב"ם מוחר בחבילם ל"כ הא דחלריבם חורה לחוקיף בן בחול על הקודם חוא לחקור בב"ם וקודם בה"ם לינו לחקור מב"ם חבל לדבם חרבב"ן דבבבר בן בחורה לחחמיר ל"כ בין בבבבבם בלא"ם לחקור וכיון בחלריבם חורה לחוקיף בן בחול ב"כ לחקור קודם בה"ם בא . וכלחורה לף לדבם חרבב"ם לחקור בין הבבבבם דביה"כ לף בלי בבבבם דחובבבם לחקור דבבי בבבבר בבחבר בבבבר לדבם הרבב"ם לחקור בן בחורה ומה"ם בדבר בבחוא בבבבר כרם בב חלוי ולף דחוב' יוה"כ לחי בו רק לחיקור בבבם וכובל לומר דבב"ם חוא חובבבם דבדיין יוה"כ חוא ולמה לבבר קודם בה"ם בבי בבבבר בבבבם לחחבם כיון דבבבבבר כרם חלילבן לבחבר בה"ם בלא"ם לחקור וכבכבבם חורה לחקור חוב' דיוה"כ ב"כ לחקור זמן מב קודם בה"ם בא דחליב קרא לבחי חלבריך ולחבם בדיין לחבבר לומר דים כ"ב לבבין חלי בביבור דבב"ם דיוחא יוה"כ לחקור בבחלילם לחקיבן בלה לחקור בבבם ומבבי לא כלרבא חלא לחלי בביבור דים בו לחיקור חורה ולחינו בבבם כרם ולחיכ בה"ם בחחרם בן בחורה לחבבל בבבבר בבבבר בבבבר

וימים טובים דמצוה לאכול והוי כזית מו בכביצה, אבל כאן דנפקא לן מעיני
דיום הכיפורים, צריך להיות ההיקוש מיום הכיפורים, כן נראה לענ"ד[מ].

תוספת יוה"כ [סז] **והנה** מבואר עוד דיום הכיפורים לגולי עצמא מתחייבים להוסיף
מחול על הקודש בין מלפניו ובין לאחריו. ויש שיטות דבכל שבת
ויום טוב תוספת הוא מן התורה [עיין
רי"ף ריש יומא], ויש שיטות דוקא ביום
הכיפורים אסור תוספת בין במלאכה בין
בעינוי[מא], ושיטת הרי"מ כאן פ"א ה"ו דאף
ביום הכיפורים דוקא תוספת עינוי אסור מן
התורה ולא מלאכה. ולגבר שיטות אלו צריך
אריכות גדולה בפוגיא דיומא פ"א ע"ב
ורמב"ם הלכה ט' ע"א, ועיין בדברי יוסף מי'
רס"א ובלחם משנה כאן פ"א ה"ו ובפני
יהושע בר"ה שם ובקונטרס תוספת יום"כ
יומא שם. והנה בכל ימי הקודש יתבאר
בעזה"ש כל אחד במקומו, וכאן לא הביא
הרב המחבר כלל דין זה.

תוספת בנשים **והנה** תוספת זו גם נשים חייבות, וזה
מבואר להדיא בסוכה כ"ח ע"ב
דהאזרח מרבי נשים שחייבות בתוספת. והנה
לכאורה להבוררים שבכל יום קודש חייבים
בתוספת מהלימוד משבתו וכו', אפשר
דבשום תוספת אין הנשים חייבות כי לא
מצינו ריבוי למיום רק גבי יום הכיפורים
דאיכא ריבוי דהאזרח, או לדעת הטור כפי
הגראה מבית יוסף פי' רס"א [ד"ה ומ"ש חמנו] דליתא ליה תוספת לשבת ויום
טוב רק ביום הכיפורים בפי' הרי"מ אין ליה תוספת אף לענין מלאכה, וא"כ
נשים פטורות דליתא שום ריבוי דהאזרח כי האזרח גבי עינוי דמיא, וכן הוא
בלשון הגמרא דשוכה שם לא נצרכה אלא לתוספת עינוי אבלא דעתך דאימעטו
מעונש ומאזהרה אמעטו נמי מתוספת כמו האזרח, נראה דוקא לתוספת
עינוי אבל תוספת מלאכה אין לנו שום ריבוי, א"כ להשיטות הנ"ל אף דבכל
יום קודש תוספת דאורייתא מ"מ נשים פטורות[מב], והנה לבבר דברים אלו
צריך אריכות גדולה ובאמי רק לעורר.

שיעורה **והנה** תוספת זו, עיין בתוס' ר"ה ט' ע"א ד"ה ורבי עקיבא ורבא"ש יומא
[פ"ח מי' מ'] דאיתו יהוא שיעור. והרי"ן שם [ב' ע"ב מדפי הרי"ף
ד"ה מ"ר ועמיתם] כתב דמהשקיעה דאמונה זמן תוספת אם רצה להוסיף
אפילו כל שהוא, אך מזמן שהוא חול בודאי ולא בין השמשות, כי בגלו הכי הוי
ספק ולא משום תוספת, ועיין תוס' בר"ה שם ופסחים נ"ד ע"ב ד"ה לאו.
ועיין ר"ן בסוכה פרק המביא [מ"ז ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה מנן] שכתב, הא
דצריך להוסיף קודש בין השמשות הוא למאן דאמר ספיקא דאורייתא מן
התורה לחומרא, א"כ אין צריך ריבוי לבין השמשות על כן צריך להוסיף
מקודש, עי"ש. נראה מדברי דלדעת הרי"מ [פ"ט מעומאת מת הי"ב] אין
צריך להוסיף קודש בין השמשות, כי בבין השמשות עצמו יכול להוסיף, כי
מותר מן התורה בעשיית מלאכה בין השמשות דספיקא דאורייתא רק מדרבנן
לחומרא, מ"מ בחולא יום הכיפורים נראה דאף להרי"מ צריך להוסיף מודאי
לילה, כי בין השמשות דאפוקי יומא תמיד דאיקבע איקורא ואף לשיטת הרי"מ
ספיקא לחומרא, עיין בחגיגה אלבות שבת פי' שמ"ב[מג].

ולפי מה שכתבתי דאף להבוררים תוספת בכל יום קודש מ"מ אין
נשים מוחברות על התוספת, א"כ לפי דעת הרמב"ן הובא בר"ן
דתענית [ג' ע"ב מדפי הרי"ף ד"ה וכתב] ובטור פי' תקנ"ג דכל היכא

מ) במנחת פתים סי' תר"ד העיר שלפי זה מאי קשיא ליה לט"ז אמאי לא אמר קרא בהדיא ואכלתם ביום השביעי עי"ש, דאם היה כתוב ואכלתם היה השיעור בכזית, ואילו השתא בעינן בכותבה. ועיין כף החיים שם אות ב' ובשד"ח שם.

מא) להלן בד"ה הנה, הביא כן בשם הטור.

מב) בתורת חיים (סופר) הל' שבת סי' רס"א סק"י העיר על רבינו מתוס' כתובות מ"ז ע"א ד"ה דמסר לה, שנשים חייבות בתוספת. וכן הביא בשו"ת כתב סופר או"ח סי' נ"ו, אך העיר דלא ידע טעמייהו ומנא להו לתוס' דבר זה, עי"ש. ועי"ע בבית יצחק יו"ד ח"ב סי' קע"ג אות ה' ושפ"א ר"ה ט' ע"א.

מג) בשד"ח כללים בפאת השדה לאות ב' סי' ב' העיר על רבינו מדברי המג"א סי' רצ"ט סק"י שאף בבין השמשות דמרצ"ש אזלינן להקל, ועיין מחצה"ש שם, ושכן נקיט בשו"ע הרב סי' שמ"ב, עי"ש.

מד) בתורת חיים או"ח סי' רס"א סק"ג העיר על דברי רבינו דלא גרע מכל מ"ע שהז"ג שאם מקיימות יש להן מצוה. ומה שהביא מהרי"ן בשם הרמב"ן, י"ל שלפי

מחנכין אותן לשעות[לא]. (י) **וכללא דמילתא לפי קצת מן המפרשים, דשתי שנים קודם גדלות בבריא משלימין מדרבנן, ושתי**[לב] **שנים קודם לכך מחנכין אותם לשעות. ויש שפירשו שנה אחת קודם גדלות משלימין מדרבנן בין תינוק בין תינוקת. ויש שפירשו שאין משלימין מדרבנן רק בתינוקת לבד, שנה אחת קודם גדלות, אבל תינוק אינו משלים כלל מדרבנן**[לג]. **וגדלות הוא בתינוק י"ג שנה יום אחד, ובתינוקת י"ב שנה ויום אחד. והמלך והכלה ברחיצה ביום זה, מה דינן**[לד].

ועוד אזכיר לך כאן מה שאמרו זכרונם לברכה גם כן בענין תענית תשעה באב הידוע שהוא מדרבנן, ואע"פ שרחוקים מאד שני הימים אלה בטעמן ובכל ענינם, לפי ששם תענית כוללם נדבר

לא. שם פ"ב ע"א. לב. ברוב חדפוסים ליתא "ושתי — מדרבנן". לג. חובא במגיד משנה כאן פ"ב ה"י. לד. מפורש ביומא ע"ג ע"ב, המלך והכלה ירחצו פניהם. וכלה מיקרי כל שלשים יום אחר חופתה.

בגלוי מיכף נלמא הכוכבים נעשה בר מצוה ומייב בכל המצוות, אי מייב
בהתוספת נלמאר נלמא הכוכבים דצריך להוסיף, מי ממא כיון דמייב בכל
המצוות א"כ מייב בתוספת הזה, או דילמא דהתורה לא מייבה התוספת אלא
אם הוא מייב בעיקר, אבל אם בעיקר לא היה מייב בכלל לא שייך בתוספת
שצריך להוסיף על הקודש כיון דבקודש עצמו לא היה מייב לא שייך בתוספת,
וי"ע[מה]. וכן להבוררים בכל יום קודש שייך תוספת שייך בפרק הזה, אם נעשה
בר מצוה בתוכו שבת קודש או יום טוב אי מייב בתוספת לאחריו, וי"ע.

שאר ענינים בס' באב

(י)[יח] **וכללא דמילתא וכו' דשתי שנים קודם גדלות וכו'.** יש
בדברים אלו הרבה שיטות, עיין בר"ף יומא [ג' ע"א מדפי
הרי"ף] ובר"מ בפ"ב הל' י' — י"א ובר"א שם [פ"א מי' י"ב] ובטור
או"ח מי' תרע"ז, ואין להאריך. ונראה לענ"ד פשוט להבוררים שם פ"ב ע"א
דהשלמה מדרבנן איכא זה מטעם אחיזה, וא"כ יש אילוק בין אב לאחר ובין
אינוק ואינוקת, כי יש בוגרים עיין בוגר, גדר כ"א ע"ב ד"ה בגו, ובגמרא שם
כ"ב ע"א דבאו אינו מייב לאחר, וגם אחר אינו מייב לאחר, עיין כל זה בא"ח
מי' שמ"ג, מ"מ נראה לי דאיש אחר אחר אחרילו בדיש ועובר על איסור
תורה אם מאכילו בדיש בכל האיסורים שבתורה, כיון דיכול להתענות ממילא
אסור לנו להאכילו. ונראה דאף בקטן שיכול להתענות לשעות בשעה שהוא
יכול להתענות אסור להאכילו, דבשעה שאינו צריך לאכול הוי ליה כמו כל
האיסורים. ואין לומר כיון דבגלאו הכי אינו מתענה א"כ מותר להאכילו אף
בזמן שאינו צריך לאכול, דיום הכיפורים לא שייך זה דבכל שבת ושבת רגיל
איסור עליו, ואפילו אם אולה שיש בו סכנה דמותר לאכול מ"מ אם אוכל
בשעה שאינו צריך בודאי אייב רק בזמן שצריך מותר, א"כ בקטן נמי[מו], ועיין
ר"ן יומא ריש פרק יום הכיפורים [ג' ע"א מדפי הרי"ף] ובר"ש שם פ"ב
ע"א ד"ה תמני', בתב התיעוקות אין מענין לאין אנו מייבים לתנוע מהן
מאכל, ועיין ר"מ בפ"ב ה"י. ונראה לי דאף בקטן גמור איכא ממש בשעה

שאינו בתוספת לא מהני בקבלה, רק ביום הכיפורים מהני קבלה קודם
הלילה כי אינא בתוספת ויכול לקבל עליו, אבל במקום שאינו בתוספת לא
מהני קבלה שלו, א"כ לא מהני קבלה שבת לגשים אם קיבלו עליהם קודם
בין השמשות, ואין בזה מקום להאריך הרבה בדברים אלו[מז].

בבין השמשות

והנה[מח] זה פשוט למאן דאמר דיש לה דבר
עינוים הוי דאורייתא, בודאי
אסורים ג"כ בין השמשות כמו עינוי
ומלאכה ביום קודש, וגם כן אפשר דצריך
להוסיף מחול על הקודש כיון דהתורה
רבתה לתוספת עינוי גם כן בכלל. אך למאן
דאמר דהעינויים הם רק דרבנן אפשר דהוי
כמו שבתים שלא גזרו עליהם בין השמשות,
עיין או"ח סי' רס"א ס"א.

עסק שהגדיל ביום"כ

(יז) **ונראה** לענ"ד פשוט, אם אחד גולד
ביום הכיפורים ולהרבה שיטות
דלא בעינן מעת לעת[מט], אם כן כשמגיע
לשלש עשרה שנה נעשה בר מצוה בתחילת
ליל כיפור ומייב להתענות מן התורה, מ"מ
פטור להתענות התוספת בערב יום הכיפורים,
כי הוא עוד יום ולא נשלם השלש עשרה
שנים, א"כ אינו מייב בתוספת[נ]. אך
אני מתוקף אם נעשה בר מצוה בתחילת ליל
מוצאי יום הכיפורים, א"כ ביום הכיפורים
אינו ממוייב להתענות מן התורה כי אינו
נעשה בן שלש עשרה שנה עד הלילה, אך
בתוספת לאחר שלא הכוכבים נעשה בר מצוה ומייב בכל המצוות, אי מייב
בתוספת לאחר שלא הכוכבים דצריך להוסיף, מי ממא כיון דמייב בכל
המצוות א"כ מייב בתוספת הזה, או דילמא דהתורה לא מייבה התוספת אלא
אם הוא מייב בעיקר, אבל אם בעיקר לא היה מייב בכלל לא שייך בתוספת
שצריך להוסיף על הקודש כיון דבקודש עצמו לא היה מייב לא שייך בתוספת,
וי"ע[נא]. וכן להבוררים בכל יום קודש שייך תוספת שייך בפרק הזה, אם נעשה
בר מצוה בתוכו שבת קודש או יום טוב אי מייב בתוספת לאחריו, וי"ע.

חינוך קטנים לשעות

(יח) **וכללא דמילתא וכו' דשתי שנים קודם גדלות וכו'.** יש
בדברים אלו הרבה שיטות, עיין בר"ף יומא [ג' ע"א מדפי
הרי"ף] ובר"מ בפ"ב הל' י' — י"א ובר"א שם [פ"א מי' י"ב] ובטור
או"ח מי' תרע"ז, ואין להאריך. ונראה לענ"ד פשוט להבוררים שם פ"ב ע"א
דהשלמה מדרבנן איכא זה בטעם מיעוט, וא"כ יש אילוק בין אב לאחר ובין
אינוק ואינוקת, כי יש בוגרים עיין בוגר, גדר כ"א ע"ב ד"ה בגו, ובגמרא שם
כ"ב ע"א דבאו אינו מייב לאחר, וגם אחר אינו מייב לאחר, עיין כל זה בא"ח
מי' שמ"ג, מ"מ נראה לי דאיש אחר אחר לאחרילו בדיש ועובר על איסור
תורה אם מאכילו בדיש בכל האיסורים שבתורה, כיון דיכול להתענות ממילא
אסור לנו להאכילו. ונראה דאף בקטן שיכול להתענות לשעות בשעה שהוא
יכול להתענות אסור להאכילו, דבשעה שאינו צריך לאכול הוי ליה כמו כל
האיסורים. ואין לומר כיון דבגלאו הכי אינו מתענה א"כ מותר להאכילו אף
בזמן שאינו צריך לאכול, דיום הכיפורים לא שייך זה דבכל שבת ושבת רגיל
איסור עליו, ואפילו אם אולה שיש בו סכנה דמותר לאכול מ"מ אם אוכל
בשעה שאינו צריך בודאי אייב רק בזמן שצריך מותר, א"כ בקטן נמי[נב], ועיין
ר"ן יומא ריש פרק יום הכיפורים [ג' ע"א מדפי הרי"ף] ובר"ש שם פ"ב
ע"א ד"ה תמני', בתב התיעוקות אין מענין לאין אנו אייבים לתנוע מהן
מאכל, ועיין ר"מ בפ"ב ה"י. ונראה לי דאף בקטן גמור איכא ממש בשעה

מש"כ הב"י סי' תקנ"ג בביאור דעת הרמב"ן אין לזה ענין לתוספת שבת ויו"ט בנשים.

מה) במהדורות קודמות נדפס קטע זה להלן בסוף אות י"ח.

מו) נראה דרבינו פשיטא ליה דלהשיטות דבעינן שנות גדלות מעל"ע אינו חייב להתענות. ובהעמק שאלה שאילתא קס"ז פשיטא ליה להיפך דמשו"ה אסור לאכול אף קודם שנעשה גדול, כדי שיוכל לקיים התענית מערב עד ערב. ועיין ישועות יעקב סי' תר"ח סק"א דנקיט כפי שמשמע מרבינו כאן. ועיין הר צבי או"ח ח"א סי' קנ"ה.

מז) וכ"כ בשו"ת חת"ס או"ח סי' קע"ב. ובדעת תורה סי' תרט"ו הביא כן משם המהרי"ל.

מח) אולם להחת"ס שם פשוט ביותר דפטור, ועיין הר צבי או"ח ח"א סי' קס"ה ובמנחת יצחק ח"ו סי' נ"ט, תורת חיים שם סק"י, וראה ישועות יעקב סי' תר"ח.

מט) וכן פשיטא ליה להחת"ס שם, שביום הכיפורים כל רגע הוי חיוב בפני עצמו, וחולה שאכל כל היום והבריא חייב בתוספת יוה"כ. וכבר מצינו כן בראשונים, ראה בספר המנוחה לרבינו מנוח הל' שביתת עשור פ"ב ה"ח שאין לחולה לאכול בשאינו צריך. ועיין שו"ת בנין ציון ח"א סי' ל"ד ושו"ת שואל ומשיב מהדורא ד' ח"א סי' כ'.

נ) כבר העיר כן הגר
נינהו ולכן אינם מצו
חלקת יואב או"ח סי
ועי' באבי עזרי קפא נ

שנולד אסור להאכילו רק הצריך לו אכל לא יותר, אך בקטן כזה אי אפשר לצמצם, אבל קטן פחות מבן שמונה אף לאין מענין לאומו מ״מ בידים אסור להאכילו אם אכל היום ויכול לבטל אסור להאכילו בידים, כן נראה לי ברור, עיין בתוס׳ יבמות שם, ובסי׳ שמ״ג [במג״א סק״ג].

(יא)[יט] שהחמירו בו וכו׳. עיין בפסחים פרק מקום שנהגו נ״ד ע״ב מבואר, דאיכא פלוגתא אם תשעה באב בין השמשות הוא מן התורה, ומ״מ נראה דאינו אסור אלא בדבר שהוא מלאכה דאורייתא, ודאי אינו אסור אלא בדבר שהוא מלאכה דאורייתא, ומה שאינו עושין כן בכל שאר תעניות, אינו אלא מדרבנן, ומ״מ אם אינו אלא מדרבנן